

Trustien verokohtelu Suomessa – erityisesti mortis causa – tyyppisten trustien verotus

Sanna Selkälä
Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Maisteritutkielma
Finanssioikeus
Kevät 2017

Sisällysluettelo

Trustien verokohtelu Suomessa – erityisesti mortis causa –tyyppisten trustien verotus

Lähteet.....	III
Kirjallisuus.....	III
Virallisaineisto.....	IX
Lyhenteet.....	X
1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkielman aihe, raja, tutkimusmetodi ja rakenne.....	4
2. Mikä on trusti?.....	6
2.1. Yleistä.....	6
2.2. Oikeusperusta.....	7
2.2.1. Miten common law eroaa mannermaisesta oikeudesta?.....	10
2.3. Trustin rakenne.....	11
2.3.1. Osapuolet.....	11
2.3.1.1. Asettaja.....	12
2.3.1.2. Trustee.....	13
2.3.1.3. Edunsaajat.....	15
2.4. Varmuussäännöt ja muotovaatimukset.....	17
2.5. Trustien pääajit.....	18
2.5.1. Jaottelu inter vivos ja mortis causa.....	18
2.5.2. Jaottelu edunsaajajoukon ja edunsaajien intressien mukaan.....	18
2.5.3. Jaottelu trust-oikeuden syntymistavan sekä oikeustoimen perusteella.....	19
2.6. Trustit muualla maailmalla.....	20
3. Suomen tapa luonnehtia mortis causa –tyyppisiä trusteja.....	22
3.1. Luonnehtiminen prosessina.....	24
3.1.1. Oikeusvertailun merkitys.....	26
3.1.2. Kansainvälinen yksityisoikeus apuna.....	27
3.2. Trustit osana jäämistösuunnittelua.....	30
3.2.1. Eurooppalainen perintöasetus.....	34
3.3. Trustien oikeusvaikutusten arviointi testamenttityyppien kautta.....	36
3.3.1. Yleistä testamenttioikeudesta.....	38
3.3.2. Täysi omistusoikeustestamentti.....	41
3.3.3. Rajoitettu omistusoikeustestamentti.....	42
3.3.4. Tuotto-oikeustestamentti.....	43
3.3.5. Käyttöoikeustestamentti.....	45
3.3.6. Lykkäävät ja purkavat sekä muunlaiset ehdot testamentissa.....	48
4. Mortis causa –tyyppisten trustien verotus.....	49
4.1. Vero-oikeudellinen legaliteettiperiaate kaiken perusteena.....	51
4.2. Siviili- ja vero-oikeuden suhde toisiinsa.....	51
4.3. Entiteettien luokitteluprosessi.....	53
4.3.1. Verosopimusten ja EU-oikeuden vaikutus vero-oikeudelliseen arviointiin.....	56
4.4. Milloin Suomella on oikeus verottaa mortis causa –tyyppinen trusti?.....	57
4.4.1. Verosopimusten vaikutus Suomen oikeuteen verottaa perintösaanto.....	65
4.4.1.1. Suomen ja USA:n välinen perintöverosopimus esimerkkinä.....	66
4.5. Mortis causa –tyyppisten trustien verotus testamenttityyppejä hyödyntäen.....	67
4.5.1. Rajoitetun omistusoikeustestamentin verotus.....	68
4.5.2. Tuotto-oikeustestamentin verotus.....	71
4.5.3. Käyttöoikeustestamentin verotus.....	73
4.5.4. Lykkäviä ja purkavia ehtoja sisältävien sekä muiden erityisehtojen testamenttien verotus.....	74
5. Johtopäätökset.....	76
6. Lopuksi.....	80

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio 1989

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY. Helsinki, 1989.

Aarnio – Kangas 2008

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus. Talentum. Helsinki, 2008.

Aarnio – Kangas 2009

Aarnio, Aulis- Kangas, Urpo: Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. Talentum. Helsinki, 2009.

Aarnio – Kangas 2010

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo: Perhevarallisuus-oikeus. Talentum. Helsinki, 2010.

Aarnio – Kangas 2015

Aarnio, Aulis – Kangas Urpo: Suomen jäämistöoikeus II. Testamenttioikeus. 5. Uudistettu painos. Helsinki 2015

Aarnio- Kangas - Puronen – Rabinä 2016

Aarnio, Aulis – Kangas, Urpo - Puronen, Pertti - Rabinä, Timo: Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. Talentum, 2016.

Alanen 1965

Alanen, Aatos: Yleinen oikeustiede ja kansainvälinen yksityisoikeus. Porvoo, 1965

Andersson 1964

Andersson, Edward: Efterbeskattning och grundbesvär. Svenska Handelshögskolan, 1964.

Andersson 2006

Andersson, Edward: Johdatus vero-oikeuteen. 13. Uudistettu painos. Talentum, Helsinki 2006.

Andersson – Linnakangas 2006

Andersson, Edward – Linnakangas, Esko: Tuloverotus. Talentum, Helsinki 2006.

Aro 1971

Aro, P-L: Säätiön tarkoituksesta ja sen toteuttamisen takeista. Helsinki, 1971.

Baker 1990

Baker, J.H.: An Introduction to English Legal History. 3rd edition. London, 1990.

Barenfeld 2005

Barenfeld, Jasper 2005. Taxation of Cross-Border Partnerships, IBFD Publications BV, Amsterdam

Braunn 2011

Braun, Alexandra: Trusts in the Draft Common Frame of Reference: The Best Solution for Europe? Cambridge Law Journal, 70(2) s. 327–352, 7/2011.

Caenegem 1988

van Caenegem, R.C: The Birth of the Common Law. 2nd Edition. Cambridge, 1988.

Caenegem 1992

van Caenegem, R.C: An Historical Introduction to Private Law. Cambridge, 1992.

Clements – Abass 2011

Clements, Richard – Abass, Ademola: Equity and Trusts. Text, Cases, and Materials. 2. painos, Oxford, Oxford University Press, 2011.

Cruz 1995

Cruz, Peter: Comparative Law in a Changing World, Cavendish Publishing Limited, 1995.

David 1986

David René: Nykyajan suuret oikeusjärjestelmät II. Helsinki, Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy, 1986.

Fix-Zamudio 1990

Fix-Zamudio, Héctor: John Henry Merryman and the Modernization of Comparative Legal Studies, Comparative and Private International Law. Essays in Honor of John Henry Merryman on his Seventieth Birthday. Duncker & Humblot, 1990.

Gaillard – Trautman 1987

Gaillard, Emmanuel – Trautman, Donald T.: Trusts in Non-Trust Countries. Conflict of Laws and the Hague Convention on Trusts. American Journal of Comparative Law, s. 307–340, 1987.

Gannon 1999

Gannon, Erik: The Family Home: Constructive and Resulting Trusts in Irish and English Law. Trinity College Law Review, 1999(2) s. 1–18, 1999.

Hautamäki 2014

Hautamäki, Jon: Synpunkter på den nationella skattebehandlingen av common law-truster i Finland. JFT 5/2014 s.348-380

Hayton 2012

Hayton, David: The Development of Equity and the "Good Person" Philosophy in Common Law Systems. Conveyancer and Property Lawyer, 2012(4) s. 263–273, 2012.

Heikinsalmi 2012

Heikinsalmi, Minna: EU:n perintöasetus yhtenäistää tuomioistuimen toimivaltaa ja lainvalintaa koskevat säännökset jäsenvaltioissa. Defensor Legis 6/2012.

Helin 2013

Helin, Markku: Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Talentum. Helsinki, 2013.

Helminen 2002

Helminen, Marjaana: Finnish International Taxation. WSOY, 2002.

Helminen 2012

Helminen, Marjaana: EU-vero-oikeus välitön verotus, 2. Painos. Talentum, Helsinki, 2012.

Helminen 2013

Helminen, Marjaana 2013. Kansainvälinen tuloverotus, 2. painos, Edita, Helsinki.

Hemmo – Hoppu 2006

Hemmo, Mika – Hoppu, Kari: Sopimusoikeus. Verkkojulkaisu, Yritysonline, WSOY-pro, 2006.

Hovi 2005

Hovi, Risto. Säätiövarallisuuden suoja. Jyväskylä, 2005.

Hudson 2008

Hudson, Alastair: Understanding Equity and Trusts. 3. painos, Oxon, Routledge– Cavendish, 2008.

Husa 1999

Husa Jaakko: Oikeudellisten siirräntäisten ongelmallisuus – esimerkkinä oikeus-systema- tiikka ja hallintolainkäytön organisointi. Lakimies, 1999(3) s. 376–397

Husa 2013

Husa, Jaakko: Oikeusvertailu, Viro 2013.

Jokela – Esko 1998

Jokela, Heikki – Esko, Timo: Kansainvälinen yksityisoikeus, Encyclopædia Iuridica Fennica. Osa VI. Kansainväliset suhteet. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu- ja C-sarja n:o 29. Jyväskylä 1998, s. 438 – 446.

Joutsamo 1986

Joutsamo, Kari: Ennakkopäätösten juridinen ja yhteiskunnallinen rooli Englannin oikeusjärjestelmässä. Teoksesta jurisprudentia turkuensis. Helsinki, 1986.

Joutsamo 1999

Joutsamo, Kari: Trust-järjestelyt ja velallisen vastuu erityisesti Englannin ja Man-saaren oikeuden mukaan. Helsinki, Helsingin yliopisto, rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos, 1999.

Juanto 2009

Juanto, Leila: Perintöverotus eurooppaveron-oikeudessa. Erityisesti EY-tuomioistuimen ratkaisujen valossa. Verotus 3/2009, s.246 – 259

Järvelä 2011

Järvelä, Wille 2011. Hybrid Entities in International Taxation. The Classification of Entities for Tax Purposes, JFT 2/2011, s. 166–192.

Kahn-Freund 1974

Kahn-Freund, Otto: The Modern Law review. On uses and misuses of comparative law. 1974. Saatavissa osoitteessa

<http://onlinelibrary.wiley.com/store/10.1111/j.1468-2230.1974.tb02366.x/asset/j.1468-2230.1974.tb02366.x.pdf;jsessionid=44038467534517697BD3F66FAA1674A5.f03t02?v=1&t=irqcvity&s=1e83a212562772710b8f027faab6269a1b244245>. Viitattu 1.8.2016

Kaisto – Lohi 2013

Kaisto, Janne – Lohi, Tapani: Johdatus varallisuusoiikeuteen. Talentum, 2013.

Kangas 2013

Kangas, Urpo: Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Talentum, 2013.

Klami 2000

Klami, Hannu Tapani: Oikeusvertailun erityiskysymyksiä. Helsinki, 2000.

Knuutinen 2014

Knuutinen, Reijo: Oikeus, talous ja tiede. Tarkastelua vero-oikeudellisessa kontekstissa. Julkaistu teoksessa Yritys, omistaja ja verotus. Juhlajulkaisu Seppo Penttilälle s.79-98, Edita Publishing Oy, 2014.

Kolehmainen - Rabinä 2012

Kolehmainen, Antti - Rabinä, Timo: Jäämistösuunnittelu. Talentum Oy. Helsinki, 2012.

Koskenniemi 2014

Koskenniemi, Okko 2014. Luxemburgilaisten FCP-rahastojen klassifiointi Suomen verotuksessa, Verotus 4/2014, s. 428-438.

Koski - Sillanpää 2000

Koski, Pauli - Sillanpää Matti J.: Yhtiöoikeus. Verkkojulkaisu, WSOYpro, Yritysonline, 2000.

Lammi 2015

Lammi, Vilho: Ulkomaisten entiteettien luokittelu verotuksessa. Verotus 5/2015. S.518-529

Legrand 1997

Legrand, Pierre: The Impossibility of Legal Transplants. Maastricht Journal of European Comparative Law 1997(4), s. 111-124, 1997.

Lindholm 2014

Lindholm, Tuomo: Perintöverokirja. Verotieto Oy. Vantaa, 2014.

Liu 2011

Liu, Guoqing: The Publicity of Trusts in Common Law and Civil Law Systems. Canberra Law Review 10(1), s. 115-153, 2011.

Lupoi 2005

Lupoi, Maurizio: The Application of the Hague Convention in Italy. Le trust en droit international privé: Perspectives suisses et étrangères s. 55-61. Geneve - Zürich - Bâle, Schulthess Médias Juridiques SA, 2005.

Makkonen 1981

Makkonen, Kaarle: Oikeudellisen ratkaisutoiminnan ongelmia. Rakennanalyttinen tutkimus. Vammala, 1981.

Malmgren 2008

Malmgren, Marianne 2008. Oikeushenkilön asuinvaltio verotuksessa ja yrityksen kansainvälistyminen, Edita, Helsinki.

Malmgren 2012

Malmgren, Marianne 2012. Suomalaisten henkilöyhtiöiden ulkomailta saamien osinkojen, korkojen ja rojaltien verotus, Verotus 3/2012, s. 327-333.

Megarry 1973

Megarry, Robert – Baker P.V.: Snell's Principle of Equity. 27. painos, London, Sweet & Maxwell Limited, 1973.

Mikkola 1999

Mikkola, Tuulikki: Oikeudellisen tiedon yhtenevyys ja sen esteet: Jäämistöoikeudellisen informaation vertailtavuus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 223. Vammala 1999.

Mikkola 2002

Mikkola, Tuulikki: Trust-instituutio. Lainvalintaan ja tunnustamiseen liittyviä näkökohtia. Edilex Edita Publishing Oy, Artikkelit 22.3.2002.

Mikkola 2003

Mikkola, Tuulikki: Trust – oikeusvertaileva tutkimus. 1. painos, Helsinki, Forum iuris – Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, 2003.

Mikkola 2008

Mikkola, Tuulikki: Yhteisomistus. Sanoma Pro, 2008.

Mikkola 2009

Mikkola, Tuulikki: Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus. Juva, 2009.

Mikkola 2009

Mikkola, Tuulikki: Lainvalinta prosessissa: Oikeusjärjestelmien välisistä eroista ja niiden vaikutuksista sovellettuun oikeuteen. Teoksessa Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä. Juhlakirja Risto Koulu 60 vuotta. Helsinki 2009, s. 429 – 459.

Mikkola 2010

Mikkola, Tuulikki: Oikeudellisten siirrännäisten perusteista: esimerkkinä fidusiaarivastuu. Lakimies 2010(5) s. 816–834, 2010.

Mikkola 2014

Mikkola, Tuulikki: Dynaaminen testamentti osana kansainvälisen perittävän jäämistösuunnittelua. Defensor legis N:o 6/2016. S.868-880

Mikkola 2016

Mikkola, Tuulikki: Rajat ylittävän perimyksen haasteista: esimerkkinä Englannin jäämistöoikeus. Lakimies 3-4/2016 s. 404-427

Moffat 1999

Moffat, G: Trusts Law. London, 1999.

Muukkonen 2010

Muukkonen, Matti: Yhdistysoikeuden perusteet. Edilex, Kommentaari. 25.5.2010.

Myrsky 2013

Myrsky, Matti: Suomen veropolitiikka. Talentum, 2013.

Myrsky – Linnakangas 2009

Myrsky, Matti – Linnakangas, Esko: Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus. Talentum. Helsinki, 2009.

Määttä 2014

Määttä, Kalle: Verolakien tulkinta. Edita, 2014.

Nolan 2006

Nolan, R. C: Equitable Property. *Law Quarterly Review*, Sweet & Maxwell and its Contributors, 122(4), 232–265, 2006.

Norri 2010

Norri, Matti: Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. Talentum Oy. Hämeenlinna, 2010.

Norros 2012

Norros, Olli: Velvoiteoikeus. Verkkojulkaisu, Sanoma Pro, 2012.

Ossa 2016

Ossa, Jaakko: Perintö- ja lahjaverotus. Verkkojulkaisu, Talentum Media Oy, 2016.

Puronen 2009

Puronen, Pertti: Näin onnistut perintöverosuunnittelussa. Talentum Media Oy, 2009.

Puronen 2015

Puronen, Pertti: Perintö- ja lahjaverotus. 11. Uudistettu painos. Talentum Media Oy, 2015.

Pöyhönen 2013

Pöyhönen, Juha: Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, 2013.

Redmond – Shears 1993

Redmond, PWD – Shears, Peter: General principles of English Law. Seventh edition. The M&E handbook series. London, 1993.

Saarenpää 1984

Saarenpää, Ahti: Tasajaon periaate. Sääntö, peukalosääntö ja rutiini. Näkökohtia käytännön ja teorian suhteesta. Teoksessa oikeustiede jurisprudentia 1984 s.267-330

Smith 1999

Smith, Lionel: Constructive Trusts and Constructive Trustees. *Cambridge Law Journal*, 588(2) s. 294–302, 7/1999.

Tikka 1972

Tikka, Kari S: Veron minimoinnista. Suomalainen lakimiesyhdistys, 1972.

Watson 1978

Watson, Alan: Comparative Law and Legal Change. *Cambridge Law Journal*, 1978(313) s. 313–336, 1978.

Watt 2012

Watt, Gary: Equity and Trusts Law. 3. Painos. Oxford, Oxford University Press, 2012.

Wikström 2006

Wikström, Kauko: Yleiset opit verotuksessa ja vero-oikeudessa, 3. painos, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Julkisoikeuden sarja A:35, Turku. 2006.

Wikström – Ossa – Urpilainen 2015

Wikström, Kauko – Ossa, Jaakko – Urpilainen, Matti: Vero-oikeuden yleiset opit. Helsingin Kamari Oy 2015.

Virallisaineisto

Convention of 1 July 1985 on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012, annettu 4 päivänä heinäkuuta 2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta HE 46/1952 Hallituksen esitys n:o 46 (1952vp) laiksi eräiden Suomen Tasavallan ja Amerikan Yhdysvaltain välillä jäämistön ja perinnön kaksinkertaisen verotuksen ehkäisemiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi tehdyn sopimuksen sisältämien säännöksiä hyväksymisestä

HE 58/2007 Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta

HE 70/2008 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden oikeuspaikkaa koskevien säännösten muuttamiseksi.

Komission yksiköiden valmisteluasiakirja. Oheisasiakirja ehdotukseen: Euroopan parlamentin

ja neuvoston asetus, Toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten ja virallisten asiakirjojen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä

eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta. Tiivistelmä vaikutusten arvioinnista. SEC(2009) 411 lopullinen. 16. lokakuuta 2009

KM 1951:63 Verokomitean mietintö

KM 1969: B 12. Verotuksen yksinkertaistamistoimikunnan mietintö. Tuloverotuksen yksinkertaistaminen ja perheverotuksen uudistaminen.

KM 1969: B 18. Liikeverotuksen uudistustoimikunnan mietintö II. Avointen, kommandiitti- ja laivanisännistöyhtiöiden sekä yhtymien, kuolinpesien ja konkursipesien verotuksen uudistaminen.

OECD 1982: Model Double Taxation Convention on Estates and Inheritances and on Gifts.

Sopimus Suomen Tasavallan ja Amerikan Yhdysvaltain välillä jäämistön ja perinnön kaksinkertaisen verotuksen ehkäisemiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi (SopS18/1952)

Suomen voimassaolevat, allekirjoitetut, parafoidut ja neuvoteltavana olevat sopimukset perintö- ja jäämistöveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi, tilanne 6.9.2016. Saatavissa osoitteessa

<http://vm.fi/documents/10623/1356390/Suomen+verosopimustilanne+6.9.2016/c01dfa6c-cde2-47e4-a198-8bd4915a2c93>

Verohallinto: Omistajattoman tilan testamentti ja testamentin saajan perintöverovelvollisuus. Verohallinnon ohje Dnro A103/200/2015.

Verohallinto: Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa. Verohallinnon ohje Dnro A118/200/2015. Annettu 25.9.2015.

Vihreä kirja: Perintö- ja testamenttioikeus. Bryssel 1.3.2005 KOM(2005) 65 lopullinen.

Oikeustapaukset

C-11/07 Eckelkamp
 C-43/07 Arens-Sikken
 C-256/06 Jäger
 C-364/01 Barbier
 KHO 1954 II 527
 KHO 7.5.1976 taltio 1838
 KHO 2004:116
 KHO 2013:51
 KHO 2014:141
 KHO:2015:51
 Walsh v. Lonsdale (1882)

Lyhenteet

KM	Komitea mietintö
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OK	Oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta 2012/C 326/01
PK	Perintökaari (5.2.1965/40)
PerintöA	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 650/2012, annettu 4 päivänä heinäkuuta 2012, toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönnotosta
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki (12.7.1940/378)
PL	Perustuslaki (11.6.1999/731)
TVL	Tuloverolaki (30.12.1992/1535)
VML	Laki verotusmenettelystä (18.12.1995/1558)
ÄB	Ärvdabalk (1958:637)

1. Johdanto

Aulis Aarnion mukaan oikeusjärjestystä ei ole mahdollista laatia niin täydelliseksi, että se antaisi suoraan vastauksen jokaiseen esille tulevaan ongelmaan. Yhteiskunta muuttuu nykyisin kovaa vauhtia, eikä lainsäädäntökoneisto pysy tämän vauhdin mukana. Tämän vuoksi on syntynyt jännitteitä sekä säädettyjen normien että valitsevan yhteiskuntatodellisuuden välille. Syntyneen jännitteen purkaminen voi tapahtua ainoastaan tulkitsemalla lainsäädöksiä.¹

Oikeusjärjestelmien eroista johtuu, että kaikissa oikeusjärjestelmissä ei tunneta samoja oikeusinstituutioita. Instituutiot voivat myös sisällöllisesti poiketa toisistaan. Esimerkiksi Suomessa ei tunneta lainkaan instituutiota trusti², joka on Englannissa perin yleinen. Tällöin toisessa oikeusjärjestelmässä voidaan joutua määrittelemään se, millainen merkitys vieraan maan instituutiolle ja sen käsitteille omassa maassa annetaan. Tätä kutsutaan kansainvälisessä yksityisoikeudessa kvalifioinniksi eli luonnehtimiseksi. Tällä tarkoitetaan merkitysisällön antamista oikeussuhteelle tai tietylle juridiselle termille. Se, mikä merkitys oikeussuhteelle tai termille annetaan vaikuttaa muun muassa siihen, mikä on sovellettava lainvalintäsääntö.

Trustioikeus on merkittävä instituutio kansainvälisesti. Instituution sisältö vaihtelee maittain, eikä yhtenäistä trustioikeutta ole siten olemassa. Englannin oikeuden trusti on kuitenkin instituutiona tunnettu ja esikuvana myös trusti-instituutiolle kansainvälisesti.³ Trustin ollessa joustava, se soveltuu useille eri oikeudenaloille ja voi tulla Suomessa esiin kaikilla yksityisoikeuden eri osa-alueilla, niin oikeustoi-
missa *inter vivos* kuin *mortis causa*.⁴

¹ Aarnio 1989 s.18-19

² Ulkomaisen yhteisön tuloa voidaan väliyhteisölain (laki ulkomaisten väliyhteisö-
² Ulkomaisen yhteisön tuloa voidaan väliyhteisölain (laki ulkomaisten väliyhteisö-
jen osakkaiden verotuksesta 16.12.1994/1217) mukaan verottaa sen osakkaan
tulona, jos yhteisö on kyseisen lain mukainen väliyhteisö. Verohallinnon ohjeessa
Väliyhteisötulon verotus Suomessa (A49/200/2014) mukaan väliyhteisö voi olla
oikeudelliselta muodoltaan esimerkiksi trusti. Väliyhteisölakia ei kuitenkaan käsi-
tellä sen syvällisemmin tutkielmassa.

³ Braun 2011 s. 328–329 ja Jansen – Zimmermann 2010 s. 3

⁴ Mikkola 2008, s.195

Trustin suosiota selittävät järjestelyn joustavuus ja sen käyttöalan yleisyys. Alun perin järjestelyä käytettiin lähinnä perheiden piirissä, mutta nykyisin sitä käytetään laajalti myös yritysmaailmassa. Fiskaalisten tarkoituksien lisäksi sillä voidaan vaikuttaa velkojien etuoikeusjärjestykseen vakuusjärjestelyissä.⁵ Kuten muutkin oikeudelliset ilmiöt, myös trusti on globalisoitumisen johdosta kehittynyt ja löytänyt uusia käyttöyhteyksiä erityisesti rahoitusmarkkinoilla. Rahoituksen kansainvälisen luonteen johdosta trustin maantieteellinen kattavuus on laajentunut ja nykyisin järjestely voi tulla vastaan myös suomalaisissa oikeusistuimissa.⁶

Vero-oikeus on luonteeltaan korostetun kansallinen oikeudenala. Valtiot ovatkin halunneet pitää verotusvallan ja verotusoikeuden itsellään. Kansainvälistymisen ja etenkin EU:n vahvistumisen myötä vero-oikeuden kansallinen luonne on kuitenkin kaventunut. Myöskään yhteentörmäyksiltä ei ole välttytty. Valtiot pyrkivät edelleen ulottamaan verotusvaltansa mahdollisimman laajalle, mikä on synnyttänyt vero-oikeuksien kollisioita ja päällekkäisyyttä. Eri valtioiden verotusoikeuksien kohdistuessa samaan tuloon tai varallisuuteen aiheutuu kahdenkertaista verotusta. Tämän epäkohdan korjaamiseen käytetään valtioiden välisiä verosopimuksia sekä verotusvallan supistamista kansallisen lainsäädännön tasolla.⁷

Suomen valtiosääntö turvaa omistusoikeuden. Perustuslain 15.1 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Tällä tarkoitetaan sitä, että omistajalla on oikeus luovuttaa ja käyttää omaisuuttaan. Perustuslaki turvaakin verovelvollisille valinnanvapauden, jota käyttämällä he voivat vapaasti määrätä varoistaan ja harjoittaa yritystoimintaa valintansa mukaan. Näillä periaatteilla on vaikutusta myös vero-oikeuteen. Verovelvollisella onkin vapaus valita vaihtoehto, joka on hänelle itselleen taloudellisesti edullisin.⁸

Ongelmia tuottaa myös vero- ja yksityisoikeuden välinen suhde. Vero-oikeutta sovellettaessa yksityisoikeudellisia järjestelyjä arvioidaan vero-oikeuden kannalta. Lähtökohtaisesti siviilioikeudelliset oikeustoimet sitovat sellaisenaan myös vero-oikeudessa. Ainoastaan silloin, kun järjestelyt ovat syystä tai toisesta siviilioikeu-

⁵ Mikkola 2003, s. 4-5

⁶ Mikkola 2002, s.9

⁷ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.31-32

⁸ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.87-88

dellisesti pätemättömiä tai moitteenvaraisia, sitovuutta ei välttämättä synny. Tällöin oikeustoimien vaikutuksen vero-oikeuteen on ratkaistava tapauskohtaisesti.⁹

Koska siviilioikeudellinen ja vero-oikeudellinen lainsäädäntö eroavat toisistaan, tuottaa se haasteita myös entiteetin verokohtelulle. Ensin on selvitettävä, tulisiko entiteettiä kohdella itsenäisenä verovelvollisena vai läpivirtausyksikkönä. Itsenäistä verovelvollista verotetaan nimenomaisesti sen saamista tuloista kun taas läpivirtausyksikön saamista tuloista verotetaan suoraan yksikön omistajia.¹⁰

Ulkomaisten entiteettien luokittelu onkin haastavaa, eikä kaikkia mahdollisia toimintamuotoja ole mahdollista kattaa nimenomaisella luokittelusäännöksellä. Tämän vuoksi ulkomaisten entiteettien luokitteluun on kehitetty yleisiä sääntöjä, jotka poikkeavat valtioittain. Kolme eniten käytettyä tapaa ovat valinnanvapauteen perustuva menetelmä¹¹, määrätty menetelmä¹² ja vertaileva menetelmä.¹³

Suomessa käytössä oleva luokittelusäännöstö muistuttaa eniten vertailevaa menetelmää, sillä se perustuu parhaimman vastaavuuden löytämiseen kotimaisista entiteeteistä.¹⁴ Suomessa ei kuitenkaan ole nimenomaisia säännöksiä ulkomaisten entiteettien luokitteluun, vaan luokittelu tapahtuu tuloverolain (30.12.1992/1535) yleisten määritelmien avulla. Tällöin vaihtoehtona on käsittely 1) erillisinä verovelvollisina verotettavina yhteisinä, 2) läpikulkuyksikköinä kohdeltavina yhtyminä tai 3) erillisinä verovelvollisina verotettavina yhteisetuuksina. Oikeushenkilön konkurssi ja luonnollisen henkilön kuolema muodostavat myös omat erityiset tilanteensa, joihin liittyen tuloverolaissa on omat säännöksensä.¹⁵ EU-maissa asuvien entiteettien luokittelussa merkitystä on annettava lisäksi sijoittautumisvapau-

⁹ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.88-89

¹⁰ Barenfeld 2005, s. 98.

¹¹ Valinnanvapausmenetelmiin kuuluvat check-the-box -järjestelmä on käytössä Yhdysvalloissa. Sille ominaista on, että ulkomainen yhtiö saa valita, millä tavoin sitä kohdellaan verotuksessa. Ainoastaan tiettyjen ulkomaisten yhtiömuotojen osalta verotuksellinen asema on päätetty etukäteen.

¹² Määrätty menetelmä on käytössä esimerkiksi Italiassa, jossa kaikkia ulkomaalaisia entiteettejä kohdellaan erillisinä verovelvollisina.

¹³ Barenfeld 2005, s. 111

¹⁴ Barenfeld 2005, s. 116.

¹⁵ Wikström 2006 s. 141

den ja pääoman vapaan liikkuvuuden periaatteille sekä EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännölle.¹⁶

1.1. Tutkielman aihe, rajaus, tutkimusmetodi ja rakenne

Tavoitteenani on selvittää, milloin erityisesti jäämistösuunnittelussa käytetyt trustit voidaan verottaa Suomessa ja miten niiden verotus tapahtuu. Erityisesti on selvitettävä, milloin verovelvollisuus syntyy ja kuka on oikea verovelvollinen. Tutkielmassa selvitetään käytännössä jäämistöoikeudellisten trustien perintöverotus, mutta sivutaan myös jäämistöoikeudellisen trustisaannon mahdollista tuloverotusta. Tutkielman ulkopuolelle on jätetty *inter vivos* -tyyppiset trustit, eli henkilön elinaikana oikeusvaikutuksia saavat trustit, ja niiden verotus. Rajauksen ulkopuolelle on jätetty myös valeoikeustoimina käytettävät trustit.

Tutkimusmetodini on oikeusdogmaattinen, eli tarkoituksena on selvittää oikeuden nykyinen tila. Tutkielmassa turvaudutaan myös oikeusvertailun apuun, sillä trustiinstituution erityispiirteet ja oikeusvaikutukset voidaan saada selville ainoastaan tutkimalla Englannin oikeusjärjestelmän rakennetta ja erityispiirteitä, minkä jälkeen tuloksia peilataan vasten Suomen oikeutta.

Erityisen haasteen pro gradu -tutkielmalle muodostaa se, ettei trustille löydy suoraa vastinetta Suomen oikeusjärjestelmästä. Aiheesta ei löydy juuri kirjallisuutta eikä oikeustapauksiakaan. Englannin oikeuden sijoittuminen täysin erilaiseen oikeusperheeseen, common law -oikeuteen roomanis-germaanisen sijasta, luo myös omat haasteensa tutkimukselle. Englannissa käsitelmääritykset, kuten myös oikeuden rakenne, on täysin erilainen ja hajanainen. Trustin perusperiaatteiden ymmärtämiseksi on lähdettävä liikkeelle Englannin oikeuden perusperiaatteista, joka edellyttää myös Englannin oikeuden historian läpikäymistä ja sisäistämistä. Erityisesti common law -oikeuden ja equity -oikeuden erottaminen toisistaan on merkittävässä asemassa.

Trustin aiheuttamat veroseuraamukset aktualisoituvat, jos järjestelyllä ja sen alaisella omaisuudella on jokin merkittävä liittymä Suomeen. Koska trustilla ei ole vastinetta oikeutemme tuntemissa instituutioissa, sen veroseuraamusten ennakoiminen on vaikeaa, varsinkin kun trustia koskevia oikeustapauksia ei ole kuin muuta-

¹⁶ Koskenniemi 2014 s.428

ma. *Tuulikki Mikkolan* mukaan verotuksessa on lähtökohtana instituution istuttaminen suomalaiseen oikeusjärjestelmään siten, että jokaisessa käsillä olevassa asiassa tulee trustin ehtojen valossa löytää Suomen oikeudesta yksityisoikeudellinen vastine ja arvioida tätä kautta esimerkiksi tulo-, lahja- ja perintöverotusta. Trustin verovaikutuksille ei täten voida antaa mekaanista vastausta, vaan trustista saatavan etuuden luonne ja trustiomaisuuden omistaja on selvitettävä tapauskohtaisesti. Trustijärjestelyn oikeusvaikutusten arvioiminen edellyttääkin järjestelyn ymmärtämistä sen alkuperäisessä muodossaan.¹⁷

Toisessa kappaleessa pyritään löytämään vastaus siihen *mikä trusti on*. Tätä varten käydään läpi trustin oikeusperusta sekä trustin syntymisen taustalla vaikuttava historia, erityisesti equity-oikeuden syntyminen. Tämän jälkeen esittelen trustin osapuolet ja järjestelyn muotovaatimukset. Vaikka tutkielmassani etsitään vastausta *mortis causa* -tyyppisille trusteille, on tutkielmassa käsitelty lyhyesti myös muita trustityyppejä. Lyhyesti sivutaan myös muiden maiden suhtautumista erilaisiin trusteihin pääpainon ollessa Suomen oikeuden mukaisessa suhtautumisessa.

Kolmannessa kappaleessa pyritään selvittämään *mikä on Suomen lähestymistapa mortis causa -tyyppisiin trusteihin*. Ensin käydään pääpiirteissään läpi luonnehdintaa prosessina, jolloin hyödynnetään erityisesti oikeusvertailua sekä kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjä. Tämän jälkeen jäämistösuunnittelussa käytettävien trustien oikeusvaikutuksia pyritään luokittelemaan eri testamenttityyppien kautta.

Neljännessä kappaleessa pyritään vastaamaan kysymykseen *miten mortis causa -tyyppisiä trusteja verotetaan*. Alkuun käydään läpi vero-oikeuden legaliteettiperiaatetta, siviili- ja vero-oikeuden välistä suhdetta, entiteettien luokitteluprosessia sekä verosopimusten että EU-oikeuden vaikutusta vero-oikeudelliseen arviointiin. Tämän jälkeen selvitetään, milloin Suomella ylipäätään on oikeus verottaa jäämistösaanto. Lopuksi hyödynnetään kolmannessa kappaleessa selvitettyjä testamenttityyppejä, joiden avulla trustien luonnehdinta on mahdollista, ja selvitetään kyseisten testamenttityyppien verotus. Erityisesti selvitetään milloin verotus tapahtuu, kuka on oikea verovelvollinen ja miten verotetaan.

¹⁷ Mikkola 2008, s.196-197

Loppuun esitetään vielä tiivistetysti tutkielman johtopäätökset ja todetaan mahdollisen lisätutkimuksen tarve.

2. Mikä on trusti?

2.1. Yleistä

Trusti lähti kehittymään Englannissa osin veronkiertotarkoituksessa perhe- ja jäämistöoikeuden kautta. Nykyisin trustijärjestely on levinnyt kaikille siviilioikeuden osa-alueille ja onkin sanottu, että trusti on englantilaisille lähes yhtä tärkeä kuin heidän iltapäiväteensä. Tästä huolimatta trustia ei ole lainsäädännössä määritelty eikä sitä koskevaa kodifioitua lainsäädäntöä löydy. Koska trustille ei ole asetettu lainsäädännöllisiä eikä myöskään tapausoikeudellisia rajoja, siitä on kehittynyt joustava instrumentti. Oikeuskäytännössä sille on kehittynyt kuitenkin oikeudenmukaisuutta edistävä funktio: tuomioistuin voi tietyissä tapauksissa puuttua hyvän tavan vastaisiin tai kohtuuttomiin oikeustoimiin ja korjata tilanteen hyväksyttävämmäksi. Mannereurooppalaisissa tuomioistuimissa asia ratkaistaisiin perusteettoman edun palautuksella.¹⁸

Jotta trustin oikeudellisen rakenteen voi ymmärtää, tulee Englannin oikeuden kohdalla ymmärtää oikeuslähdeopillinen kolmijako, roomalaisyhteiskunnan reseption puuttuminen, systeemin läpileikkaava formalistisuus sekä juristiprofession erityislaatuinen asema. Englannin modernin oikeuden kehittyminen alkoi 1100-luvulla, jolloin merkittävässä roolissa olivat kuninkaalliset tuomioistuimet. Kuninkaallisille tuomioistuimille olennaista oli prosessi, jota korostettiin aineellisen oikeudenmukaisuuden kustannuksella. Kansalaiset eivät saaneet tarvitsemaansa oikeusturvaa, jonka seurauksena he alkoivat vedota suoraan kansakunnan hallitsijaan. Historian saatossa oikeudenkäyttö jakaantuikin kanslerioikeuksien, joka pyrki toimimaan kuninkaallisia tuomioistuimia täydentäen, ja kuninkaallisten tuomioistuinten kesken.¹⁹

Kuninkaalliset tuomioistuimet tarjosivat hyvin jäykän lähtökohdan omistusoikeudelle. Omistusoikeudensuoja ei suojannut henkilöitä, jotka olivat antaneet esineen toiselle määrättäväksi, jos ei ollut olemassa vastaavanlaista, jo aiemmin määriteltyä tapausa. Kansalaiset vetosivat tällaisissa tapauksissa suoraan hallitsijaan, jon-

¹⁸ Mikkola 2002, s.8-9

¹⁹ Hayton 2012 s. 264 sekä Mikkola 2003 s. 29–30

ka seurauksena syntyi equity -oikeus, jossa tunnustettiin omaisuuden tosiasiallisille omistajille oikeuksia, joita ei common law'n kannekaavojen muuten ollut. Tämän tapahtumaketjun perusteella syntyi equity -oikeuden ja common law -oikeuden omistuksen kahtiajako.²⁰

Klassisena esimerkkinä trustioikeuden syntymisessä käytetään ristiretkelijöitä. Ristiretkelijöiden lähtiessä 1100-luvulla kotimaastaan, he joutuivat jättämään omaisuutensa jonkun toisen hoiviin vuosiksi. Oli tärkeää, että henkilö, jolle omaisuus jätettiin hoitoon, pystyi määräämään tästä omaisuudesta ristiretkelijän ollessa muualla. Samalla tuli kuitenkin turvata ristiretkelijän omistus omaisuuteen, ettei omaisuuden haltija myisi omaisuutta tai hävittäisi muulla tavalla. Common law -oikeudessa omistajaksi katsottiin omaisuutta hallussa pitävä henkilö (trustee) kun taas equity -oikeuden mukainen omistaja oli ristiretkelijä.²¹

2.2. Oikeusperusta

Englannin oikeuden historia voidaan jakaa neljään eri osaan: anglosaksiseen kauden (1066 saakka), normannivalloituksesta alkaneeseen common law'n kehityskauden (1066-1485), common law'n ja equityn ristiriidan aikakauteen (1485-1832) sekä oikeuden nykyaikaan. Trustin kannalta merkityksellisin aikakausi on juurikin common law'n ja equityn ristiriidan kausi, jolloin trustioikeus syntyi kanslerioikeuksissa.²²

Englannin oikeusjärjestelmän kehittymisessä merkittävänä tekijänä pidetään vuoden 1066 normannivalloitusta. Tätä ennen Englannissa ei ollut lakeja, vaan Englantia asuttivat heimot, joilla oli omat tapansa, kielensä ja kulttuurinsa.²³ Englantiin muodostui vahva feodaalijärjestelmä²⁴ sekä keskusvalta, jolle tyypillisiä olivat kuninkaalliset tuomioistuimet.²⁵ Turvatakseen valloituksen myötä läänitetyn maaomaisuuden aatelismiehillä ei ollut muuta vaihtoehtoa, kuin turvautua kuninkaan apuun. Aatelismiehistä tulikin kuninkaan vasalleja, ja kuningas antoi heille maata sen verran, että valloitettu maaomaisuus saatiin turvattua, mutta samalla var-

²⁰ Mikkola 2003 s. 31.

²¹ Hudson 2008 s. 41

²² David 1986. s. 1-15

²³ Caenegem 1988 s. 4 sekä Baker 1990 s. 1 - 2

²⁴ Feodaalijärjestelmä erosi kuitenkin Ranskan ja Saksan läänityslaitoksista.

²⁵ David 1986 s. 6-9 ja 17-18

mistettiin, ettei valtakilpailua päässyt syntymään kuninkaan kanssa.²⁶ Vasallijärjestelmä toimi hyvin kurinalaisesti suhteessa kuninkaaseen, joka vaikutti myös oikeudenkäyttöön ja common law'n muodostumiseen. Kuninkaallisen tuomioistuimen prosessi oli julkisoikeudellinen, vaikka siinä käsiteltiin mannermaisen oikeuden näkökulmasta yksityisoikeudellisia kysymyksiä.²⁷ Kuninkaallisissa tuomioistuimissa tapaukset käytiin aina kuninkaan nimissä. Myös yksityisten väliset riidat katsottiin riitana kuninkaan ja yhteistoimintaan kykenemättömien henkilöiden välillä, minkä takia kaikki oikeusriidat luokiteltiin julkisoikeudellisiksi asian laadusta tai asianosaisista riippumatta.²⁸

Kuninkaallisissa tuomioistuimissa menettelyn muoto oli lähtökohtana, johon panostettiin aineellisen oikeudenmukaisuuden kustannuksella. Oikeussuojan saamisen edellytyksenä olikin määrämuotoisen kannekaavan noudattaminen. Jollei tapaukseen sopivaa kannekaavaa löytynyt, ei asiaa voinut saada vireille. Oikeudenkäynti oli mahdollinen ainoastaan näissä rajatuissa tapauksissa, joten myös kuninkaallisten tuomioistuinten toimivalta oli tarkasti rajattu.²⁹

Kuninkaallinen tuomioistuin ei siis käsitellyt tapauksia, jotka eivät sen aikaisen common law'n mukaan lukeutuneet määrättyihin kannekaavoihin³⁰ (*writs*).³¹ Kanslerilta anottiin määräystä, jonka mukaan vastaajan velvoitettiin toimimaan. Jollei vastaaja toiminut kantajan vaatimalla tavalla, kantajalla oli oikeus aloittaa asiassa oikeudenkäynti. Kanslerin päätös oli luonteeltaan eräänlainen hallintopäätös: jos vastaaja ei noudattanut tätä, oikeudenkäynnissä selvitettiin, oliko tämä määräys asianmukainen.³² Koska kansalaiset eivät kokeneet saavansa tarvitsemaansa oikeusturvaa, he alkoivat vedota suoraan hallitsijaan saadakseen asiansa käsitellyksi oikeudenmukaisesti. Myöhemmin vetoaminen suoraan hallitsijaan

²⁶ Mikkola 1999 s. 144.

²⁷ David 1986 s. 6–9 ja 17–18

²⁸ Tästä johtuen myös nykyisin Englannissa jakoa julkis- ja yksityisoikeuteen pidetään vähämerkityksellisenä.

²⁹ David 1986 s. 12–18

³⁰ Kannekaavan mukaan määrättyivät tuomioistuimen noudattama menettely, kuten todistelu- ja näyttökysymykset, joita tuli noudattaa, jotta kanne menestyi. Kannekaavat poistettiin common law -oikeudesta vasta 1852, mutta poistamisesta huolimatta niiden vaikutus voidaan nähdä Englannin käsitteistä ja oikeudenalajautuksista. Ks. lisää Joutsamo 1986, s.115

³¹ Redmond – Shears 1993 s.7 sekä David 1986 s. 6–15 ja Mikkola 2003 s. 29–30.

³² David 1986 s. 18 – 19

muotoutui omaksi rinnakkaiseksi prosessikseen common law'n rinnalle. Hallitsijaan vetoamisesta tuli ajan saatossa yhä yleisempää, ja 1400-luvulla kuninkaan ratkaisovaltaa delegoitiinkin tämän alaisille kanslerioikeuksille.³³ 1400-1500-luvuilla oikeudenkäyttö jakaantui kahtia kanslerioikeuksien ja kuninkaallisten tuomioistuimien kesken.³⁴

Kanslerioikeuksien suosio kasvoi kansan keskuudessa, jonka myötä vanhaa anglosaksista lainsäädäntöä noudattavat oikeusistuimet menettivät tärkeyttään. Myös kuninkaalliset tuomioistuimet olivat innokkaasti laajentamassa toimintaansa, sillä kruunun tulot kasvoivat rikosoikeudellisten sakkorangaistusten ja konfiskoinnin myötä.³⁵ Suosion myötä alkoivat myös oikeusohjeet vakiintua. Vahvan hallitsijan ja keskitetyn hallintokoneiston seurauksena syntyi tiivis ja keskinäisessä vuorovaikutuksessa toiminut juristikunta.³⁶

Equity-oikeus jaetaan oikeuskirjallisuudessa kahteen osaan: equity-oikeuteen ennen vuotta 1875 ja equity-oikeuteen tämän jälkeen. Aineellisen oikeuden näkökulmasta oikeudenalan voi määritellä lakitekstin ja tosiasiallisten tapahtumien tasapainotteluksi. Tasapainottelu tapahtuu common law'n kanssa, joka on vaikuttanut vahvasti equity-oikeuden kehitykseen.³⁷

Equity-oikeuden hyvinä puolina pidettiinkin juuri sitä, ettei se ollut yhtä muodollista kuin common law, saadakseen oikeutta kansalaisen ei tarvinnut vedota kankaavaan, minkä lisäksi sen avulla luotiin aivan uusia kannetyyppejä, joita common law ei tunnustanut, kuten trustit.³⁸

Trustioikeus muotoutuikin juuri kanslerioikeuden myötävaikutuksesta. Kuninkaalliset tuomioistuimet eivät tunnustaneet järjestelyä, jossa henkilö antoi toiselle omaisuutta säilytettäväksi kolmannen lukuun. Kuninkaallisen tuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan henkilö, jolle omaisuus luotettiin haltuun, sai tähän omaisuuden täyden omistusoikeuden. Kanslerioikeuksilta haettiin oikeutta vastaviin tilanteisiin, jolloin muodostui oppi, jonka mukaan henkilö pystyi asettamaan

³³ David 1986 s. 6–15 ja Mikkola 2003 s. 29–30

³⁴ David 1986 s. 38–44

³⁵ Mikkola 1999 s.145

³⁶ Caenegem 1992 s.100

³⁷ Clements – Abass 2011 s. 1–2 Watt 2012 s. 4

³⁸ Redmond – Shears 1993 s.11

omaisuutta trustiin, jota hallinnoi toinen henkilö. Omaisuus oli muodollisesti henkilön, jonka hallussa se oli, mutta tosiasiallisesti sen, joka oli luovuttanut omaisuuden. Näin syntyi mannermaiselle oikeudelle vieras oppi omistuksen kahtiajaosta.³⁹

Equity-oikeuden ja common law'n eroa voidaan aineellisen oikeuden näkökulmasta kuvata niin, että equity-oikeus pyrkii oikeudenmukaisuuteen ja kohtuullisuuteen. Sen päämääränä on antaa muodollisesta oikeudesta poiketen oikeustoimelle osapuolten tarkoitusta vastaava vaikutus. Equity-oikeus aloittaaakin tarkastelun lopputuloksen näkökulmasta, joten se täydentää common law'ta.⁴⁰ Vaikka equity-oikeuden kehittämiä oppeja onkin systematisoitu, ne eivät ole sulautuneet osaksi common law'ta. Nykyisinkin nämä oikeudenalat ovat erillään, vaikka säännösten soveltaminen onkin siirretty samoihin tuomioistuimiin.⁴¹

Equityn joustavuus tekee siitä sekä käyttökelpoisen että ongelmallisen: toisaalta sen luomia oppeja voidaan soveltaa monipuolisesti erilaisiin oikeussuhteisiin, mutta samalla sen oppeja on alettu tulkitsemaan tarkoitushakuisesti. Equity- ja trustioikeus tähtäävät oikeudenmukaisuuteen, jolloin sinänsä pätevienkään oikeustoi-
mien peräyttäminen ei ole mahdotonta, jos järjestely jälkikäteen osoittautuukin kohtuuttomaksi. Trustioikeuden siirtäminen mannereurooppalaisiin oikeusjärjestelmiin on haasteellista juuri sen takia, että siinä täytyy huomioida equity-oikeuden prosessioikeudellinen historia sekä päällekkäisyys⁴² common law – oikeuden kanssa.⁴³

2.2.1. Miten common law eroaa mannermaisesta oikeudesta?

Legrand on kuvannut oikeusjärjestelmien eroja hyvin sanomalla mannermaisena oikeuden pyrkivän keskitettyyn oikeuteen, jonka ytimenä on oikeuden alkuperä. Englannin oikeus sen sijaan rakentuu tapaoikeuteen noudattaen aiempia oikeus-

³⁹ David 1986 s. 38–45 ja Mikkola 2003 s. 31

⁴⁰ Clements – Abass 2011 s. 29 sekä Watt 2012 s. 13

⁴¹ David 1986 s. 38–45

⁴² Ks. Equity-oikeuden ja common law'n päällekkäisyydestä oikeustapaus Walsh v. Lonsdale (1882), joka koskee maanvuokrasopimusta. Tapauksessa samassa velvoiteoikeudellisessa kysymyksessä kiinteistön omistajalla todettiin olevan sekä common law'n että equity-oikeuden perusteella oikeuksia.

⁴³ Kahn-Freund 1974 s. 18–20.

sääntöjä suuntaa-antavasti.⁴⁴ Mannermaisessa järjestelmässä säädännäinen oikeus onkin määräävässä asemassa, minkä lisäksi oikeuden soveltaminen pidetään erillään oikeuden luomisesta. Englannin järjestelmässä painotetaan prosessia, jossa oikeutta sekä käytetään että luodaan. Varsinainen laki syntyy vasta sen jälkeen, kun tuomioistuin käyttää sitä ensimmäisen kerran ratkaisussaan, jolloin laki saa konkreettisen sisällön.⁴⁵

Common law –päätelyä voidaankin kuvata induktiiviseksi ja mannermaisesta deduktiiviseksi. Mannermainen oikeus lähtee yleisestä kohti yksittäistä: oikeudellisen systematiikan avulla päätellään tapaukseen soveltuva oikeussääntöä, jota sovelletaan yksittäiseen tapaukseen. Englannissa prosessi on päinvastainen: yksittäiseen tapaukseen etsitään yhteneväisiä piirteitä aiemmista oikeustapauksista ja niistä johdetuista opeista.⁴⁶ Myös oikeuksien syntymistapa on erilainen. Englannin oikeus on historiallisesti kehittynyt oikeudenkäyntimenettelyn raameissa, kun taas mannermainen oikeus on muotoutunut nykyisenlaisekseen yliopistojen ja lainsäätäjän käsissä.⁴⁷

2.3. Trustin rakenne

2.3.1. Osapuolet

Trusti koostuu kolmesta eri osapuolesta, jotka ovat asettaja (*settlor*), *trustee* ja edunsaaja (*beneficiary*).⁴⁸ Trustin rakenne on joustava, joten järjestely voi tulla vastaan yksityisoikeuden alalla esimerkiksi seuraavalla tavalla:

*A siirtää omistamansa osakkeet B:n nimiin ja toteaa, että B:n tulee trusteeena hoitaa ja hallita saamaansa varallisuutta C:n hyväksi, kunnes tämä täyttää 25 vuotta, jolloin osakkeiden tulee siirtyä C:n omistukseen.*⁴⁹

Osapuolet voivat olla joko luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, mutta vähintään kahden eri henkilön on edustettava osapuolia. Rajoituksena on tällöinkin se, ettei trustee voi olla ainoa edunsaaja.⁵⁰ Englannin oikeudessa trusti-instituutio

⁴⁴ Legrand 1997 s. 121

⁴⁵ Husa 1999 s. 380–382

⁴⁶ Husa 1999 s. 381–382 ja Nolan 2006 s. 233–234

⁴⁷ David 1986 s. 35–37.

⁴⁸ Clements – Abass 2011 s. 13

⁴⁹ Mikkola 2002, s.5

⁵⁰ Mikkola 2003 s. 28

määritellään asettajan luovutustoimen käynnistämisen omistuksen jakaantumisen avulla: trusteeesta tulee omaisuuden muodollinen omistaja kun taas edunsaajalle jää omaisuuden tosiasiallinen omistusoikeus. Muodollinen omistusoikeus on common law'n sääntelemä ja tosiasiallinen equity -oikeuden. Muodollisen omistusoikeuden voidaan katsoa sisältävän sekä omaisuuden hallinnan että kontrollin. Tosiasiallinen omistusoikeus sen sijaan pitää sisällään asettajan määräämistä etuuksista nauttimisen ja suojatun oikeusaseman equity-oikeuden perusteella.⁵¹

2.3.1.1. Asettaja

Trustin perustaminen lähtee liikkeelle siitä, että asettaja siirtää omaisuuttaan trustiin trusteeen hallittavaksi. Asettajalta edellytetään oikeustoimikelpoisuutta ja oikeutta määrätä trustiomaisuudesta.⁵² Lähtökohta on, että sen jälkeen kun omaisuus on siirtynyt trusteeelle, asettajalla ei ole enää oikeutta määrätä omaisuudesta eikä se kuulu tämän jälkeen asettajan varallisuuteen, ellei asettaja ole samalla myös trustee tai yksi edunsaajista. Asettaja voi kuitenkin pidättää itselleen oikeuksia perustamiskirjassa, joita hänelle ei perinteisen trustioikeuden mukaan olisi. Näitä määräyksiä kutsutaan varaumiksi, ja ne voivat olla esimerkiksi määräyksiä edunsaaja- tai trustee ryhmien kokoonpanojen muuttamisesta. Tavallista on, että asettaja asettaa trusteeelle velvollisuuden konsultoida asettajaa ennen päätöksentekoa. Asettaja voi myös pidättää itselleen oikeuden peruttaa trusti kokonaan tai osittain.⁵³

Varaumien lisäksi asettaja voi pyrkiä ohjaamaan trusteeen toimintaa toivomuskirjeellä (*letter of wishes*). Varaumista poiketen toivomuskirjeet eivät kuitenkaan ole oikeudellisesti sitovia, mutta eivät myöskään jää täysin vaille merkitystä. Toivomuskirjeen avulla voidaan jälkikäteen arvioida, onko trustee käyttäytynyt fidusiarivelvoitteen mukaisesti. Trustee voi kuitenkin päättää olla noudattamatta toivomuskirjeen määräyksiä, varsinkin, jos olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti sen kirjoittamisen jälkeen.⁵⁴

⁵¹ Hudson 2008 s. 41 sekä Mikkola 2003 s. 28 ja s. 32

⁵² Hudson 2008 s. 15 ja 42

⁵³ Hudson 2008 s. 16 sekä Mikkola 2003 s. 32

⁵⁴ Mikkola 2003 s. 32–35

2.3.1.2. Trustee

Trustee on henkilö, jolle asettaja siirtää omaisuuden hallittavaksi. Trusteesta tulee siirron jälkeen omaisuuden muodollinen omistaja. Omistajuutta kuitenkin rajoittaa hänen fidusiaarinen huolellisuusvelvoitteensa edunsaajaa kohtaan. Myös asettaja voi määrätä trusteeen toimimaan tietyllä tavalla säädännäis- ja tapaoikeuden estämättä. Näiden määräyksien ja ohjeiden tulee kuitenkin olla sellaisia, ettei trust niiden vuoksi käy pätemättömäksi⁵⁵ tai mitättömäksi.⁵⁶

Trusteella on siis omaisuuden muodollinen omistusoikeus, joka käsittää sekä hallinnan että kompetenssin. Muodollinen omistusoikeus mahdollistaa trustin joustavuuden ja tehokkuuden. Myös transaktiokustannukset vähenevät, kun trustee saa päättää itsenäisesti lainsäädännön ja asettajan antamien ohjeiden puitteissa omaisuuden kohdistuvista oikeustoimista.⁵⁷

Suomessa omistajan kompetenssiin kuuluvat luovutuskompetenssi sekä perittävyys- ja testamenttauskompetenssi. Trusteen muodolliseen omistajanasemaan kuuluu sen sijaan vain luovutus- ja luottokompetenssi. Trustiomaisuus ei vastaa trusteeen omista veloista, eikä se kuulu trusteeen jäämistöön, jolloin perittävyyttä ja testamenttauskompetenssia on rajoitettu.⁵⁸

Trusteen toimivalta käsittää niiden oikeustoimien laajuuden, joita trustee saa tehdä hallinnoimaansa trustiomaisuuteen. Toimivaltaa rajoittaa käytännössä fidusiaarivastuu edunsaajaan, mutta muutoin trustee voi pääsääntöisesti tehdä samoja oikeustoimia kuin omistajakin.⁵⁹ Trustin alaista omaisuutta hallitessaan ja oikeustoimia tehdessään trusteea sitoo huolellisuusvelvollisuus. Huolellisuusvelvoitteen noudattamista arvioidaan *an ordinary man of business* -standardin perusteella. Trusteen toimivalta päättyy, kun omaisuus siirretään täysin omistusoikeuksin edunsaajalle.⁶⁰

⁵⁵ Tällaisia ohjeita ovat esimerkiksi lain ja hyvän tavan vastaiset ohjeet.

⁵⁶ Mikkola 2003 s. 39

⁵⁷ Mikkola 2008, s.187

⁵⁸ Mikkola 2008, s.187

⁵⁹ Hudson 2008 s.73 sekä Mikkola 2003 s. 38 ja 42

⁶⁰ Joutsamo 1999 s. 5

Trusteen toimivallasta tulee erottaa trusteen kelpoisuus. Kelpoisuus käsittää ne rajat, joiden sisällä trustee voi tehdä edunsaajan puolesta oikeustoimia.⁶¹ Trusteen on kaikissa toimissaan toimittava edunsaajan hyväksi. Kelpoisuutta rajoittaa käytännössä tuomioistuimen mahdollisuus erottaa trustee, tai jos trustee katsotaan esteelliseksi⁶², mahdollisuus nimittää uusi trustee.⁶³

Trusteena voi lähtökohtaisesti toimia vain täysi-ikäinen luonnollinen henkilö. Poikkeuksellisesti tuomioistuin voi katsoa, että alaikäinen on ollut trusteea, jolloin kyseessä on joko jatkettu tai konstruktiiivinen trusti. Jatkettu trusti muodostuu, mikäli edunsaaja menehtyy ja omaisuus palautuu asettajalle. Konstruktiiivisella trustilla sen sijaan tarkoitetaan tuomioistuimen tietyssä tilanteissa tekemää päätöstä, jonka mukaan trustin katsotaan syntyneen. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun tuomioistuin katsoo, että henkilö on saamassa itselleen perustetonta etua. Sekä jatkettu että konstruktiiivinen trusti ovat erityisiä trusteeja, jotka syntyvät tuomioistuimen jälkikäteisellä päätöksellä.⁶⁴ Myös yhtiö voidaan nimittää trusteeksi.⁶⁵

Samassa trustissa voi, ja tietyissä tapauksissa on jopa suositeltavaa, olla useampi trustee. Jos trustijärjestelyn alainen omaisuus on kiinteää omaisuutta, trusteea on oltava vähintään kaksi ja enintään neljä henkilöä. On suositeltavaa, että trusteeiksi määrätään useampia henkilöitä, jotta trusteeet voivat valvoa toisiaan. Ongelmana usean trusteeen käyttämisessä on kuitenkin se, että päätösten on oltava yksimielisiä, mikä aiheuttaa ongelmia päätöksenteossa.⁶⁶

Englannin oikeuskirjallisuuden perusteella voidaan havaita, että trustia pidetään käsitteellisesti erinä kuin valtuutusta. Valtuutus on henkilölle annettu valtuutus

⁶¹ Hemmo – Hoppu 2006 Kelpoisuus ja toimivalta.

⁶² Esteellisyystapauksissa merkitystä ei ole sillä, onko esteellisyys aiheuttanut vahinkoa vai ei.

⁶³ Clements – Abass 2011 s. 172–174

⁶⁴ Mikkola 2003 s.76 sekä Clements – Abass 2011 s. 152–153

⁶⁵ Trustee-yhtiötä koskevat edellytykset on kirjattu lakiin Public Trustee (Custodian Trustee) Rules 1975. Lain mukaan yhtiön on oltava EU-alueella perustettu, yhtiöjärjestyksen on sallittava trustin hallinnoinnin harjoittaminen liiketoimintana, yhtiön toimipaikan on oltava Yhdistyneessä Kuningaskunnassa, ja yhtiön vähimmäisosakepääoman on oltava 250.000 euroa, joista 100.000 euroa tulee olla rahamääräisenä maksettua.

⁶⁶ Clements – Abass 2011 s. 154

omaisuuteen, joka ei ole hänen omaansa. Sen sijaan trustissa trusteeella katsotaan olevan muodollinen omistusoikeus omaisuuteen. Trustit eroavat valtuutuksesta myös siten, että trustiasema johdetaan equity-oikeudesta ja valtuutus lainsäädännöstä.⁶⁷ Erona on myös se, että trustissa trusteeen asema on velvoittava, kun taas valtuutus on harkinnanvarainen velvollisuus. Jos henkilölle on trustissa perustettu velvollisuus jakaa omaisuus kahden henkilön välillä, oikeus voi velvoittaa trusteeen jakamaan omaisuuden. Jos kyseessä on pelkkä valtuutus, tällaista velvoittavuutta ei ole.⁶⁸

Trustee voi joutua henkilökohtaiseen korvausvastuuseen, mikäli hän rikkoo velvoitteitaan. Velvoitteiden rikkomisesta käytetään trust-kirjallisuudessa käsitettä *breach of trust*. Trusteelle syntyy korvausvelvollisuus edunsaajaa kohtaan, mikäli tuomioistuin toteaa menettelyn täyttävän *breach of trustin* tunnusmerkit. Korvausvelvollisuus voi olla joko esineen palauttaminen, vahingonkorvaus tai perusteetomasti hankitun voiton ja edun palauttaminen.⁶⁹

Tuomioistuimen tehtävänä on laaja harkintavalta sen suhteen, milloin *breach of trustin* katsotaan tapahtuneen. Huolellisuusvelvoite on fidusiaarinen, jolle ei ole suoraa vastinetta Suomen oikeudessa. Lähellä vastaavaa velvoitetta ovat yhteisön vastuuhenkilön huolellisuusvelvollisuus, joka määräytyy vahingonkorvausoikeudellisten sääntöjen ja rikoslain (19.12.1889/39)

luottamusaseman väärinkäyttöä koskevan säännöksen perusteella.⁷⁰

2.3.1.3. Edunsaajat

Asettajan asettaessa trustin alaisen omaisuuden trusteeelle, hän päättää saamalla perustamiskirjassa, ketkä ovat omaisuuden edunsaajia.⁷¹ Trustin edellytyksiin kuuluu, että se on perustettu hyödyttämään joko tiettyä henkilöryhmää tai hyvän-
tekeväisyyttä.⁷² Edunsaaja voi olla joko luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, alaikäinen tai täysi-ikäinen, täysivaltainen tai henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Ainoana rajoitteena edunsaajalle on se, ettei järjestelyn ainut edun-

⁶⁷ Megarry s. 93–94

⁶⁸ Megarry s. 93–94

⁶⁹ Watt 2012 s. 259 sekä Mikkola 2003 s. 49–50

⁷⁰ Clements – Abass 2011 s. 449, Watt 2010 s. 320 sekä Mikkola 2003 s.25

⁷¹ Mikkola 2003 s. 51–52

⁷² Mikkola 2003 s. 54–55 ja Hudson 2008 s. 38

saaja voi olla myös järjestelyn trustee. Edunsaaja on taho, joka voi vaatia trustin täytäntöönpanoa, jos trustee rikkoo velvoitteitaan.⁷³ Tämä trustin peruseriaate kävisi tarpeettomaksi, mikäli tästä vaatimuksesta luovuttaisiin. Säännön avulla myös estetään järjestelyn epäasianmukainen käyttäminen.⁷⁴

Edunsaajan oikeutta kuvataan englantilaisessa oikeuskirjallisuudessa negatiiviseksi, jonka perusteella hän voi estää sivullisen oikeuden varallisuuteen. Mikäli tätä oikeutta loukataan, edunsaajan oikeus on estää tai rajoittaa trustioikeudesta määräämistä. Edunsaajan oikeudet ovat luonteeltaan esineoikeudellisia ja melko kattavia. Myös sivullisten on otettava nämä oikeudet huomioon. Esimerkiksi tilanteessa, jossa trustin olemassaolosta tietoinen sivullinen saa epäasianmukaista etua, edunsaajan oikeudet ovat vahvemmat kuin sivullisen.⁷⁵

Pääsääntönä on, että trusteen hallussa oleva omaisuus on trustiomaisuutta, ellei trustee todista omaisuuden olevan hänen henkilökohtaista varallisuuttaan. Epäselvissä tilanteissa oikeus on edunsaajan puolella, ja omaisuuden katsotaan kuuluvan edunsaajalle.⁷⁶ Jos trustee käyttää oikeuksiaan väärin ja loukkaa edunsaajan oikeutta, common law -oikeuden mukaan edunsaajalla on oikeus hakea vahingonkorvausta.⁷⁷ Lain sanamuodon mukaan edunsaajilla ei kuitenkaan ole suoraan lakiin perustuvaa oikeutta nostaa kannetta tuomioistuimessa koskien trustiomaisuutta.⁷⁸ Equity -oikeus tarjoaa kuitenkin paremmat oikeussuojakeinot, jotka ovat luonnehdittavissa enemmänkin esineoikeudellisiksi kuin velvoiteoikeudellisiksi.⁷⁹ Edunsaajalla on myös oikeus purkaa trusti, saada tietoa trusteen toimista sekä oikeus yleis- ja erityis seuraantoon.⁸⁰

Jos trustee toimii väärin ja omaisuus tämän johdosta siirtyy kolmannelle, edunsaaja suojaa equity-oikeuden kehittämä oikeussuojakeino, jäljittäminen eli *tracing*. Edunsaaja voi jäljittää trustin alaisen omaisuuden kolmannen henkilön käsiin, joka

⁷³ Hudson 2008 s. 47 sekä Mikkola 2003 s. 51–52

⁷⁴ Mikkola 2003 s. 51–52

⁷⁵ Nolan 2006 s. 233

⁷⁶ Megarry 1973 s. 286

⁷⁷ Hayton 2012 s. 265

⁷⁸ The beneficiaries are entitled in equity but not at law.

⁷⁹ Hayton 2012 s. 265

⁸⁰ Braun 2011 s. 330–331

tiesi trustijärjestelystä tai joka ei maksanut omaisuudesta käypää hintaa. Jäljitys tarkoittaa käytännössä sitä, että edunsaajan equity-perusteinen asiallinen omistusoikeus trustiomaisuuteen säilyy, vaikka common law'n muodollinen omistusoikeus vaihtuisikin. Edunsaajalla on jäljitysoikeuden lisäksi oikeus vaatia trusteeelta korvaus niistä vahingoista, jotka aiheutuvat jäljitystoiminnan perusteella. Trustee on vastuussa myös ulkopuoliselle sopimuskomppanilleen aiheutuneista vahingoista.⁸¹

2.4. Varmuussäännöt ja muotovaatimukset

Englannissa trustioikeus on kodifioimaton kokonaisuus ja sitä koskevat säännökset löytyvät useista eri säännöksistä. Oikeuskäytännöllä on tärkeä parlamenttilake- ja täydentävä merkitys.⁸² Jos trustin kohdeomaisuus on kiinteää omaisuutta, sen asettamiselle on luotu muotovaatimuksia.⁸³ Trusteille on asetettu myös tiettyjä varmuussääntöjä. Näistä ensimmäisen mukaan trustimääräyksen sanamuodosta on käytävä ilmi, että järjestelyn tarkoituksena on luoda trusti. Toisen vaatimuksen mukaan trustiomaisuus on yksilöitävä selkeästi ja yksiselitteisesti. Kolmannen säännön mukaan trustilla on oltava edunsaaja.⁸⁴

Varmuussäännöistä on erotettava muotovaatimukset, joilla viitataan esimerkiksi kirjallisuusvaatimukseen.⁸⁵ Onkin suositeltavaa, että trusti laadittaisiin kirjallisesti, sillä tällä voidaan välttää monia ongelmia. Vilpittömässä mielessä ollut käyvän hinnan maksanut ostaja voi saada saantosuojan edunsaajaa vastaan, sillä kirjallisen muodon puuttuminen voi olla todistustositseikkana siitä, ettei luovutuksensaaja ole saanut tietoa trustin olemassaolosta. Trustee saattaa lisäksi väittää olevansa omaisuuden todellinen omistaja.⁸⁶ Rekisteröinti- ja muotovaatimuksilla turvataan erityisesti velkojien asema. Trustien muotovaatimukset ovat kuitenkin hyvin vä-

⁸¹ Mikkola 2002, s.6-7

⁸² Mikkola 2003, s, 25–26.

⁸³ Muotovaatimusten tarkoituksena on helpottaa todistelukykyä, helpottaa oikeuksien siirrettävyyttä ja ehkäistä trustien käyttämistä kavallus- ja petostarkoituksiin sekä helpottaa verovalvontaa.

⁸⁴ Clements – Abass 2011 s. 23

⁸⁵ Clements – Abass 2011 s. 23

⁸⁶ Liu 2011 s. 119–120

häisiä, millä on turvattu trustien joustavuus ja tätä kautta myös niiden suosio omaisuuden järjestelyissä.⁸⁷

2.5. Trustien pääajit

Trustien luvatussa maassa Englannissa trusti-instituutio on kehittynyt vuosisatojen aikana, jonka seurauksena on syntynyt myös erityyppisiä ja eri tarkoitukseen käytettäviä trusteja. Trustin perustamisen syynä on useimmiten syntymä, avioliitto, avioero tai kuolema. Englannissa trustia käytetään olennaisesti jäämistösuunnittelussa, erityisesti perintöverotuksen ja läheisten asemaan turvaamisen vuoksi.⁸⁸ Trusteja voidaan luokitella *inter vivos* ja *mortis causa*, edunsaajajoukon sekä edunsaajan intressin mukaan ja oikeuden syntyvän sekä trustin synnyttävän oikeustoimen perusteella.

2.5.1. Jaottelu *inter vivos* ja *mortis causa*

Trustien ryhmittelyssä on luontevinta lähteä liikkeelle siitä, onko kyse elävien kesken tehdystä (*inter vivos*) vai kuoleman varalle tehdystä oikeustoimesta (*mortis causa*). Järjestely on näin ollen mahdollista perustaa siten, että se käynnistyy joko henkilön elinaikana tai vasta hänen kuollessaan. Kuolemanvaraiset trustit voidaan liittää testamenttioikeuteen. Ennen kuolemaansa testaattori on oikeutettu peruuttamaan trustinsa, kun taas elinaikaisten trustien osalta peruuttamattomuus on pääsääntö.⁸⁹

2.5.2. Jaottelu edunsaajajoukon ja edunsaajien intressien mukaan

Trustit voidaan luokitella *Redmondin* ja *Shearsin* mukaan kahteen eri pääajajiin: *private trusteeihin* sekä *charitable* ja *public trusteeihin*. *Private trustille* tyypillistä on se, että siinä edunsaajajoukko on etukäteen rajattu tarkasti, kun taas *charitable* ja *public trusteeissa* trusti on luotu yleiseen hyväntekeväisyystarkoitukseen suuren ihmisjoukon hyväksi.⁹⁰

Edunsaajien intressin mukaan trustit on mahdollista jakaa kolmeen eri luokkaan. Näistä ensimmäinen on kiinteiden tulojen trusti (*fixed trust*), josta edunsaaja on

⁸⁷ Liu 2011 s. 199-124

⁸⁸ Mikkola 2009, s.246-247

⁸⁹ Mikkola 2009. s.245 sekä Mikkola 2003 s.75

⁹⁰ Redmond – Shears 1993 s.324

oikeutettu saamaan tiettyä tuloa, esimerkiksi korko- tai osinkotuloa. Tyypillistä tälle trustityypille on, ettei trusteeella ole juuri harkintavaltaa edunsaajille myönnettävien etuuksien suhteen.⁹¹ Toinen pääryhmä on harkinnanvaraisten tulojen trusti (*discretionary trust*), jossa ensimmäisestä ryhmästä poiketen trusteeelle on jätetty päätäntävaltaa. Tällaisissa trusteeissa on mahdollista ottaa huomioon edunsaajien yksilölliset tarpeet, mutta myös suojata kohdeomaisuutta. Turvattujen tulojen trustissa (*protective trust*) rakennelma on seuraavanlainen: aluksi edunsaaja on samanlaisessa asemassa kuin kiinteiden tulojen trustissa. Jos edunsaaja kuitenkin joutuu esimerkiksi vararikkoon, luodaan harkinnanvaraisten tulojen trusti, mitä kautta omaisuus voidaan pitää edunsaajan konkurssivelkojien ulottumattomissa.⁹²

2.5.3. Jaottelu trust-oikeuden syntymistavan sekä oikeustoimen perusteella

On myös mahdollista tehdä jako trustin syntymistavan perusteella. *Express trust* syntyy asettajan nimenomaisella tahdonilmaisulla, *resulting trust* sen sijaan asettajan oletetun tarkoituksen myötä ja *constructive trust* jälkikäteisesti tuomioistuimen harkinnan perusteella.⁹³

Trustit voidaan luokitella myös sen oikeustoimen perusteella, jolla ne luodaan. Tällöin trustit voidaan jakaa yksilöityihin ja oletettuihin trusteeihin. Yksilöidyllä trustilla (*express trust*) tarkoitetaan järjestelyä, joka on luotu noudattaen trustioikeuden varmuus- ja muutosäännöksiä. Oletettu trusti (*implied trust*) syntyy sen sijaan tuomioistuimen jälkikäteisellä arvioinnilla. Trustin katsotaan syntyneen ilman trustimääräystä vallinneiden olosuhteiden perusteella.⁹⁴

Jatkettu ja konstruktivinen trusti kuuluvat oletettuihin trusteeihin, jotka siis syntyvät tuomioistuimen jälkikäteisessä arvioinnissa. Näiden trustien käyttöala on laaja, eikä niitä voi määritellä yksiselitteisesti. Jatketussa trustissa on usein kyse perusteettoman edun palautuksesta. Jos X siirtää omaisuutta Y:n hallintaan vastikkeetomasti, eikä kyseessä ole luovutustoimi, tuomioistuin voi katsoa, että X on perus-

⁹¹ Mikkola 2003 s.73

⁹² Moffat 1999 s.7 ja 216-220

⁹³ Redmond – Shears 1993 s.324

⁹⁴ Clements – Abass 2011 s. 75

tanut jatkettun trustin luovuttaessaan omaisuuden Y:lle. Omaisuuden katsotaan olevan asettaja-edunsaaja X:n ja trusteeena toimivan Y:n on palautettava omaisuus X:lle.⁹⁵

Konstruktiivinen trusti syntyy silloin, kun henkilö saa omaisuutta haltuunsa ei-hyväksyttävällä tavalla. Konstruktivistien trustien kirjo on laaja, eikä niitä ole mahdollista määritellä tyhjentävästi, sillä kyseiseen muotoon liittyy hyvän omatunnon -oppi, jonka sisältö on vähintäänkin monitulkintainen. Tuomioistuinarvioinnissa kiinnitetään erityisesti huomiota vallinneisiin olosuhteisiin. Jos Y on saanut X:n omaisuutta haltuunsa epäasianmukaisella tavalla, tuomioistuin voi katsoa, että tilanteessa on syntynyt konstruktiivinen trusti. Jos X:n tarkoituksena on ollut siirtää omaisuus edunsaaja Z:lle, Y:tä pidetään trusteeena, jonka on luovutettava omaisuus Z:lle asettaja X:n tarkoittamalla tavalla.⁹⁶

Salaisilla trusteeilla piilotetaan edunsaajan henkilöllisyys. Jos salainen trusti on perustettu testamentissa, julkisen perinnönjaon yhteydessä myös edunsaaja yksilöityy. Hieman epäselvää on, pidetäänkö salaista trustia yksilöitynä vai konstruktiivisena. Tämä johtuu siitä, ettei oikeustoimesta, joka synnyttää tämän salaisen trustin, ole yksimielisyyttä. Trustin voidaan katsoa syntyvän joko lain perusteella tai muodollisesti sitomattoman oikeustoimen perusteella. Ainoastaan *mortis causa* syntyneet salaiset trustit ovat Englannin lain mukaisia. *Inter vivos* -trusti, jota ei ole tarkoitettu hyväntekeväisyyteen ja jonka edunsaaja on salattu, on näin ollen Englannin oikeuden vastainen. Näitä trusteeja kutsutaankin STAR -trusteiksi Cayman.-saarten Special Trusts (Alternative Regime) Law'n (1997) mukaisesti.⁹⁷

2.6. Trustit muualla maailmalla

Trusteihin liittyvät lainvalintaongelmat on tunnistettu myös kansainvälisellä tasolla. Haagissa säädetyllä yleissopimuksella trusteeihin sovellettavasta laista ja niiden tunnustamisesta (1.7.1985) ei ole kuitenkaan ole ollut tarkoitus säätää trustia osaksi sopimuksen allekirjoittajamaan kansallista lainsäädäntöä, vaan tarkoituksena on pikemmin ollut auttaa trustin oikeusvaikutuksien määrittämisessä kansallisella tasolla. Yleissopimusta oli valmistelemissa noin 20 valtion edustajat, mutta

⁹⁵ Clements – Abass 2011 s. 79–81

⁹⁶ Clements – Abass 2011 s. 79–81, Gannon 1999 s. 1 ja Smith 1999 s. 294–295

⁹⁷ Clements – Abass 2011 s. 75–78

läheskään kaikki valtiot eivät saattaneet sopimusta voimaan. Australia, Kanada, Iso-Britannia, Malta, Italia ja Hollanti ovat saattaneet sopimuksen voimaan, ja on otaksuttu, että Yhdysvallat, Ranska ja Luxembourg saattavat sen voimaan jossain vaiheessa. Haagin yleissopimuksen välitön merkitys on näin ollen suhteellisen vähäinen. Sopimuksella on kuitenkin informaatioarvoa niille, jotka eivät tunne trustin ominaispiirteitä. Suomi ei ole yleissopimukseen liittynyt, eikä sen liittymistä edes pidetä kovin todennäköisenä. Elinaikaisen trustin pätevyuden arviointi tapahtuneen velvoitestatuutin mukaisesti eli samoin kuten sopimuksen pätevyuden arviointi. Tietyissä rajoissa myös trustiin sovellettavasta laista voidaan myös sopia.⁹⁸

Hollanti ja Saksa ovat edelläkävijämaita trustin käsittelyssä, sillä maissa on käyty keskustelua trustien saattamiseksi osaksi kansallista oikeutta jo vuosikymmeniä, vaikkei niiden kansallinen lainsäädäntö järjestelyä tunnekaan. Näkökulma näiden maiden tutkimuksissa on ollut vertaileva ja trusti on asetettu vasten sitä lähimpänä olevaa kansallista oikeusinstituutiota. Hollannissa trustia on verrattu bewindnimiseen oikeusinstituutioon, jolla tarkoitetaan omaisuuden hallussapitoa toisen hyväksi. Erona Englannin trustiin on se, että bewind-omaisuuden omistaa edunsaajataho ja että sen käyttöala on rajoitettu. Liechtenstein on mennyt trustin kohdalla pidemmälle: se onkin säätänyt trustin osaksi lainsäädäntöään. Hollannissa trustien ottamista osaksi kansallista lainsäädäntöä lähestyttiin 1990-luvun alkupuolella komparatiivisesti, eli trustien voimaansaattaminen tapahtui trustijärjestelyä ja sen tarkoitusta lähellä olevien kansallisten instituutioiden kautta. Käytännössä asettajan toiveita trustin tarkoituksesta pyrittiin seuraamaan, kuitenkin kansallisen oikeuden pakottavien säännöksiensä rajoissa. Suurimpana ongelmana trustien omaksumiselle kontinentaalisiin oikeusjärjestelmiin on pidetty omistuksen jakautumista sekä trusteeille että edunsaajalle ja omaisuuden erillisyyttä trusteeen muusta konkurssivarallisuudesta. Omistusoikeus on nähty Manner-Euroopassa Ranskan suuresta vallankumouksesta lähtien jakamattomana oikeutena. Kiinteistörekisterin merkintä omaisuuden omistajasta on pitävä eikä omaisuudella voi olla salaisia omistajia. Ylivelkaisuuslainsäädäntö lähtee siitä olettamasta, että kaikki velalliselle kuuluva omaisuus kuuluu hänen konkurssivarallisuuteensa, eikä velkojien oikeutta voi loukata erottamalla osaa omaisuudesta jonkun toisen

⁹⁸ Mikkola 2002, s.12-13

hyväksi. Myös edunsaajan esineoikeudelliset suojakeinot tuottavat ongelmia manereurooppalaisissa oikeusjärjestelmissä.⁹⁹

3. Suomen tapa luonnehtia mortis causa –tyyppisiä trusteja

Lähtökohtana ulkomaisen trustin tunnustamisessa ja täytäntöönpanossa on vieraiden oikeusjärjestelmien kunnioitus. Trustin asettajan tarkoituksen on pyrittävä toteuttamaan mahdollisimman suuressa määrin. Ulkomaista trustia voimaan saatettaessa sitä verrataan kansallisiin instituutioihin ja käsitteisiin, ja näistä valitaan se, joka vastaa trustin rakennetta ja tarkoitusta kaikista parhaiten. Trustin täytäntöönpano ei kuitenkaan voi rikkoa Suomen oikeuden pakottavia normeja. Täten esimerkiksi salaisia omistusoikeuksia ei voida perustaa, vaan on pidättäydyttävä varallisuus oikeuden julkisuusperiaatteessa. Omistusoikeus ei voi myöskään jakautua lailliseen ja asialliseen omistusoikeuteen, vaan täytäntöönpanossa on valittava, kenen nimiin omaisuus kirjataan. Meillä nimikirjauksen mukaista omistajaa pidetään omaisuuden ainoana omistajana.¹⁰⁰

Trustissa keskeistä on trusteen ja edunsaajan välinen suhde asettajan jäädessä taka-alalle. Asettaja vaikuttaa trusteen toimintaan ainoastaan etukäteen laaditun trustimääräyksen perusteella. Järjestelyn tarkoituksena on siirtää omaisuus pois asettajan varallisuuspiiristä, jonka jälkeen asettajalla ei ole edunsaajia kohtaan subjektiivisia oikeuksia tai velvollisuuksia. Tarkastellessa trustia Suomen velvoiteoikeudellisesta näkökulmasta pääpaino keskittyy velallisen ja velkojan oikeussuhteen sisältöön. Tällöin olennaista on, onko osapuolilla oikeus vaatia toisiltaan tietynlaista toimintaa.¹⁰¹

Velvoiteoikeus perustuu olettamalla, että velvoitteen kohteena voi olla ainoastaan henkilö.¹⁰² Trustien kohdalla ongelmaksi nousee se, voidaanko trusti mieltää oikeushenkilöksi. Yhteisöoikeudellisen *numerus clausus* –periaatteen mukaan vain laissa määritellyt oikeushenkilöt ovat erillisiä oikeushenkilöitä.¹⁰³ Myöskään *Mikkolan* mukaan trusti ei ole oikeushenkilö vaan oikeussuhteiden verkosto. Tämä ver-

⁹⁹ Mikkola 2002 s.14

¹⁰⁰ Mikkola 2009 s.247

¹⁰¹ Norros 2012 s. 195.

¹⁰² Norros 2012 s.1

¹⁰³ Koski – Sillanpää 2000 Eri yhteisömuodot ja säätiöt.

kosto koostuu asettajan, trusteeen ja edunsaajan perustamiskirjan, lainsäädännön ja oikeuskäytännön perusteella saamista oikeuksista ja velvollisuuksia.¹⁰⁴

Myöskään Englannin oikeuden mukaan trusti ei ole oikeushenkilö, vaan omaisuuden rekisteröinti tapahtuu henkilökohtaisesti trusteeen nimiin.¹⁰⁵ Trusti mielletäänkin Englannissa enemmänkin trusteeen käytössä olevaksi omaisuusmassaksi.¹⁰⁶ *Trusti*-instituutiota voidaan karkeasti verrata säätiöön¹⁰⁷, mutta tulee muistaa että trustin konstruktio ja sitä sääntelevä lainsäädäntö poikkeavat säätiön vastaavista.¹⁰⁸ Trusti muistuttaa säätiötä sen vuoksi, että sillä on joissain tapauksissa kytkentä hyväntekeväisyyteen. Trustin tarkoituksena ei kuitenkaan tarvitse aina olla hyväntekeväisyys.¹⁰⁹

Vaikka trustijärjestelylle onkin ominaista sen joustavuus, tulee muistaa, että trusti on kehittynyt vuosisatojen ajan, eikä tuomioistuimien uusissa ratkaisuissa ole tarkoitus muuttaa sen perusominaisuuksia. Uusissa ratkaisuissa turvataan vain trustien toimintakyky sekä osapuolten oikeusasemat uusissa konteksteissa, kuitenkin perusrakenteen raameissa pysyen. Trustin käytön yleistymisen johdosta siitä on kehittynyt lukuisia eri variaatioita. Eri maiden trustioikeus vaihtelee niiden oikeusjärjestelmille tyypilliseen tapaan ja myös maiden sisäisiä variaatioita löytyy. Englannissa ongelmaksi on muodostunut se, ettei trustin moninaisten käyttöyhteyksien ja uusien käyttötapojen myötä enää tiedetä, ketä voidaan pitää trustioikeuden asiantuntijoina eikä edes sitä, minkä oikeudenalan yhteydessä sitä tulisi opettaa. Tämän vuoksi aihetta koskevia julkaisuja on kertynyt suhteellisen vähän.¹¹⁰

Arvioitaessa trustijärjestelyn oikeusvaikutuksia, on selvitettävä mitä järjestely merkitsee tosiasiallisesti eri henkilötahojen kannalta.¹¹¹ Järjestelyn ollessa Suo-

¹⁰⁴ Mikkola 2003 s. 147 ja 266.

¹⁰⁵ Mikkola 2003 s. 147, Lupoi 2005 s. 60

¹⁰⁶ Muukkonen 2010 s. 50

¹⁰⁷ Säätiölaitoskomitea 11.1.1975 toteaa, että säätiö käsitetään eri maiden oikeuksissa varallisuusmassaksi, jota käytetään määrättyyn tarkoitukseen. Säätiöllä on oma hallintonsa ja se on oikeushenkilö. Englantilainen trustijärjestelmä poikkeaa muista eurooppalaisista säätiöistä.

¹⁰⁸ Hovi 2005, s.60

¹⁰⁹ Mikkola 2003, s. 4-5

¹¹⁰ Mikkola 2002, s.9

¹¹¹ Mikkola 2002, s.5

men yksityisoikeudellinen tuntematon oikeudellinen rakenne, tulee järjestely sijoittaa suomalaiseen järjestelmään tarkastelemalla järjestelyn osallisen oikeuksia ja velvoitteita. Oikeuskäytännön perusteella keskeinen kysymys onki, voiko omistusoikeus jäädä trustille ja siirtyä vasta myöhemmin erityisten edellytysten täytyessä edunsaajalle. Trustin alaisen omaisuuden omista tulee määrittää omistukseen olennaisena elementtinä liittyvän oikeudellisen määräämisvallan kautta. Järjestely ei saisi johtaa siihen, että järjestelyn asianosaista pidetään verotuksessa omistajana, vaikkei hänellä olisikaan tosiasiallista omistajan asemaa.¹¹²

3.1. Luonnehtiminen prosessina

Mikkolan mukaan myös Suomessa tulisi lähestyä kysymystä kansainvälisten trustien oikeusvaikutuksista komparatiivisesti. Tällä hän tarkoittaa nimenomaan trustijärjestelyn vertaamista omiin kansallisiin säännöksiin, eikä juurikaan oikeusjärjestelmien kesken tehtävää oikeusvertailua. Komparatiivisessa metodissa tutkitaan aluksi asettajan pyrkimykset: mihin hän on pyrkinyt trustin perustamisella. Kyseessä on yksittäistapaukselliset olosuhteet ja niiden tulkinta. Tilanteessa, jossa trustee rikkoo velvoitteensa, Suomen oikeus ei salli Englannissa edunsaajalle turvattua oikeusasemaa. Jos trustiomaisuus siirtyy kolmannelle trusteeen toimien johdosta, kolmannen velvollisuus palauttaa trustiomaisuus voi perustua vain voimassaoleviin kansallisiin varallisuus-oikeuden säännöksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että kolmannen velvoitteet saavat sisältönsä sen mukaan, minkä oikeusinstituution kautta trustin voimaansaattaminen tapahtuu. Myös jäämistöoikeudelliset näkökohdat tulevat arvioitaviksi, mikäli ne vaikuttavat puolison tai rintaperillisen oikeusasemaan. Leskellä tai perillisillä saattaa olla lain nojalla oikeuksia, joita trustin perustamisella ja voimaansaattamisella ei voida sivuuttaa.¹¹³

Klamin mukaan perhe- ja jäämistöoikeus on yksi vaikeimmista vertailtavista oikeudenaloista, sillä tällä alueella oikeuden yhtenäistämiseen ei ole kiinnitetty huomiota. Tämän lisäksi lainvalintasäännökset ovat Euroopan alueella hajanaiset.¹¹⁴ Juristien onkin osattava selvittää kansainvälisessä jäämistötilanteessa sovellettavaksi tulevien pykälien sisältö. Tämä on erityisen vaikeaa, sillä perhe- ja jäämis-

¹¹² KHO:2015:51 perustelut

¹¹³ Mikkola 2002 s.18

¹¹⁴ Klami 2000 s. 22

töoikeus on vahvasti sidoksissa yhteiskunnallisiin sosiaalisiin yhteyksiin ja oikeudenmukaisuusoletuksiin.¹¹⁵

Perhesuhteisiin liittyvissä varallisuusjärjestelyissä painottuu vahvasti yksityisen valinnanvapaus. Täysivaltaisen henkilön näissä asioissa tekemät tahdonilmaisut ovat yleensä siviilioikeudellisesti täysin päteviä, vaikka ulkopuolinen saattaisikin pitää niitä epäedullisina tai muutoin vaikeasti ymmärrettävinä. Tuloverotuksessa siviilioikeudellisia oikeustositseikkoja voidaan tarvittaessa arvioida esimerkiksi liiketaloudellisen kannattavuuden kannalta. Perheoikeudellisissa oikeussuhteissa tällainen ei kuitenkaan ole mahdollinen, vaan siviilioikeudelliset määräämistoimet on pääsäännön mukaan otettava sellaisinaan verotuksen toimittamisen perusteeksi.¹¹⁶

Helppoissa tapauksissa ratkaisutilanne on yksinkertainen. Tapahtuneet tosiseikat ja sovellettava oikeussääntö sekä sen merkitys ovat niin selvät, että seuraamusvaihtoehtoja on vain yksi. Sen sijaan kiperissä tapauksissa (*hard cases*) voimassaoleva oikeudellinen aines ei yksinään tarjoa tarpeeksi informaatiota lainkäyttäjälle.¹¹⁷ *Juha Pöyhösen* mukaan kiperä tapaus ratkaistaan yksinomaan oikeusperiaatteiden avulla.¹¹⁸ Vaikka oikeusperiaatteita käytettäisiin, joudutaan tekemisiin myös yhteiskunnallisen arvojärjestelmän kanssa. Lainsoveltajan on näin ollen siirryttävä teoreettiselta säännöstasolta oikeuden toiminnalliselle tasolle.¹¹⁹ Kiperistä tapauksista puhuttaessa voidaan puhua myös aukkotilanteista, joissa oikeudellinen ongelma on selkeästi jäänyt positiivisessa oikeudessa sääntelemättä.¹²⁰ *Ahti Saarenpää* taas jakaa kiperät tapaukset normatiivisiin aukkoihin ja tunnistamisen aukkoihin. Tunnistamisen aukoilla hän tarkoittaa tilanteita, joissa lain soveltaja ei voi olla varma mitä laki asiasta sanoo.¹²¹

Trustien saamia oikeusvaikutuksia pohditaan meillä yleensä kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan kysyä, millaista varallisuusarvoa trustiomaisuus tuo

¹¹⁵ Mikkola 1999 s. 229-234

¹¹⁶ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.337-338

¹¹⁷ Mikkola 1999 s.111-112

¹¹⁸ Pöyhönen 2013 s.31

¹¹⁹ Mikkola 1999 s.112

¹²⁰ Makkonen 1981 s.96

¹²¹ Saarenpää 1984 s.267-270

järjestelyyn osalliselle henkilötaholle. Trusteen varallisuutta trustiomaisuus ei yleensä lisää, kun taas edunsaajatahon omaisuutta se lisää, trustin ehdoista riippuen.¹²²

3.1.1. Oikeusvertailun merkitys

Oikeusvertailu on sekä tiede että metodi, jota voidaan käyttää oikeuden kehittämiseen, systematisointiin ja kriittiseen arviointiin. Sen täsmällinen sisältö on vaikea määrittää, mutta nykyisin sen katsotaan olevan tieteellinen tutkimushaara, jolla on metodologinen luonne.¹²³ Oikeusvertailun avulla voidaan hankkia tietoa vieraista oikeusjärjestyksistä, niiden säännöistä ja rakenteista, jonka jälkeen voidaan valita tehokkaat mallit ja käytännöt omaan oikeusjärjestykseen. Oikeusvertailu lisää tietoisuutta muista oikeusjärjestyksistä ja muiden maiden ratkaisusta, miten tietty oikeus toimii.¹²⁴

Husan mukaan oleellista oikeusvertailevassa tutkimuksessa on se, miten oikeus ymmärretään. Hänen mukaansa laadukkaassa oikeusvertailussa on otettava huomioon lainsäädännön ja muiden oikeusnormien lisäksi ulkoiset tekijät, kuten kulttuuri ja hallintomuoto. Jokaisen maan kulttuuri ja historia antavat omanlaisen erikoisuutensa oikeusjärjestelmään, joten niiden selvittäminen ja tutkiminen ovat olennaisessa asemassa.¹²⁵ Kun nämä tekijät otetaan huomioon normi saadaan asetettua oikeaan kontekstiin ja myös riski väärintulkitsemiselle pienenee.¹²⁶ Tämän takia tutkimuksessani käsitellään Englannin oikeusjärjestelmää, common law'n ja equity-oikeuden kehittymistä sekä trustioikeuden syntymistä.

Trusteille on ominaista se, ettei niistä löydy kirjoitettua lainsäädäntöä, vaan koko instituutio on rakentunut tapaoikeuden varaan. Tällöinkin oikeusvertailusta on apua: oikeusvertailun avulla voidaan ottaa selvää naapurimaan suhtautumisesta kyseiseen oikeudelliseen ilmiöön ja hyödyntää tätä tietoa. Kansainvälisissä tilanteissa voi myös kansainvälisen yksityisoikeuden lainvalintasääntöjen perusteella käydä niin, että tapaukseen on sovellettava vieraan maan lakia. Vierasta lakia ei

¹²² Mikkola 2008, s.195

¹²³ Fix-Zamudio 1990 s. 46

¹²⁴ Watson 1978 s. 317

¹²⁵ Husa 1999 s. 395–397

¹²⁶ Cruz 1995 s. 17

kuitenkaan tarvitse soveltaa, jos se on tietyn oikeusjärjestyksen peruseriaatteen vastainen tai johtaa tällaiseen lopputulokseen¹²⁷. Tutkittaessa lain soveltamisen vaikutus on turvauduttava oikeusvertailun apuun.¹²⁸

Trustin istuttaminen mannermaiseen oikeusjärjestelmään sisältää kahdenlaisia ongelmia: ensinnäkin ongelmana on oikeusvertailu, joka johtuu trustioikeuden käsitteisällön erilaisuudesta. Toisen ongelman muodostaa lainvalinta, jonka taustalla on se, ettei instituutiota tunnusteta kansallisissa oikeusjärjestyksissä. Näiden tekijöiden olemassaolo johtaa siihen, että trustin suunnittelu on kallista ja epävarmaa, jälkikäteisistä oikeudenkäynti- ja transaktiokustannuksista puhumatta. ¹²⁹ Näiden epävarmuustekijöiden vuoksi trustin käyttäminen kansainvälisessä kaupankäynnissä on epäsuotavaa, sillä riskiarvion teettäminen on hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta.¹³⁰

Oikeusvertailun ongelmat koskevat trusteen asemaa ja toimivaltaa, trustiomaisuuden oikeudellista luonnetta ja trustijärjestelyn osapuolen keskinäisiä suhteita. Omistuksen kahtiajako trusteen, jolla on käytännössä omistukseen liittyvät velvollisuudet, ja edunsaajan, jolle omistuksen oikeudet on keskitetty, välillä on Suomen yksityisoikeudelle vieras. Suomen oikeus estää omaisuuden rekisteröimisen trusteen nimiin. Toinen oikeusvertailuun liittyvä ongelma on asettajan muodollinen erillisuus trustiomaisuudesta. Ongelmia tuottaa myös se, ettei osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia ole määritelty lainsäädännössä. Sivullisen on erittäin vaikea selvittää, mikä hänen aineellinen oikeusasemansa trustiomaisuuteen liittyen on.¹³¹

3.1.2. Kansainvälinen yksityisoikeus apuna

Kansainvälisen yksityisoikeuden merkitystä väheksyttiin pitkään Suomessa, mutta rajat ylittävien parisuhteiden lisääntyttyä sekä ulkomailla sijaitsevan omaisuuden yleistyttyä oikeudenalan merkitys on huomattu. Kansainvälisestä yksityisoikeu-

¹²⁷ Tästä käytetään myös nimitystä ehdottomuusperiaate.

¹²⁸ Husa 2013 s. 112.

¹²⁹ Gaillard – Trautman 1987 s. 307

¹³⁰ Gaillard – Trautman 1987 s. 308

¹³¹ Gaillard – Trautman 1987 s. 308–310

desta on tullut oikeudenala, jonka peruseriaatteiden tunteminen kuuluu jokaisen juristin oikeudelliseen yleissivistykseen.¹³²

Kansainvälinen yksityisoikeus on osa kansallista yksityisoikeutta.¹³³ Eri valtioiden kansainvälis-yksityisoikeudelliset säännökset voivat täten olla hyvinkin erilaisia. Kansainvälisillä sopimuksilla on kuitenkin pyritty siihen, että kansainvälinen yksityisoikeus olisi eri valtioissa mahdollisimman pitkälle samanlaista.¹³⁴ Edellytyksenä kansainvälisen sopimuksen soveltamiselle on se, että tapauksessa on jokin kansainvälinen elementti.¹³⁵ Kansainvälisiin oikeussuhteisiin sovellettavien säännösten määrittäminen on vaikeaa, sillä lainvalintasäännökset vaihtelevat maittain. Lähtökohtaisesti asiaa tarkastellaan tuomioistuimen lain, *lex forin*, kannalta. *Lex fori* on sen maan laki, jonka lainvalintasääntöjen mukaan tapaukseen sovellettava laki, *lex causae*, valitaan. Se voi olla myös sama kuin *lex fori*.¹³⁶

Sääntöjen määrittäminen voi tuottaa vaikeuksia myös kansallisella tasolla. Jonkin asteista harmonisointia on harjoitettu Euroopan unionin kautta, mutta juridiikan ollessa korostetun kansallista, on EU:n jäsenmailla säilynyt laaja vastuu omista kansallisista lainvalintasäännöistään. Kansainvälisiä asioita käsitellessään tuomioistuimet taipuvat pyrkimään siihen, että ne pääsisivät soveltamaan kansallista lainsäädäntöään. Syynä kansallisen lainsäädännön suosimiseen on ainakin informaatiovaje: laintulkintatilanteessa ulkomaan lainsäädännöstä ei ole tarpeeksi tietoa. Vaikka ulkomainen lakiteksti olisikin helposti saatavilla, sen hallitsemiseen liittyy ongelma systeemin, kielen ja kulttuurin eroista, erityisesti kun kyse on mannereurooppalaisen ja angloamerikkalaisen maan välillä. Näiden maiden ajattelutapa ja oikeudellisen tiedon jäsentäminen poikkeavat toisistaan, lisäksi oikeuslähdeoppi on erilainen. Vieras oikeusjärjestelmä tulee näin ollen tuntea, jotta normien soveltaminen käytäntöön sujuisi.¹³⁷

¹³² Mikkola 2009, s.249

¹³³ Alanen 1965 s. 190.

¹³⁴ Samanlaisuudella ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että jokaisen maan lopputulos tiettyyn asiaan olisi sama, vaan pyrkimyksenä on, että säännöt johtavat saman lain soveltamiseen.

¹³⁵ Jokela – Esko 1998 s. 438 – 439

¹³⁶ Mikkola 2002 s.3

¹³⁷ Mikkola 2002, s.3-4

Ulkomaista oikeutta koskee oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) 17 luvun 4 § 2 momentti, jonka mukaan ” *Jos asiassa olisi sovellettava vieraan valtion lakia eikä tuomioistuimien tunne sen sisältöä, tuomioistuimen tulee kehottaa asianosaista esittämään siitä selvitystä. Tuomioistuimen velvollisuudesta hankkia viran puolesta selvitystä vieraan valtion lain sisällöstä säädetään erikseen.*”. Ulkomaisen oikeuden selvittäminen on näin ollen näyttökysymys, josta esitetään todistelua. Todistelun perusteella oikeusistuin päättää, onko selvitystä pidettävä riittävänä asian laadun mukaan *in casu*. Jos selvitys on oikeuden mielestä riittävää, voidaan esitettyjä säännöksiä soveltaa. Poikkeuksellisesti tuomioistuin voi vedota *ordre public* –periaatteeseen¹³⁸, jonka mukaan ulkomaan oikeutta ei tule soveltaa, mikäli se johtaa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen lopputulokseen. Se, ettei Suomen oikeusjärjestys tunne trusti-instituutiota, ei kuitenkaan tarkoita, että *ordre public* soveltuisi tapaukseen automaattisesti.¹³⁹ Oikeusjärjestysten moninaisuutta tulee kunnioittaa¹⁴⁰

Globalisaation ja tätä kautta myös kansainvälisten parisuhteiden lisääntyneenä lainvalintasäännöissä on varauduttu tilanteisiin, joissa perinteisiin instituutioihin liittyy kansainvälinen elementti. Ongelmana voi kuitenkin olla, ettei oikeusjärjestelmä tunne kyseistä oikeusinstituutiota, jolloin lainsoveltajan on löydettävä laki, jonka perusteella kyseistä instituutiota voidaan arvioida. Pelkästään sovellettavan lain löytäminen ei kuitenkaan riitä, vaan on myös tunnistettava ulkomaisen lain instituutiolle antamat vaikutukset kansallisen oikeuden valossa.¹⁴¹

Kun tapauksella on liittymäkohtia kahteen tai useampaan oikeusjärjestelmään, liittyy siihen aina epävarmuustekijöitä, vaikka ne olisi pyritty tahdonautonomian puitteissa tehtyjen oikeustoimien nojalla poistamaan. Lakiviittaus ja oikeuspaikkasopimus eivät ole aina muissa maissa sitovia, ja vaikka sovellettava laki määräytyi-

¹³⁸ *Ordre public* –periaate voi aktualisoitua ulkomailla perustetun trustin, erityisesti offshore-trustin kohdalla, jolloin trustin pätevyyttä voidaan arvioida Suomen oikeuden mukaisesti. Offshore-trustin tarkoituksena on voinut olla esimerkiksi insolvenssilainsäädännön periaatteiden ja velkojien yhdenvertaisten kohtelun loukkaaminen. Ks. lisää Joutsamo 1999 s.26

¹³⁹ Mikkola 2002, s.11

¹⁴⁰ Hyvänä esimerkkinä tästä on moniavioisuus: vaikka se on Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen, voidaan sen tietyille oikeusvaikutuksille antaa merkitystä.

¹⁴¹ Mikkola 2002, s.4

si lakiviittauksen perusteella, ei tämä ratkaise lain soveltamista koskevia ongelmia. Tuomioistuimien saattaa soveltaa lakiviittauksen lakia ”väärin” tai ainakin osapuolten näkökulmasta ennakoimattomalla tavalla.¹⁴²

Trustille on tyypillistä, etteivät sen oikeusvaikutukset rajoitu kansallisesti, koska järjestelyn osapuolilla tai omaisuudella on useissa tapauksissa liityntä useampaan kuin yhteen valtioon. Järjestelyllä voi olla liityntöjä myös Suomeen. Suomessa ei kuitenkaan ole vakiintunutta kantaa siihen, miten ulkomailla perustettuun trustiin tulisi suhtautua, koska normikehitys lainvalinnan, tuomioistuinten toimivallan sekä tunnustamisen ja täytäntöönpanon osalta on määrittelemättä. Kansainvälisesti trustia koskevia ongelmia on pyritty ratkaisemaan Haagin yleissopimuksella trusteihin sovellettavasta laista ja trustien tunnustamisesta. Sopimus on kuitenkin voimassa vain muutamassa valtiossa, eikä Suomi ole yksi näistä.¹⁴³

Trustien pätevyyttä koskevan lainvalinnan kohdalla ero on tehtävä testamentissa perustettujen ja asettajan elinaikaisten trustien välille. Testamentissa perustetuille trusteille sovellettavaa lakia voi etsiä perintöstatuutin ja elinaikaisten trustien kohdalla velvoitestatuutin kautta. Asettajan, trusteeen ja edunsaajan välistä suhdetta voitaneen varauksella kutsua sopimukselliseksi, sillä lainvalinnan kannalta keskeisintä on osapuolten tarkoitus.¹⁴⁴

3.2. Trustit osana jäämistösuunnittelua

Oikeusjärjestyksessämme on omaksuttu varallisuussuhteiden jatkuvuutta kunnioittava lähtökohta. Pääsääntönä onkin, ettei kuolema lakkauta varallisuussuhteita, vaan se ainoastaan saa aikaan subjektinvaihdoksen. Voidaankin sanoa, että perinnönjättäjän oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät hänen oikeudenomistajilleen. Kun tarkastellaan suoraan lain nojalla tapahtuvaa oikeuksien siirtymistä, puhutaan periäytymisestä tai perimyksestä. Oikeudenala, jossa perimykseen liittyviä kysymyksiä tarkastellaan, kutsutaan jäämistöoikeudeksi, joka koostuu kahdesta eri lohkoista: suoraan lain nojalla tapahtuvasta oikeuksien siirtymisestä eli perintöoikeudesta sekä testamenttioikeudesta. Perittävä pystyy vaikuttamaan perintönsä jakautumi-

¹⁴² Mikkola 2009, s.251

¹⁴³ Mikkola 2009, s.246

¹⁴⁴ Mikkola 2002, s. 11

seen omilla oikeustoimillaan, erityisesti testamenttia käyttäen.¹⁴⁵ Testamenttioikeus rakentuukin ihmisen itsemääräämisoikeutta kunnioittavalle periaatteelle, jonka mukaan henkilön oikeus määrätä omasta omaisuudestaan ulottuu myös hänen kuolemansa jälkeiseen aikaan.¹⁴⁶ Mikäli testamentintekijä ei testamenttiin sisällyttämillään määräyksillä riko lakiosasäännöksiä tai lesken perintökaaren (5.2.1965/40) 3 luvun mukaista oikeutta, hänellä on lähtökohtaisesti vapaat kädet sen suhteen, millaisia määräyksiä¹⁴⁷ hän testamenttiinsa sisällyttää.¹⁴⁸

Suomalaisessa oikeustieteessä jäämistötutkimus ei ole ollut järin aktiivista, toisin kuin esimerkiksi Englannissa. Englannin oikeuskulttuurille onkin tyypillistä, että perintöverotukseen pyritään vaikuttamaan perillisen aktiivisilla jäämistösuunnitelutoimilla. Näillä toimilla pyritään vaikuttamaan siihen, miten ja kenelle heidän jäämistönsä jakautuu, ja kuinka perilliset tulevat saamistaan jako-osuuksistaan hyötymään. Trusti onkin käyttökelpoinen väline näissä jäämistötoimissa.¹⁴⁹

Jos perittävä on Suomen kansalainen, eikä hänellä ole liittymiä vieraaseen valtioon, sovelletaan perimyksen pääsääntöisesti perintökaaren säännöksiä. Perittävällä on kuitenkin myös mahdollisuus määrätä, että hänen jäämistöönsä jakoon sovelletaan jonkin toisen valtion säännöksiä.¹⁵⁰ Tällainen määräys on tehtävä testamentille määrättyssä muodossa. Jollei perittävä ole antanut erillisiä määräyksiä perintönsä jakamisesta tai siihen sovellettavasta laista, jaetaan jäämistö pääsääntöisesti perintökaaren säännösten mukaisesti. Jos perittävä haluaa poiketa esimerkiksi perintökaaren perimysjärjestyksestä tai perintöosuuksista, hänen on tehtävä jäämistötoimia. Jos toimet tehdään tietynlaisen suunnitelman mukaisesti, kyseessä on jäämistösuunnittelu. Laajassa merkityksessä jäämistösuunnittelulla tarkoitetaan varallisuuden siirtoa henkilön jälkeen jääville henkilöille.¹⁵¹ Kyseessä voivat olla toimet, joilla perinnönjättäjä vaikuttaa kuolinpesän hallintoon, jaettavan omaisuuden määrään tai laatuun, siihen kuka tai ketkä ovat edunsaajia sekä siihen, mitä ja

¹⁴⁵ Kaisto – Lohi 2013 s.338-342

¹⁴⁶ Mikkola 2009 s.206

¹⁴⁷ Rajoituksia syntyy lähinnä siitä, ettei omaisuutta voi määrätä rikollisiin tarkoituksiin eikä määräyksillä voida rikkoa hyvää tapaa. Esimerkiksi henkilön uskonto-kuntaan tai avioitumiseen vaikuttavat määräykset ovat tällaisia.

¹⁴⁸ Mikkola 2003 s.172

¹⁴⁹ Mikkola 2003 s.93-94

¹⁵⁰ Aarnio – Kangas 2009, s. 57

¹⁵¹ Puronen 2009 s. 16

miten paljon he saavat jäämistöstä. Terminä jäämistösuunnittelu pitää sisällään sukupolvenvaihdosta koskevat, jäämistön ohittamiseen tähtäävät, yksilön varallisuusasemaa koskevat, edunvalvontaa koskevat, parisuhdeoikeudelliset, jäämistön haltuunottoa koskevat sekä jäämistösaantojen hyödyntämistä ohjaavat toimet.¹⁵²

Kun puhutaan jäämistösuunnittelussa perinteisessä mielessä, tarkoitetaan normaalisti testamenttia, jossa perittävä on poikennut lakimääräisestä perimysjärjestyksestä. Myös perilliset ja testamentinsaajat voivat vaikuttaa jäämistösaantoihin sa perinnönjakovaiheessa esimerkiksi jättämällä pesän jakamatta. Jakamattomalla kuolinpesällä voidaan saavuttaa yhteishallinnollisia ja verotuksellisia etuja. Jäämistösuunnittelu pitää sisällään myös perinnöstä ja testamentista luopumisen joko ennakkoon tai perittävän kuoltua.¹⁵³ Tutkielmani kannalta merkittävimmän jäämistösuunnittelukeinon tarjoaa kuitenkin trustijärjestely.

Jäämistösuunnittelu pitää sisällään monenlaisia haasteita. Esimerkiksi parisuhdetta koskeva normisto vaikuttaa siihen, mitä perinnönjättäjän jäämistöön kuuluu varallisuussuhteiden purkamisen jälkeen. Kun suunnitellaan omaisuuden siirtymistä, ei tiedetä kumpi puolisoista kuolee ensin. Lesken tasinkoprivilegioikeus sekä eloonjääneen puolison oikeus hallita irtaimistoa jakamattomana ja oikeus jäädä asumaan jäämistöön kuuluvaan asuntoon rajoittavat jäämistösuunnittelua. Osittelen sovittelu voi johtaa täysin ennalta-arvaamattomaan lopputulokseen, samoin kuin uuden avoliittolain (laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 14.1.2011/26) mukainen hyvitys. Myös jäämistön huono hoito, rintaperillisen tekemä lakiosavaatimus sekä testamentin tulkinta tuovat omanlaisensa haasteet jäämistösuunnittelulle.¹⁵⁴ Suunnittelua mutkistaa entisestään suunnittelun saadessa kansainvälisiä elementtejä, tai käytettäessä suunnitteluun tietyille oikeusjärjestykselle tuntematonta järjestelyä.

Perintökaaressa perimyoikeus on rakennettu niin, että henkilön lähin perillinen on aina ensisijaisesti oikeutettu perintöön. Perimyoikeus määräytyykin sukulaisuuden läheisyyden mukaan. Perimyoikeus on katkaistu serkkuihin, tarkoittaen, etteivät serkut ja tätä kaukaisemmat sukulaiset ole lakimääräisesti vainajan peril-

¹⁵² Kolehmainen - Rabinä 2012 s. 1-4

¹⁵³ Puronen 2009 s. 18

¹⁵⁴ Kolehmainen - Rabinä 2012 s. 4-5

lisiä.¹⁵⁵ Perilliset jakautuvatkin kolmeen eri parenteeli- eli perillisryhmään, jota täydentää puolison oikeus perintöön ja lesken oikeus hallita jäämistöä jakamattomana.¹⁵⁶ Ensimmäinen parenteeli pitää sisällään rintaperilliset, joiksi katsotaan vainajan lapset¹⁵⁷, lapsenlapset, lapsenlapsenlapset ja muut alenevat polvet.¹⁵⁸ Ensimmäinen parenteeli pitää sisällään sijaisperimisoikeuden, jolla tarkoitetaan kuolleen rintaperillisen jälkeläisten sijaantulo-oikeutta.¹⁵⁹

Jos henkilöllä ei ole ensimmäiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä, siirrytään toiseen parenteeliin. Toinen parenteeli koostuu perittävän vanhemmista ja heidän rintaperillisistään. Myös toisessa parenteelissa sijaisperimisoikeus on rajaton. Jos perittävän isä tai äiti on kuollut, perittävän sisarukset jakavat hänen osuutensa perintökaaren 2 luvun 2 pykälän 2 momentin mukaisesti. Jos perittävän sisarus on kuollut, hänen sijaansa tulee hänen jälkeläisensä.¹⁶⁰

Kolmas parenteeli tulee kysymykseen ainoastaan silloin, jos perittävaltä ei jäänyt ensimmäiseen tai toiseen parenteeliin kuuluvia perillisiä. Kolmannesta parenteelista käytetään myös nimitystä isovanhempien parenteeli, sillä muiden perillisten puuttuessa perittävän isän ja äidin vanhemmat perivät koko perinnön. Kuolleen isovanhemman perintöosuus menee tämän lapsille, eli perittävän tädeille, enoille ja sedille. Kolmannessa parenteelissa sijaantulo-oikeus on rajoitettu, ja serkut ja tätä kaukaisemmat sukulaiset on jätetty sen ulkopuolelle.¹⁶¹

Jos vainajalla ei ole perillisiä kolmannessakaan parenteelissa, eikä hän ole tehnyt testamenttia, siirtyy perintö valtiolle (PK 5:1). Valtio voi päättää, että perintö luovutetaan kunnalle, jossa perittävä viimeksi asui. Perintö voidaan luovuttaa myös perittävän kaukaisemmalle sukulaiselle tai hänen läheiselleen, jos sitä voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää kohtuullisena.¹⁶² Jos jäämistön perunkirjoitusarvo

¹⁵⁵ Puronen 2009 s. 30

¹⁵⁶ Aarnio – Kangas 2009 s. 63

¹⁵⁷ Vainajan lapsiksi katsotaan aviolapset, tunnustetut lapset, lapset, joiden osalta tuomioistuin on vahvistanut isyyden, kihlalapset ja väkisinmaaten siitetyt lapset. Rintaperillisenä pidetään myös lasta, joka on adoptoitu 1.1.1980 jälkeen.

¹⁵⁸ Aarnio – Kangas 2009 s. 63 sekä Puronen 2009 s.32

¹⁵⁹ Norri 2010 s. 66-72

¹⁶⁰ Aarnio – Kangas 2009 s. 128-130

¹⁶¹ Aarnio – Kangas 2009 s. 131

¹⁶² Norri 2010 s. 82

on yli 750 000 euroa, valtioneuvosto tekee päätöksen omaisuuden luovuttamisesta.¹⁶³

3.2.1. Eurooppalainen perintöasetus

Euroopan parlamentti ja Euroopan unionin neuvosto antoivat vuonna 2012 kansainvälisiä perintöasioita koskevan asetuksen (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus No 650/2012 toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta), joka tunnetaan myös yleisesti nimellä perintöasetus. Asetuksen tarkoituksena on yksinkertaistaa useampaan kuin yhteen EU-valtioon liittymiä sisältävien perintöasioiden hoitamista. Kansainväliset perintöasiat ovat lähtökohtaisesti monimutkaisia ja haasteellisia, joten asetuksen toivotaan selkeyttävän nykyistä tilannetta. EU:ssa käsitellään vuosittain 4,5 miljoonaa perintöasiaa, joista 10 prosentilla on kansainvälinen ulottuvuus. Sisämarkkinoiden kehittymisen myötä ihmisten vapaa liikkuvuus on lisääntynyt, ja kansalaiset omistavat omaisuutta useamman kuin yhden jäsenvaltion alueella. On arvioitu, että rajat ylittävien perintöjen rahallinen arvo on vuosittain jopa yli 120 miljardia euroa.¹⁶⁴

Uutta perintöasetusta alettiin soveltamaan vuoden 2015 elokuussa. Asetusta sovelletaan tapauksiin, joissa perinnönjättäjä on kuollut 17.8.2015 tai sen jälkeen. Perintöasetusta sovelletaankin kaikkiin perimyksen yksityisoikeudellisiin asioihin, kuten omaisuuden, oikeuksien ja velvollisuuksien siirtymiseen perittävän kuoleman jälkeen. Sen soveltamisalaan eivät kuitenkaan kuulu vero-, tulli- ja hallintoasiat (perintöA 1.1. artikla). Perintöverotus tapahtuu näin ollen edelleenkin jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön mukaan.¹⁶⁵

Asetus tähtää tilanteeseen, jossa rinnakkaisia menettelyjä ei pääsisi syntyämään eri jäsenvaltioissa. Tämä ongelma on ratkaistu asetuksessa siten, että perittävän kuole-

¹⁶³ Valtioneuvoston asetus valtion perintönä saaman omaisuuden luovuttamisesta 2 § (13.12.2007/1257)

¹⁶⁴ Heikinsalmi 2012 s. 1

¹⁶⁵ Perintö- ja lahjaverolain 4 § 1 momentin mukaan perintöveroa on suoritettava Suomeen, jos perittävä, perillinen tai testamentinsaaja asui perittävän kuolinhetkellä Suomessa tai perintönä taikka testamentilla saatu kiinteä omaisuus sijaitsee Suomessa.

linhetken mukaisen asuinpaikan tuomioistuimella on toimivalta käsitellä perimysasiat kokonaisuudessaan (perintöA 4 artikla). Tästä johtuen kaikki perimyksen liittyvät asiat käsitellään samassa jäsenvaltiossa omaisuuden sijaintivaltiosta riippumatta. Jäämistösuunnittelua harjoittaville on kuitenkin jätetty mahdollisuus sopia oikeuspaikasta prorogaatiosopimuksessa. Valinnanvapaus ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan valinta voi kohdistua ainoastaan niiden jäsenvaltioiden tuomioistuimiin, jonka lain perittävä on valinnut perimykseensä sovellettavaksi. Ainoastaan perittävä voi päättää lainvalinnasta, eikä perillisillä ole tätä oikeutta.¹⁶⁶ Jos perittävän asuinpaikka sijaitsee Euroopan unionin ulkopuolisessa valtiossa hänen kuollessaan, voivat sen jäsenvaltion tuomioistuimet, jossa perittävän omaisuutta sijaitsee, olla toimivaltaisia käsittelemään perimysasian kokonaisuudessaan. Tällöin edellytetään kuitenkin, että perittävä oli kuollessaan tuon valtion kansalainen tai että hänen asuinpaikkansa oli tässä kyseisessä valtiossa, eikä asuinpaikan vaihtumisesta ole kulut yli viittä vuotta. Jos nämä edellytykset eivät täyty, on omaisuuden sijaintivaltion tuomioistuimilla toimivalta tehdä päätös siellä sijaitsevasta omaisuudesta (perintöA 10 artikla).

Pääsääntöä perintöasetuksessa on perittävän kuolinhetken asuinpaikan lain soveltaminen perimyksen (perintöA 21.1. artikla). Pääsäännöstä on kuitenkin kaksi poikkeusta. Jos perittävällä oli kuollessaan selvästi vahvempi liittymä toiseen valtioon, tulee tämän toisen valtion laki sovellettavaksi perimyksen (perintöA 21.1. artikla). Kyseessä on kuitenkin poikkeussääntö, jota tulee soveltaa harkiten. Toinen poikkeus pääsäännöstä koskee lainvalintaa. Tämän mukaan perittävä voi valita, että hänen perimykseensä sovelletaan sen valtion lakia, jonka kansalainen hän oli valinnan tehdessään tai kuolinhetkellään. Jos perittävällä on usean eri valtion kansalaisuus, hän voi valita näistä haluamansa. Edellytyksenä on tällöin, että kansalaisuusvaatimus täyttyy joko valinnan tai kuolinhetkellä (perintöA 22.1 artikla).

Perintöasetus tuo mukanaan myös eurooppalaisen perintötodistuksen (perintöA 62 artikla). Perintötodistuksen avulla perillinen, testamentinsaaja, testamentin toimeenpanija tai pesänselvittäjä voi todistaa asemansa ja valtuutensa toisessa jäsenvaltiossa (perintöA 63 artikla). Jäsenvaltion viranomainen antaa todistuksen,

¹⁶⁶Komission yksiköiden valmisteluasiakirja 2009 s. 5

ja sen sisältö riippuu siitä, mihin tarkoitukseen sitä on tarkoitus käyttää. Todistus on pätevä kaikissa jäsenvaltioissa ilman erillistä menettelyä.¹⁶⁷

Huomion arvoista perintöasetuksessa on se, että trustien perustamiseen, hallintoihin ja purkamiseen liittyvät kysymykset on jätetty asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Tämä ei ole kuitenkaan ehdotonta. Perintöasetuksen johdanto-osan 13 kohdan mukaan jos trusti perustetaan testamentilla tai säädöksellä, joka liittyy lakimääräiseen perimykseen, sovelletaan omaisuuden siirtymiseen ja edunsaajien määrittämiseen perimykseen sovellettavaa lakia. Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti ovat kuitenkin jättäytyneet asetuksen ulkopuolelle. Ne soveltavat näin ollen omia säännöksiään kansainvälisiin perimyoikeustilanteisiin. Vaikkei asetusta sovelleta Englannissa eikä Irlannissa, voi näiden maiden oikeus valikoitua perintöstatuutiksi.¹⁶⁸

Perintöasetus tarjoaa perinnönjättäjälle oivan mahdollisuuden perintösuunnitteluun. Tulee kuitenkin huomata, ettei asetus vaikuta perintöverotukseen. Jos joko perittävällä tai perillisellä on PerVL 4.1 §:n mukaisesti liittymä Suomeen, tulee perintöveroa suorittaa Suomeen.

3.3. Trustien oikeusvaikutusten arviointi testamenttityyppien kautta

Testamentissa perustettujen trustien täytäntöönpanossa voidaan hyödyntää mahdollisuuksien mukaan eri testamenttityyppejä. Lähtökohtana pidetään testaattorin eli trustin asettajan tarkoitusta. Perheenjäsenten ja muiden läheisten hyväksi tehdystä trusteeista yleisin on turvattujen tulojen trusti. Tässä asetelmassa trustista saadaan kiinteitä tuloja, joka on tehty suojaamaan tuhlailtavaa edunsaajaa. Sillä voidaan myös suojata suvun omaisuutta, esimerkiksi estää perheyhtiön osakkeiden joutuminen ulkopuolisten haltuun.¹⁶⁹ Yhdysvalloissa tyypillisiä ovat niin kutsutut ripottelevat trustit (*sprinkling trust*), joissa trustee saa päättää miten tuotto jaetaan edunsaajien kesken. Kyseessä on näin ollen harkinnanvaraisten tulojen trust. Perustamiskirjaan voidaan esimerkiksi kirjata, että edunsaajat ovat oikeutet-

¹⁶⁷ Helin 2013 s. 657

¹⁶⁸ Mikkola 2016 s.406-407 sekä Vihreä kirja: Perintö- ja testamenttioikeus. Bryssel 1.3.2005 KOM(2005) 65 lopullinen.

¹⁶⁹ Joutsamo 1999 s.4

tuja tuottoon ainoastaan tiettyjen edellytysten täytyessä, kuten koulutukseen tai elatukseen käytettäviin menoihin liittyen.¹⁷⁰

Testamentissa perustetun trustin voimaansaattaminen voidaan joissain tapauksissa tehdä tuotto-oikeustestamentin säännösten kautta. Tämä on kuitenkin vain oletama, kun lopullisen käyttökelpoisuuden yksittäisessä tapauksessa ratkaisee trustin sisältö. Jos testaattori on valinnut harkinnanvaraisten tulojen trustin, tulee pohtia, rikotaanko sillä testamenttioikeutemme sääntöä, jonka mukaan perittävä ei voi delegoida oikeuttaan testamentin tekemiseen.¹⁷¹ Harkinnanvaraisten tulojen trustia voidaan pohtia tarkemmin dynaamisen testamentin oikeustilan kautta.

Perittävä voi määrätä kuolinpesänsä hallinnosta ainoastaan testamentin avulla. Tällöin hallintomääräys tehdään käytännössä määräämällä testamentille toimeenpanija, joka on perittävän määräyksin saanut oikeuden ja valtuutuksen perillisten ja yleistestamentin saajan sijaan hallita kuolinpesää. Toimeenpanijan valtuudet alkavat jälkisäädöksen tultua lainvoimaiseksi.¹⁷²

Se, millaisia valtuuksia toimeenpanijalla on, riippuu täysin testamentista. Jos testamentista tai sen tulkinnasta ei johdu muuta, toimeenpanijaan sovelletaan pesänselvittäjää koskevia perintökaaren (PK 19:21.1) säännöksiä. Toimeenpanijan määrääminen testamentissa ei kuitenkaan voi supistaa lesken oikeutta osallistua pesänselvitykseen. Toimeenpanijalla ei ole myöskään oikeutta luovuttaa kuolinpesää konkurssiin. KKO 1985 II 149 tapauksessa asetetun linjauksen mukaan toimeenpanijan hallinto voi kestää useitakin vuosia perinnönjättäjän kuoleman jälkeen.¹⁷³

Perintö- ja lahjaverotuksen pääsäännön mukaan verovelvollinen on se, joka saa omaisuutta perintönä, lahjana tai testamentilla (PerVL 1.1. §). Verovelvollinen voi olla sekä luonnollinen henkilö että oikeushenkilö. Kysymys oikeushenkilön oikeuskelpoisuudesta ratkaistaan oikeushenkilön rekisteröintivaltion lain mukaan. Omaisuuden voidaan katsoa tulleen ulkomaiselle oikeushenkilölle, jos se on perus-

¹⁷⁰ Mikkola 2003 s.94-95

¹⁷¹ Mikkola 2009 s.247-248

¹⁷² Kangas 2013 s.437

¹⁷³ Kangas 2013 s. 438

tettu ja rekisteröity kotivaltionsa lainsäädännön mukaisesti ja sillä on kotivaltionsa lainsäädännön mukaan oikeuskelpoisuus.¹⁷⁴

3.3.1. Yleistä testamenttioikeudesta

Testamentilla tarkoitetaan jäämistöä koskevaa kuolemanvaraista, vastikkeetonta ja yksipuolista oikeustoimea.¹⁷⁵ Tämän lisäksi testamentin katsotaan olevan korostetun henkilökohtainen oikeustoimi, sillä sen tekemistä ei ole mahdollista delegoida muille.¹⁷⁶ Henkilökohtaisuudella tarkoitetaan sitä, ettei testamentin tekijän edustaja voi tehdä testamenttia testamenttaustahdon osalta eikä edustaja voi allekirjoittaa testamenttia. Testamenttausoikeuden periaatteen mukaan testamentin tekijä ei näin ollen voi siirtää jälkisäädöksellä toiselle henkilölle kelpoisuutta antaa jäämistöstään sitovia määräyksiä. Tätä periaatetta nimitetään myös delegoinnin kielloksi. Delegoinnin kiello ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan testaattori saa käyttää apuvoimia testamenttia laatiessaan, kunhan hän tekee itse testamenttaustahdon ja allekirjoittaa asiakirjan.¹⁷⁷ Testamentin liitännäisinä tunnusmerkkeinä pidetään yksipuolisuutta, peruutettavissa olemista sekä velvollisuutta saattaa se perillisten tietoon.¹⁷⁸ Testamenttia koskevat oikeusohjeet löytyvät perintökaaren 9-14 luvuista. Osa testamenttia koskevista oikeusohjeista ovat pakottavaa oikeutta, kuten muotomääräykset, tekoedellykset ja pätevyuden selvittäminen. Sen sijaan testamentin tulkinta kuuluu dispositiivisen eli tahdonvaltaisen oikeuden piiriin.¹⁷⁹

Jotta testamentti olisi pätevä, testamentintekijän on se omakätisesti allekirjoitettava. Tämän lisäksi kahden esteettömän yhtäaikaisesti läsnäolevan todistajan on todistettava allekirjoitus oikeaksi. Näistä muotovaatimuksista poiketaan vain poikkeuksellisesti.¹⁸⁰ Testamentinteko-oikeus on pääsäännön mukaan 18 vuotta täyttäneellä henkilöllä. Alle 18-vuotias voi tehdä testamentin, jos hän on tai on ollut avioliitossa. Lisäksi 15-vuotias saa tehdä testamentin siitä omaisuudesta, jonka hän on omalla työllään ansainnut.¹⁸¹

¹⁷⁴ Oikeuskelpoisuus voi perustua myös kansainväliseen sopimukseen

¹⁷⁵ Aarnio - Kangas, 2008, s.17

¹⁷⁶ Saarenpää 2006 s.8

¹⁷⁷ Aarnio – Kangas 2008 s.398 sekä Kolehmainen – Rabinä 2012 s.170-175

¹⁷⁸ Aarnio - Kangas 2008, s.19

¹⁷⁹ Aarnio –Kangas 2008, s.12

¹⁸⁰ Lindholm 2014 s.11

¹⁸¹ Ossa 2016 2.3.2 Testamentinteko-oikeus

Siviilioikeudellinen numerus clausus -periaate eli tyyppipakkoperiaate ei koske samalla tavalla testamenttia kuin muita perinteisiä sopimuksia. Testamenttia koskevana rajoituksena toimii ainoastaan se, että se on tehtävä määrämuodossa ja että sen on oltava kuolemanvarainen jäämistöä koskeva tahdonilmaus.¹⁸²

Testamentit voidaan luokitella sekä yleistestamentteihin ja erityisjälkisäädöksiin että omistus-, hallinta- ja tuotto-oikeustestamentteihin.¹⁸³ Yleis- ja erityisjälkisäädöksen välinen rajanveto tapahtuu ensisijaisesti PK 18:1:n kautta. Yleistestamentin saajasta tulee kuolinpesän osakas kun taas legaatista ei. Yleistestamentti tuottaakin saajalle samantyyppisen aseman kuin mikä perillisellä lain mukaan on. Lain mukaan perilliselle kuuluu tietty suhteellinen osuus jäämistöstä.¹⁸⁴ Testamentinsaajasta tulee kuolinpesän osakas, jos testamentinsaaja saa testamenttimääräyksen mukaan koko omaisuuden, määräosan siitä tai sen, mitä on jäljellä muiden määräysten täyttämisen jälkeen.¹⁸⁵

Erityisjälkisäädöksen eli legaatista saajan oikeus on sen sijaan määritetty etuuskohdaisesti. Legaatti voi koskea sellaista testamenttimääräystä, jolla annetaan omistusoikeus tiettyyn esineeseen (esinelegaatti), saaja saa tietyn arvomäärän (raha eli velvoiteoikeudellinen legaatti) tai saaja saa tietyn omaisuuden omistusoikeutta vähäisemmällä oikeudella (käyttö- ja tuotto-oikeustestamentti). Legaatista saajasta ei tule pesän osakasta.¹⁸⁶

Toinen testamenttien erottelutapa koskee määräämisvallan laajuutta, joka testamentin saajalle annetaan. Täydellisimmillään kyseessä on omistusoikeus, jolloin testamentin saaja voi disponoida omaisuudesta *inter vivos*, mutta myös tehdä omaisuudesta testamentin, jolloin omaisuus periytyy hänen perillisilleen.¹⁸⁷ Tällöin kyseessä on täysi omistusoikeustestamentti.¹⁸⁸ Rajoitetusta omistusoikeustestamentista on kyse silloin, kun omaisuus menee ensisaajan kuoltua toissijaiselle saa-

¹⁸² Aarnio – Kangas 2008 s.49-50

¹⁸³ Ossa 2016 2.3.3 Testamenttityypit

¹⁸⁴ Aarnio - Kangas 2008, s.51

¹⁸⁵ Ossa 2016 2.3.3 Testamenttityypit: yleistestamentti

¹⁸⁶ Aarnio - Kangas 2008 s.52

¹⁸⁷ Aarnio - Kangas 2008 s. 52-53

¹⁸⁸ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.103

jalle. Kyseistä testamenttia kutsutaan myös vallintatestamentiksi. Tällöin saajalla on oikeudet päättää omaisuudesta *inter vivos*, mutta testamenttausoikeus hänen omille perillisilleen puuttuu. Käyttö- eli hallintaoikeustestamentissa testamentin-saaja saa ainoastaan oikeuden hallita omaisuutta sekä nauttia omaisuuden tulosta ja tuotosta. Kaikista vähäisimmät oikeudet ovat tuotto-oikeustestamentissa, jossa testamentinsaaja on oikeutettu ainoastaan omaisuuden tuottoon.¹⁸⁹

Fideikommissaarinen testamentti muistuttaa luonteeltaan rajoitettua omistusoi-keustestamenttia, mutta siihen liittyy velvollisuus säilyttää testamentattu omaisuus koskemattomana ensisaajan kuolemaan saakka. Saaja voidaan esimerkiksi velvoittaa huolehtimaan testamentilla saadun omaisuuden kunnossapidosta saajan eliniän aikana. Kyseinen testamenttityyppi on huomioitu Ruotsin perintökaareissa (Ärvdabalk 1958:637 12:10 §). Sen mukaan toissijaiseksi nimetyllä legaatin saajalla on oikeus hakea uskotun miehen määräystä huolehtimaan hänen edustaan, jos legaatin ensisaaja vaarantaa hänen oikeuttaan. Suomen perintökaareen ei ole kuitenkaan otettu vastaavaa säännöstä, vaikka esitöiden mukaan se voisi olla sinänsä mahdollinen myös meillä Suomessa.¹⁹⁰

Testamentilla voidaan varautua menettelyllisiin ongelmiin ja välttää esimerkiksi lakikonflikti sisällyttämällä testamenttiin lakiviittaus.¹⁹¹ Ulkomailla tehdyn testamentin osalta keskeinen kysymys onkin, milloin testamentti on muodon puolesta pätevästi. Testamentin muodon lähtökohtana on *locus regit actum* -periaate, jonka mukaan paikka määrää muodon.¹⁹²

Valtioiden rajat ylittävien jäämistöoikeudellisten ongelmien ratkaisemiseksi on yritetty luoda tehokkaita kansainvälisiä instrumentteja, joista Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssi on laatinut neljä: ensimmäisen vuonna 1961 (voimaan 1964), toisen vuonna 1973 (voimaan 1993) ja kolmas 1989, mutta sopimus ei ole tullut vielä voimaan. Neljäs yleissopimus koskee trusteeihin sovellettavaa lakia: se säädettiin 1985 ja voimaan se tuli 1992. Suomi on saattanut näistä voi-

¹⁸⁹ Aarnio - Kangas 2008 s. 52-53

¹⁹⁰ Aarnio - Kangas 2008 s.53-54 + ehdotus 1935, s.98

¹⁹¹ Mikkola 2009 s.207

¹⁹² Alanen 1965 s. 254

maan ainoastaan vuonna 1961 säädetyn sopimuksen, joka koskee testamenttimääräysten muotoa koskevien lakiristiriitojen ratkaisemista.¹⁹³

Haagin sopimuksen (L 21.5.1976/835, A 13.8.1976/836, SopS 77, UM) mukaan ulkomainen testamenttimääräys katsotaan muodoltaan päteväksi, jos:

1. se muotonsa puolesta täyttää sisäisen lain määräykset sillä paikkakunnalla, jolla testamenttimääräys tehtiin, tai
2. testamentti tehtiin valtiossa, jonka kansalainen tekijä oli testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan, tai
3. testamentti tehtiin sellaisella paikkakunnalla, jolla testamentin tekijällä oli kotipaikka (domicile) testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan, tai
4. testamentti tehtiin sillä paikkakunnalla, jolla testamentin tekijällä oli kotipaikka (habituel residence) testamenttimääräyksen tehdessään tai kuollessaan, tai
5. kiinteää omaisuutta koskeva testamentti tehtiin sillä paikkakunnalla, missä omaisuus sijaitsee.

3.3.2. Täysi omistusoikeustestamentti

Täydessä omistusoikeustestamentissa testamentinsaajalle annetaan laaja valta määrätä saamastaan omaisuudesta niin inter vivos kuin mortis causa. Hän saa luovuttaa omaisuuden ja testamentata sen kenelle haluaa. Hän saa myös vapaasti käyttää saamaansa omaisuutta ja saa myös omaisuuden tuoton itselleen. Toisaalta näin saatu omaisuus kuuluu testamentinsaajan konkurssipesään, jolloin se voidaan ulosmitata.¹⁹⁴

Täyttä omistusoikeustestamenttia voidaan tuskin käyttää hyväksi trustien oikeusvaikutuksia ja verotusta pohdittaessa, sillä tässä testamenttityypissä omistusoikeus siirtyy kokonaan ja sitä rajoittamatta tietyille tai tietyille henkilöille.

¹⁹³ Aarnio - Kangas 2008 s.264-266

¹⁹⁴ Kolehmainen -Räbinä 2012 s.104

3.3.3. Rajoitettu omistusoikeustestamentti

Rajoitettu omistusoikeustestamentti eroaa täyden omistusoikeuden antavasta testamentista ainoastaan perättäisseuraantoa koskevan määräyksen osalta.¹⁹⁵ Rajoitetussa omistusoikeustestamentissa omistusoikeus määrätään ensin tietylle henkilölle ja tämän kuoltua toissijaissaajalle.¹⁹⁶ Testaattori antaa ensin omistusoikeuden A:lle ja tämän kuollessa B:lle. A saa disponoida omaisuudestaan elinaikanaan haluamallaan tavalla, mutta ei ole oikeutettu tekemään testamenttia omaisuudesta. Rajoitettu omistusoikeustestamentti ei edellytä, että A:n olisi säilytettävä testamentillaan saamansa omaisuuden pääoma-arvo B:n hyväksi.¹⁹⁷ Tämä testamenttityyppi sisältää näin ollen perättäisseuraantoa koskevan määräyksen. Toissijaissaajaa koskevan määräyksen vuoksi ensisaaja ei pysty määräämään saamastaan omaisuudesta *mortis causa*. Jämä jälkisäädös on käyttökelpoinen erityisesti silloin, kun jäämistön halutaan menevän ensisaajan jälkeen toissijaissaajille ja voidaan luottaa siihen, että ensisaaja ei hävitä samaansa omaisuutta.¹⁹⁸

Myöskään rajoitetussa omistusoikeustestamentissa tarkoituksena ei ole omaisuuden hallinta ja disponoiminen toisen henkilön hyväksi. Vallintatestamentti tarkoittaa, että omaisuuden haltuunsa saanut henkilö on oikeutettu tekemään omaisuutta koskevia oikeustoimia haluamallaan tavalla *inter vivos*. Perittävälle omaisuudelle on määrätty toissijaiset perilliset, jotka hyötyvät jäämistöstä vasta ensisaajan kuollessa. Omaisuuden ei tarvitse säilyä pääoma-arvoltaan samana, eikä toissijaisilla perillisillä ole oikeutta puuttua omaisuuden hallintaan tai saada siitä kertyvää tuottoa ensisijaisten perillisten hallitessa omaisuutta. He saavat perittävän omaisuuden siinä muodossa, kun se on ensisaajan kuollessa.¹⁹⁹

Rajoitettua omistusoikeustestamenttia käytetään usein lesken hyväksi, jolloin ensisaajana on testaattorin aviopuoliso ja toissijaissaajina kummankin puolison sukulaiset. Ensisaajan ollessa testaattorin leski, soveltuu PK 12:1 mukainen erityinen tulkintaohje. Tällöin on sovellettava PK 3 luvun säännöksiä. PK 3 luvun mukaan aviopuoliso on lähin perillinen, jos perittävältä ei jää rintaperillisiä, ja ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten saanto lykkääntyy siihen saakka, kunnes leski

¹⁹⁵ Aarnio – Kangas 2010 s.526

¹⁹⁶ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.107

¹⁹⁷ Mikkola 2003 s.172

¹⁹⁸ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.107

¹⁹⁹ Mikkola 2002, s.19

kuolee. Lesken kuoltua toimitetaan ensin kuolleen puolison ja lasken perillisten välillä pesänjako. Tulee huomata, että eläessään leski saa määrätä saamastaan omaisuudestaan vapaasti *inter vivos*, jolloin hän voi lahjoittaa omaisuutta toissijaisten perillisten edun tätä estämättä. Omaisuuden luovutuskelpoisuudesta seuraa myös se, että omaisuus on ulosmitattavissa ensisaajaan veloista, jolloin rajoitettu omistusoikeustestamentti ei suojaa toissijaisia saajia ensisaajan velkojia vastaan. Eloonjääneen puolison omistajan asemaa rajoittaa kuitenkin se, ettei hän saa testamentilla määrätä toissijaisille saajille menevästä omaisuudesta.²⁰⁰

Jos aviopuolisot eivät halua, että rajoitetulla omistusoikeustestamentilla saatu omaisuus jakautuu PK 3 luvun mukaisesti, heidän on otettava testamentteihinsa tästä selkeät määräykset. PK 3 luvun poissuljennalla estetään kertaalleen maksettujen lakiosien vaikutus toissijaissaajaan osuuteen. Jos PK 3 luvun säännökset tulevat sovelletuiksi, omaisuuden arvojen muutos puolisoitten kuolemien välillä ei vaikuta niin suuresti siihen, miten lesken omaisuus loppu peleissä jaetaan.²⁰¹

Mikkolan mukaan määräykset toissijaisista testamentin saajista eivät synnytä Englannin trustin kaltaista oikeudellista järjestelyä, sillä testamentin edunsaajien oikeussuhteet eivät rakenne duaalisen omistusoikeuden mukaan, vaan kussakin testamenttityypissä omaisuus on aina yhden henkilötahon omistuksessa kerrallaan. Toissijaisen edunsaajan oikeudet konkretisoituvatkin yleensä vasta ensisaajan kuollessa.²⁰²

3.3.4. Tuotto-oikeustestamentti

Tuotto-oikeustestamentissa tietylle henkilölle annetaan oikeus omaisuudesta tulevan koron ja tuoton nostamiseen omistusoikeuden mennessä toiselle henkilölle. Tuotto-oikeus voi olla määräaikainen tai se voi kestää tuotto-oikeuden saajan kuolemaan saakka. Jos perillinen saa tuotto-oikeuden omaisuuteen, tarkoittaa tämä normaalisti oikeuksien kaventamista. Lakiosaperillistä suojataankin tuotto-oikeustestamentilta PK 7 luvun säännöksillä. Tuotto-oikeustestamentin saanut perillinen säilyy kuolinpesän osakkaana siihen asti, kunnes testamentti käy lainvoimaiseksi. Testamentin tullessa lainvoimaiseksi ratkaistaan miten turvataan

²⁰⁰ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 108

²⁰¹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 108- 112

²⁰² Mikkola 2003 s.173

tuotto-oikeudenhaltijan etu ja toisaalta omistajan oikeudet.²⁰³ Testamentti yleensä estää perinnönjaon, mutta jako voidaan toimittaa tuotto-oikeuden haltijan suostumuksella. Jonkun perillisistä on kuitenkin otettava vastuulleen tuotto-oikeustestamentin määräysten toteutuminen. Jäämistöomaisuuden omistajat ovat yhteisessä vastuussa tuotto-oikeuden haltijalle siitä, että tuotto tilitetään hänelle testamentin mukaisesti.²⁰⁴

Tuotto-oikeustestamentissa omaisuuden hallintoa varten voidaan määrätä testamentin toimeenpanija, jonka selvitysvaltuudet käyvät ilmi testamentista. Jollei erityisiä määräyksiä toimeenpanijan toimivallasta ole tehty, noudatetaan PK 19 luvun pesänselvittäjää koskevia säännöksiä. Toimeenpanijan tehtävä on kaksijakoinen: ensin hänen on selvitettävä pesä, jonka jälkeen hänen tulee huolehtia testamenttiomaisuuden jatkuvasta hallinnosta. Toimeenpanijan kelpoisuus tehdä perintöomaisuutta koskevia päätöksiä on verraten ahdas: häntä sitoo testamentin tarkoitus, jolloin muut toimet, jotka eivät edistä testamentin päämäärän toteutumista, on jätetty toimivallan ulkopuolelle.²⁰⁵

Myös testamentissa määrätty testamentin toimeenpanija huolehtii tuotto-oikeuden toteuttamisesta. Testamentin tarkoitus määrittää hänen kelpoisuutensa, koska hänen tehtävänsä yleensä päättyy siihen hetkeen kun hän on saanut suoritettua perinnönjaon osuuksien mukaisesti kullakin osakkaalle. Perintökaaren mukaan häntä ei voida määrätä huolehtimaan omaisuuden pysyväishallinnosta, mikä tulee pitää mielessä, kun mietitään voidaanko toimeenpanija rinnastaa trusteeeseen. Toimivallan rajoituksen vuoksi vastaus lienee kielteinen, mutta toisaalta tiettyissä tapauksissa se ei välttämättä ole mahdotonta, vaan vastaus riippuu olennaisesti trustin perustajan tarkoituksesta ja trustin ehdoista.²⁰⁶

Henkilöllä, jonka hyväksi tuotto-oikeustestamentti on tehty, ei ole minkäänlaista oikeutta puuttua perintöomaisuuden hallintoon tai määräämiseen. Toimeenpanijan ei tarvitse edes tiedustella tuotto-oikeuden saajan mielipidettä. Tuotto-

²⁰³ Aarnio - Kangas 2008, s.649-653, 707

²⁰⁴ Mikkola 2002, s.19-20

²⁰⁵ Aarnio - Kangas 2008 s.653-654

²⁰⁶ Mikkola 2002, s.19-20

oikeuden saaja ei voi edes luovuttaa saamaansa tuotto-oikeutta toiselle elinaikanaan eikä testamentilla.²⁰⁷

Tuotto-oikeustestamentissa ja trustissa keskeisin tarkoitus on sama, mutta myös eroja löytyy. Tuotto-oikeudella tarkoitetaan oikeutta saada testamentissa määritellyt suoritus omaisuuden haltijalta. Tuottoon oikeutettu ei saa osallistua omaisuuden hoitamiseen, eikä hänellä ole oikeutta määrätä etuudestaan *mortis causa* tai *inter vivos*. Trustin edunsaaja sen sijaan on oikeutettu määräämään myös jälkimmäisissä säännöksin oikeusasemastaan aivan kuten muistakin disponoitavissa olevista oikeuksista.²⁰⁸

Tuotto-oikeuden saajan oikeussuoja ei ole yhtä laaja kuin trustin edunsaajan. Tuottoon oikeutettu ei voi jäljittää omaisuutta, jos se joutuu kolmannelle, vaan korvausvaatimus rajoittuu siihen legataariin, jolle omaisuus on testamentin nojalla annettu. Tuotto-oikeuden alaiseen omaisuuteen voi myös kohdistua pakkotäytäntöönpano. Pakkokuutokaupassa ostaja ei kuitenkaan voi saada parempaa ja laajempaa oikeutta kuin velallisella on, joten pakkotäytäntöönpanon kohteena on aina velallisen rajoittama oikeus pesässä.²⁰⁹

Mikkolan mukaan tuotto-oikeustestamentti on testamenttityypeistä lähimpänä trustia. Sillä voidaankin pyrkiä suojelemaan tuhlaavaista perillistä. Henkilö A hallitsee ja vallitsee omaisuutta tuoton mennessä B:n hyväksi testamentin ehtojen mukaan.²¹⁰ Tilanteesta tulee kuitenkin monimutkaisempi, jos perimyksen sovelletaan vieraan valtion lakia. Tällöin tulee selvittää, kenelle omaisuuden tosiasiallinen omistusoikeus siirtyy kuolemantapauksen johdosta ja verottaa tätä henkilöä saannon perusteella.

3.3.5. Käyttöoikeustestamentti

Käyttöoikeustestamentissa, josta käytetään myös nimitystä hallintaoikeustestamentti, omaisuuden hallintaoikeus määrätään yhdelle taholle ja omistusoikeus

²⁰⁷ Aarnio - Kangas 2008 s.656-657

²⁰⁸ Mikkola 2002, s.20

²⁰⁹ Mikkola 2002, s.20

²¹⁰ Mikkola 2003 s. 173

toiselle taholle.²¹¹ Käyttöoikeustestamenttia käytetään yleensä silloin, kun halutaan turvata ensisaajan asema, mutta samanaikaisesti varmistaa se, ettei ensisaaja hukkaa omaisuutta toissijaisten saajien vahingoksi.²¹²Järjestelystä koituu myös perintöverotuksellisia etuja: käyttöoikeuden saajat eivät ole perintöverovelvollisia, ja omistusoikeuden saava henkilö saa vähentää verotusarvosta käyttöedun kapitaloidun arvon.²¹³ Hallintaoikeuden pidättäminen pienentää näin ollen vähentää myös maksuunpantavan perintö- ja lahjaveron määrää.²¹⁴ Tavallisimmin sitä käytetään avio- ja avopuolisoiden välillä.²¹⁵

Käyttöoikeustestamentin tuottaman käyttöoikeuden pääsisältö on kohdeomaisuuden käyttäminen sekä omaisuuden koron ja tuoton nauttiminen. Omaisuudesta tuleva pääomahyöty sen sijaan kuulu aina omistajalle. Käyttöoikeuden saajan on otettava huomioon omistajan etu ja oikeus. Oikeuskirjallisuudessa viitataan monesti *bonus pater familias* -oppiin, jolla tarkoitetaan huolellisen perheenisän toimintaperiaatetta. Omaisuuden arvoa ei saa tahallisesti, taitamattomuudesta, ymmärtämättömyydestä tai huolimattomuudesta alentaa. Käyttöoikeuden haltija on jopa tietyissä tilanteissa oikeutettu myymään hallinnassaan olevan omaisuuden (esim. KKO 1974 II 51). Kohteesta saatava kauppahinta on kuitenkin säilytettävä omistajan varalle, esimerkiksi pankkitalletuksena. Tällöin käyttöoikeuden haltija on oikeutettu talletustilin korkotuottoon.²¹⁶ Käyttöoikeuden haltija on kuitenkin velvollinen maksamaan hallinta-aikanaan syntyvät tarpeelliset kustannukset, jotka ovat sen laatuksia, että ne on suoritettava hänen hallinta-aikanaan saatavalla tuotolla. Tällaisena pidetään esimerkiksi asunto-osakeyhtiön hoitovastiketta, kun taas pääomavastike kuuluu lähtökohtaisesti omistajatahon vastattavaksi.²¹⁷

Myös käyttöoikeuden alaisen omaisuuden omistajan oikeuksia on rajoitettu, sillä muutoin koko käyttöoikeus olisi käyttökelvoton. Näin ollen omaisuuden omistaja ei saa luovuttaa omaisuutta ilman käyttöoikeuden haltijan suostumusta. Myös tuomioistuin voi hakemuksesta sallia luovutuksen, jos sille on pätevä peruste. Tällaisena perusteena on pidetty esimerkiksi omaisuuden myyminen uhkaavan ar-

²¹¹ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.338

²¹² Aarnio – Kangas 2015 s.556

²¹³ Aarnio - Kangas 2008, s.605

²¹⁴ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.338-339

²¹⁵ Ossa 2016 2.3.4 Testamenttien luokittelu: hallintaoikeustestamentti

²¹⁶ Aarnio- Kangas 2008 s.619-621

²¹⁷ Ossa 2016 2.3.4 Testamenttien luokittelu: vastuu kustannuksista

vonmenetyksen torjumiseksi. Jos omaisuuden omistaja luovuttaa omaisuuden ilman käyttöoikeuden haltijan suostumusta tai oikeuden lupaa, on luovutus käyttöoikeuden haltijaan nähden tehoton.²¹⁸

Omistajan asema käyttöoikeuden voimassaoloaikana on hyvinkin rajattu, sillä omistajataholta puuttuu sekä hallintaoikeus että disponointivalta. Omistaja saa tosiasiallisen omistajan aseman vasta käyttöoikeuden lakattua. Samanaikaisesti käyttöoikeuden haltijan toimintamahdollisuuksia rajataan, esimerkiksi omaisuuden luovuttaminen voi pääsääntöisesti tapahtua vain omistajan suostumuksella.²¹⁹

Omistajalla on lisäksi oikeus vahingonkorvaukseen PK 12:9.2:n perusteella. Käyttöoikeuden haltijan on tämän pykälän mukaisesti korvattava omistajalle tahallisesti tai muuhun kuin lievään tuottamukseen syyllistyneen aiheuttamansa vahinko. Pykälä sanktioi näin ollen käyttöoikeuden haltijan velvollisuuksien vastaisen toiminnan. Mittapuuna käytetään velvoiteoikeudesta tuttua *bonus pater familias* -sääntöä. Omistaja voi vaatia korvausta käyttöoikeuden haltijalta vasta kun käyttöoikeus lakkaa tai kun omaisuus annetaan uskotun miehen hallittavaksi.²²⁰

Koska käyttöoikeuden luovuttaminen on kielletty, on lähtökohtaisesti myös sen asettaminen pakkotäytäntöönpanoon mahdotonta. Näin ollen käyttöoikeus ei kuulu testamentin saajan konkurssipesään. Käyttöoikeus voidaan kuitenkin luovuttaa omistajan suostumuksella, jollaiseksi katsotaan myös konkludenttinen hyväksyntä. Tulee kuitenkin huomata, että irtaimen esineen hallinta luo omistajaolettaman: tällöin ulosottomies voi olettaa käyttöoikeuden haltijan olevan myös omaisuuden omistaja ja ulosmitata omaisuuden käyttöoikeuden haltijan velasta. Kiinteän omaisuuden kohdalla tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä lainhuudatusasiakirjoista käy selville omaisuuden oikea omistaja. Omaisuuden ulosmittaaminen omistajan velastakaan ei ole mahdollista PK 12:7:n nojalla ilman käyttöoikeuden haltijan tai käräjäoikeuden lupaa. Käyttöoikeustestamentti onkin tehokas keino suojata omaisuutta testamentinsaajien yksityisiltä velkojilta: omaisuutta ei voida asettaa pak-

²¹⁸ Aarnio - Kangas 2008 s.634-636

²¹⁹ Aarnio - Kangas 2008 s. 639

²²⁰ Aarnio - Kangas 2008 s.641

kotäytäntöönpanon kohteeksi käyttöoikeuden haltijan kuin omistajatahonkaan velasta.²²¹

Käyttöoikeustestamenttiin ei ole pakko ottaa määräystä siitä, kenelle käyttöoikeuden alaisen omaisuuden omistusoikeus menee. Jos testamentissa mainitaan ainoastaan käyttöoikeudesta, menee omistusoikeus lakimääräisen perimysjärjestyksen mukaan perittävän perillisille.²²²

Käyttöoikeustestamenttia voidaan verrata hieman kömpelösti trustiin, jolloin trustin voitaisiin katsoa saavan käyttöoikeuden omaisuuteen omistusoikeuden mennessä perillisille. Trustille ominaista järjestelyssä on myös se, että perillinen voi luottaa oikeuteensa saada omaisuus vähentymättömänä itselleen trustin käyttöoikeuden lakatessa.²²³

3.3.6. Lykkäävät ja purkavat sekä muunlaiset ehdot testamentissa

Testamentti voi sisältää myös tiettyntyyppisiä ehtoja tai tarkoitemääräyksiä. Niillä tarkoitetaan testamentattua omaisuutta koskevia määräyksiä, joilla rajoitetaan omistajan normaalia vallintaoikeutta. Tarkoitemääräyksellä voidaan henkikö velvoittaa tekemään jotain tai kieltää tekemästä jotakin. Määräys perustaa velvoitteen, jonka laiminlyönnistä voi seurata sanktio testamentinsaajaa vastaan.²²⁴ Ehtoja voi olla kahdenlaisia: lykkäviä ja purkavia. Ne voivat olla myös hyvän tavan vastaisia, jolloin saannon edellytyksenä voi olla esimerkiksi tietyn elämäntapamuksen moraalisten perusteiden vastainen tai jopa mahdoton ehto. Jos testamentti sisältää tällaisen ehdon, voi siitä aiheutua koko testamenttimääräyksen mitättömyys tai ehdon vaikutuksettomuus. Verotoimisto ratkaisee ehdon hyvän tavan vastaisuuden.²²⁵

Lykkäävät ehdot sitovat saannon tiettyyn tulevaisuudessa olevaan ajankohtaan, esim. testamentinsaaja saa omaisuuden haltuunsa täytettyään 30 vuotta. Yleisimmin lykkäävä ehto liittyy testamentatun varallisuuden toissijaisen saajan määrää-

²²¹ Aarnio - Kangas 2008 s.643-648

²²² Kolehmainen – Rabinä 2012 s.127-130

²²³ Mikkola 2002, s.19

²²⁴ Mikkola 2003 s.174 sekä Aro 1971 s.62

²²⁵ Aarnio - Kangas 2008 s.117

miseen, jolloin omaisuus on testamentattu ensin henkilölle A ja tämän oikeuden lakattua henkilölle B.

Testamentti voi pitää sisällään myös omistajattoman tilan, jolloin kyseessä on normaalisti käyttö- tai hallintaoikeustestamentti, johon kuuluu tietyn ajan jatkuva omistajaton tila. Omistajaton tila johtuu siitä, ettei kukaan saa välittömästi perittävän kuoleman jälkeen omistusoikeutta omaisuuteen, vaikka käyttöoikeus meneekin jollekulle.²²⁶ Myös omistajattoman tilan testamenttia voidaan käyttää hyväksi jäämistötrustin luonnehdinnassa, jolloin trusteen katsotaan saavan käyttöoikeuden omaisuuteen. Tulee kuitenkin huomata, että omistajattoman tilan testamentin käyttö rajoittuu vain niihin tapauksiin, joissa saajana on muu kuin (välittömästi tai välillisesti) perillisasemassa oleva henkilö.²²⁷

Dynaamisessa testamentissa testamentintekijä siirtää testamenttausvaltaansa testamentin toimeenpanijalle, sillä testamentin oikeusvaikutukset ulottuvat aikaan, jonka olosuhteista testaattorilla ei ole tietoa.²²⁸ Testaattori voi esimerkiksi antaa toimeenpanijalle määräysvallan päättää testamentin saajasta ja testamentattavasta omaisuudesta. Testamentin saajaa ei kuitenkaan saa jättää täysin avoimeksi, vaan testamentin on vähintään annettava linjat, joiden perusteella valinta testamentin saajista tehdään.²²⁹ Dynaamista testamenttia voidaan hyödyntää arvioitaessa erityisesti harkinnanvaraisten tulojen trustin saamia vaikutuksia.

4. Mortis causa –tyyppisten trustien verotus

Perustuslain 81 §:n mukaan verosta säädetään lailla. Pykälä pitää sisällään edellytykset verovelvollisuudesta, veron suuruuden perusteista sekä verovelvollisen oikeusturvasta. Tämän legaliteettiperiaatteen ydin onkin se, että verottamisen täytyy perustua lakiin. Vero-oikeus pohjautuu ennen kaikkea muotoon, joka määrää lähtökohtaisesti veroseuraamukset. Vain poikkeuksellisesti sisältö asetetaan muodon edelle.²³⁰ Jos verosäännöksen taustalta ei ole erotettavissa selvää taloudellista tai muuta taustaperiaatetta, johon säännöksen muotoilu nojautuu, tämä vaikuttaa myös säännöksen tulkintaan. Jos säännöksen tavoite on epäselvä, tulee säännöstä

²²⁶ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.152-157

²²⁷ KHO:2014:141

²²⁸ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.173-175

²²⁹ Mikkola 2014 s. 875

²³⁰ Knuutinen 2014 s.81-82

tulkita vain sen kielellisen muotoilun perusteella. Säännöksen sisällölle voidaankin tulkinnassa antaa merkitystä ainoastaan silloin, kun tällaista sisältöä on olemassa.²³¹

Jotta trusteista saatavien tuottojen verottaminen on mahdollista, on verottamiselle löydettävä oikeutus verolaista. Käytännössä tuloverolaki on verotuksessa sovellettava yleislaki, joka pitää sisältää verotuksen keskeiset määritelmät yleisestä ja rajoitetusta verovelvollisuudesta sekä verosubjekteista.²³² Tutkielmassa etsitään kuitenkin vastausta jäämistösaantojen verotukseen, joten myös perintö- ja lahjaverolain määritelmiä on käytettävä hyväksi. Lähtökohtana verosubjektin määrittämisessä on kuitenkin aina nimiperiaate: maksuunpannusta verosta on vastuusta verovelvollinen.²³³

Verohallinnon ohjeen mukaan trustia ei pidetä oikeushenkilönä, jolloin omaisuuden ei katsota tulleen itse trustille. Perintö- ja lahjaverotuksessa esiintyviä trusteja tuleekin ohjeen mukaan arvioida kussakin tilanteessa erikseen ottaen huomioon trustin tarkoitus sekä trustiin osallisten henkilöiden oikeudet, tehtävät ja toimintavaltuudet. Ohjeessa painotetaan, ettei trustin haltija eli trustee ole omaisuuden tosiasiallinen omistaja, vaikka omaisuus olisikin kirjattu hänen nimiinsä. Perintöverotuksessa tosiasiallisina omistajina tuleekin pitää trustin edunsaajia.²³⁴

Myös oikeuskäytännön mukaan siviilioikeudellisten järjestelyiden verokohtelua arvioitaessa on määriteltävä, mitä kansallista sopimusjärjestelyä se lähiten vastaa ja miten tätä sopimusjärjestelyä verotetaan. Trustien verotuksellisten kysymysten ratkaisemista vaikeuttaa se, että trustit poikkeavat rakenteiltaan suuresti toisistaan. Tietyissä trusteissa edunsaaja voi olla omistajaa läheisessä asemassa oleva, kun hänellä on oikeus kaikkiin trustin varojen tuottoon. Päin vastainen tilanne on kuitenkin harkinnanvaraisten tulojen trustissa, jossa edunsaajalle myönnetään

²³¹ Knuutinen 2014 s. 84

²³² Andersson – Linnakangas 2006 s. 3

²³³ Wikström 2006 s. 140

²³⁴ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 6.1.2
Trusti ja verovelvollisuus

varoja vain harkinnanvaraisesti, jolloin edunsaajan asema ei ole lähelläkään omistajan asemaa.²³⁵

4.1. Vero-oikeudellinen legaliteettiperiaate kaiken perusteena

Perustuslain 81 §:ään pohjautuva legaliteettiperiaate asettaa verolainsäädännölle tarkkuusvaatimuksen, jonka mukaan olennaisten elementtien, joihin verotus perustuu, on sisällyttävä lakiin. Legaliteettiperiaate on ehdoton periaate siinä mielessä, ettei ilman soveltuvaa lainkohtaa voi verottaa. Puhuttaessa olennaisista elementeistä tarkoitetaan sitä, ettei kaikkia yksityiskohtia täydy kirjoittaa auki lainsäädännössä. Huomion arvioista on, että kaikki lait edellyttävät tulkintaa, mikä johtuu muun muassa kielen epätäydellisyydestä. Selvää verovelvollisen toimia tulkittaessa on se, ettei oikeudellisiin muotoseikkoihin tule jumiutua, vaan toimien taloudellinen ja muu tosiasiallinen merkitys on otettava huomioon.²³⁶ Tiivistäen voidaankin sanoa, että veron jokaiselle olennaiselle elementille on kyettävä löytämään välitön tuki verolaista.²³⁷

4.2. Siviili- ja vero-oikeuden suhde toisiinsa

Siviili- ja vero-oikeudellinen sääntely limittyvät toisiinsa useimmissa vero-oikeudellisissa ratkaisutilanteissa. Vero-oikeudellisten normien tarkoituksena onkin liittää veroseuraamuksia oikeussuhteisiin ja tosiseikkoihin, jotka on määritelty siviilioikeudellisessa normistossa. Tästä johtuen tapauksen siviilioikeudellinen ymmärtäminen on useimmiten ennakkoehto tilanteen vero-oikeudellisten piirteiden hahmottamiselle.²³⁸

Vero-oikeudessa käytetään siviili- ja yhtiöoikeudellisia käsitteitä. Ongelmaksi nouseekin kysymys, käytetäänkö käsitteitä niiden alkuperäisessä merkityksessä vai onko käsitteillä oma ainutlaatuinen merkityksensä vero-oikeudessa. Legalismin suunnalta tarkastellessa lähtökohtana pidetään sitä, että vero-oikeus käyttää muiden oikeudenalojen käsitteitä niiden alkuperäisessä merkityksessään.²³⁹

²³⁵ KHO:2013:51 eri mieltä olleen hallintoneuvos Matti Halénin äänestyslausunto

²³⁶ Knuutinen 2014 s. 85-86

²³⁷ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.36

²³⁸ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.37

²³⁹ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.37-38

Verolait sääntelevät nopeasti muuttuvia taloudellisia olosuhteita, mutta verolait eivät uudistu taloudellisen uudistumisen vauhdilla. Tämän takia verolakien tulkinta on keskeisessä roolissa. *Kari S. Tikan* ja *Määttä*n mukaan verolakeja voidaan tulkita kahdella eri tavalla: formalistisesti, jolloin lain sanamuoto on etusijalla, sekä realistisesti, jolloin kiinnitetään enemmän huomiota taloudelliseen sisältöön.²⁴⁰

Oikeudellisen ratkaisun tekeminen edellyttää oikeusperusteen täsmentämistä, jota kutsutaan myös oikeustosisaikaston muodostamiseksi. Oikeustosisaikasto muodostetaan tulkitseamalla verolakeja, jolloin lakien sanamuoto on hallitsevassa asemassa. Lähtökohtana onkin, että oikeustosisaikasto muodostetaan verolakien sanamuodon pohjalta, jossa laki on kirjoitettu tavalla a, mistä johtuu oikeusvaikutus b.²⁴¹

Seuraavassa vaiheessa etsitään riittävä vastaavuus oikeus- ja tosiasia-perusteen välillä. Tämä edellyttää oikeustosisaikaston tulkintaa. Oikeus- ja tosiasia-perusteen tulkinnassa käytetään realistista tulkintatapaa, sillä nopeasti muuttuvat olosuhteet näkyvät muutoksina tosiasia-perusteissa. Realistisen tulkintatavan rajat tulevat kuitenkin jossain vaiheessa vastaan, sillä oikeustosisaikastoa ei voida venyttää rajattomasti. Tällöin verotusmenettelylain (VML 18.12.1995/1558) 28 §:n rooli tulee esille tulkintaopissa. Tärkeää on kuitenkin huomata, ettei veronkiertopykälän avulla voida luoda uutta oikeustosisaikastoa tai säätää uutta veroa.²⁴²

Verolakeja tulkittaessa lähdetään liikkeelle lain sanamuodosta. Sanamuodon mukaisia rajoja ei tulisi ylittää ilman perusteltua syytä, jolloin kieliopilliselle tulkinnalle annetaan painoarvoa tulkinnassa.²⁴³ *Aarnion* mukaan kieliopillisella tulkinnalla tarkoitetaan seuraavaa:

1. lakitekstiä ei tule tulkinta siten, että jokin sen osa jää tarpeettomaksi tai merkityksettömäksi (sääntelyn ekonomian periaate)
2. tietyssä lakitekstissä oleville ilmauksille ei tule antaa eri yhteyksissä eri merkitystä, jollei siihen ole riittävää perustetta (sääntelyn johdonmukaisuuden periaate)

²⁴⁰ Tikka 1972 s.127-128 sekä Määttä 2014 s.4

²⁴¹ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.39

²⁴² Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.39-40

²⁴³ Järvenoja 2013, s. 181

3. tulkittavalle ilmaisulle ei tule antaa yleisestä kielenkäytöstä poikkeavaa merkitystä, jollei siihen ole riittäviä perusteita (yleiskielen etusijaperiaate)
4. jos lakitekstin terminologia poikkeaa yleiskielestä, erityisterminologialla on etusija yleiseen kielenkäyttöön verrattua.²⁴⁴

Vero-oikeuden tulkintaopissa oman erikoisuutensa muodostaa verovelvollisen suosimisen periaate, josta Andersson käyttää nimitystä *in dubio contra fiscum*. Tällä tarkoitetaan vaatimusta, jonka mukaan epäselvissä tulkintatilanteissa tulee valita vaihtoehto, joka on verovelvolliselle edullisin. Periaate ilmenee säädösten tasolla VML 74 §:ssä, jonka sanamuodon mukaan äänestystilanteessa päätökseksi tulee se mielipide, joka on verovelvolliselle edullisempi.²⁴⁵ Perintö- ja lahjaverotuksessa siviilioikeuden ja vero-oikeuden sidos on tavanomaista tiiviimpi, sillä nämä verotusmuodot rakentuvat vahvasti perintöä, testamenttia ja avioliittoa koskevien siviilioikeudellisten säännösten varaan, joihin vero-oikeudellisten tulkintojen loppu-tuloskin pohjautuu.²⁴⁶

4.3. Entiteettien luokitteluprosessi

Luokittelulle ei ole olemassa nimenomaista oikeussäännöstä, minkä vuoksi luokitteluprosessissa turvaudutaan tuloverolain säännöksiin. Huomionarvoista luokitteluprosessille on se, että se tehdään myös suomalaisia entiteettejä verotettaessa. Tämä prosessi tapahtuu automaattisesti esimerkiksi todetessa, että osakeyhtiö on TVL 3 § 4 kohdan perusteella yhteisö ja täten erillinen verovelvollinen. Vaikka osakeyhtiön verotus on yleisesti ottaen tiedossa, tehdään tällainen luokittelu teoriassa joka kerta.²⁴⁷ Marjaana Helmisen mukaan vähintään kahden henkilön muodostama, toisen valtion lainsäädännön mukaan perustettu yhteenliittymä tulisi Suomessa luokitella yhtymäksi, jollei se ole kotimaisia yhteisöjä vastaava.²⁴⁸

Ulkomaisten entiteettien kohdalla merkityksellisin verolainsäädännös on TVL 3 § 7 kohta:

²⁴⁴ Aarnio 1989, s. 256

²⁴⁵ Andersson 1964 s.3

²⁴⁶ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.337

²⁴⁷ Koskenniemi 2014, s. 428

²⁴⁸ Helminen 2002 s. 327

3 § :Yhteisö

Yhteisöllä tarkoitetaan tässä laissa:

- 1) valtiota ja sen laitosta;
- 2) kuntaa ja kuntayhtymää;
- 3) seurakuntaa ja muuta uskonnollista yhdyskuntaa;
- 4) osakeyhtiötä, osuuskuntaa, säästöpankkia, sijoitusrahastoa, yliopistoa, keskinäistä vakuutusyhtiötä, lainajyvästöä, aatteellista tai taloudellista yhdistystä, säätiötä ja laitosta; [\(29.12.2009/1736\)](#)
- 5 kohta on kumottu L:lla [16.12.1994/1223](#)
- 6) ulkomaista kuolinpesää;
- 7) edellä 1–6 kohdassa tarkoitettuihin yhteisöihin verrattavaa muuta oikeushenkilöä tai erityiseen tarkoitukseen varattua varallisuuskokonaisuutta.

Säännöksen mukaan myös muu oikeushenkilö tai tiettyyn tarkoitukseen varattu varallisuuskokonaisuus voi olla yhteisö. Lain sanamuotoa tarkasteltaessa huomataan säännöksen sisältävän kielellisesti ongelmallisen tulkintalähtökohdan: kirjoitusasulla tarkoitetaan joko sitä, että varallisuuskokonaisuuden tulee olla rinnastettavissa TVL 1-6 kohtiin tai vaihtoehtoisesti, että varallisuuskokonaisuus voi olla itsenäinen yhteisömuoto.²⁴⁹ Myöskään lainvalmisteluaineisto ei tuo säännökselle selvyyttä. Sanamuoto esiintyy ensimmäisen kerran jo vuoden 1951 verolakikomitean mietinnössä, mutta muun varallisuuskokonaisuuden merkitystä ei kuitenkaan ole selvennytty.²⁵⁰ Verolakikomitean mietintö on kulkeutunut muuttumattomana komiteamietinnöstä toiseen ilman, että sen sisältöä olisi avattu.²⁵¹ Oikeuskirjallisuudessa on havaittavissa molempien tulkintapojen kannattajia. Anderssonin ja Linnakankaan mukaan TVL 3 § 7 kohta voisi soveltua esimerkiksi varoihin, joista on määrätty testamentilla, mutta joiden lopullisesta saajasta ei ole tietoa.²⁵²

Korkein hallinto-oikeus on antanut muutaman ratkaisun kyseisen säännöksen soveltamisesta. Ratkaisussa KHO 2015:9 luokittelun kohteena oli Delaware Statutory Trust – tyyppinen varainhoitoyhtiö. Yhtiö oli omistajistaan erillinen oikeushenkilö ja erillinen verovelvollinen ja sen tavalliset osuudet oli listattu New Yorkin pörsissä. Ratkaisussaan KHO arvioi mihin suomalaiseen toimijaan kyseistä kokonaisuutta tuli verrata. Ratkaisun perusteluissa KHO totesi, että entiteettiä voitaisiin verrata TVL 3 § 7 kohdan mukaiseen muuhun varallisuuskokonaisuuteen tai vaih-

²⁴⁹ Lammi 2015 s. 520

²⁵⁰ KM 1951:63 s.24

²⁵¹ KM 1968:B 18 s. 101, KM 1969:B 12 s.112

²⁵² Andersson – Linnakangas 2006, s. 13

toehtoisesti sijoitusrahastoon tai osakeyhtiöön. Ratkaisussaan KHO päätyi kuitenkin siihen, että yhtiö muistutti eniten osakeyhtiötä.

Toinen KHO:n ratkaisu TVL 3 § 7 kohdan luokitteluun liittyen löytyy ratkaisusta KHO:2004:116, jossa käsiteltiin luxemburgilaisen FCP-rahaston luokittelua. FCP-rahasto ei ole oikeushenkilö, joten luokittelu tuli tehdä muun varallisuuskokonaisuuden perusteella. Perusteluissaan KHO totesi, että rahastolta puuttui yhteisöille tyypilliset päätöksenteko- ja hallinnointielimet ja -menettelyt, mutta sitä voitiin tästä huolimatta pitää Suomen sisäisen lainsäädännön mukaan yhteisönä.

Lammin mukaan näiden ratkaisujen perusteella KHO:n voidaan katsoa muuttaneen näkemystään ulkomaisten entiteettien luokittelussa, ja että tuoreemman päätöksen mukaan riskinä on, että entiteetti voitaisiin luokitella kaatoluokkana toimivaksi ”muuksi varallisuuskokonaisuudeksi”, jolloin esimerkiksi osingot olisivat veronalaisia. Tulkinta laajentaa hänen mukaansa myös yhteisö-käsitettä tarpeettomasti ja voi johtaa myös siihen, että yhteisömuistutusta muistuttavat järjestelyt verotettaisiin kaksinkertaisesti erillisinä verovelvollisina.²⁵³

Luokitteluprosessissa olennaista roolia pelaakin vastaavuusarviointi. Luokittelussa on kiinnitettävä huomiota ensisijaisesti periaatteiden suojaamiin oikeushyviin ja niiden tavoittelemiin lopputuloksiin, ja arvioitava tätä kautta sitä, miten entiteetti toimii ja miten sen eri osapuolten vastuut ilmenevät suhteessa toisiinsa. *Lammin* mukaan onkin tärkeää, ettei yksittäisiä ominaisuuksia katsottaisi luettelomaisesti toisistaan irrallisina, vaan että entiteettiä tarkasteltaisiin pikemminkin kokonaisuutena de facto.²⁵⁴

Jos trustia pidetään TVL 3 § 7 kohdan mukaisena erityiseen tarkoitukseen varattuna varallisuuskokonaisuutena, tarkoittaa se sitä, että trustia kohdellaan verotuksessa yhteisönä ja näin ollen itsenäisenä verovelvollisena. Tällöin trustin katsottaisiin omistavan trustin alaisen omaisuuden ja sitä verotettaisiin kaikista tuloista, joita sille kertyisi verovuoden aikana. Nykyisen oikeus- ja verotuskäytännön sekä oikeuskirjallisuuden valossa on katsottava, ettei jäämistöoikeudellisia trusteja pi-

²⁵³ Lammi 2015 s.522

²⁵⁴ Lammi 2015 s.522

detä TVL 3 § 7 kohdan mukaisina muina varallisuuskokonaisuuksina²⁵⁵, joita verotettaisiin näin ollen erillisinä verovelvollisina.²⁵⁶ Verohallinnon ohjeen mukaan trusteja ei tule käsitellä oikeushenkilöinä, minkä lisäksi sekä *Mikkola* että *Hautamäki* ottavat tutkielmassaan kannan, että trusteja tulee käsitellä ainoastaan varallisuussuhteiden verkostoina.²⁵⁷

4.3.1. Verosopimusten ja EU-oikeuden vaikutus vero-oikeudelliseen arviointiin

Sellaisten Suomen oikeudelle tuntemattomien järjestelyiden luokittelu, joiden asuinvaltioiden kanssa Suomella ei ole verosopimusta, voidaan ratkaista kansallisen lainsäädännön perusteella. Suomi on kuitenkin solminut yli 70 verosopimusta, jolloin näissä tilanteissa on arvioitava verosopimuksen merkitystä luokittelulle sekä sille, kenellä on oikeus verottaa. Suomen solmimat verosopimukset noudattavat pääsääntöisesti OECD:n malliverosopimusta, jolloin tulokinnassa on annettava merkitystä OECD:n kommentaarille.²⁵⁸ Verosopimukset voivat vain supistaa verotusvaltaa, eivät laajentaa sitä.²⁵⁹ Vaikka verosopimus antaisi Suomelle verotusoikeuden tiettyyn tuloon, ei tätä tuloa voi verottaa ilman kansallisen lainsäädännön tukea.

EU-vero-oikeus on otettava huomioon perintöverotuksen alueellista ulottuvuutta määriteltäessä. EU:ssa ei kuitenkaan ole toteutettu perintöverotusta koskevan lainsäädännön harmonisointitoimenpiteitä, joten jäsenvaltioilla on laaja oikeus määritellä soveltamansa verotusperusteet sekä vahvistaa liittymätekijät, joiden mukaan verotusvalta jakaantuu.²⁶⁰ EU-vero-oikeus ei kuitenkaan sisällä erityisiä perintöverotusta koskevia säännöksiä, vaan perintöverotus ratkeaa jäsenvaltioiden osalta samojen sääntöjen mukaan kuin muissakin valtioissa. Perintöverotuksessa on kuitenkin otettava huomioon Sopimus Euroopan unionin toiminnasta

²⁵⁵ Esimerkiksi hyväntekeväisyydessä käytettävät, säätiöitä muistuttavat trustit voisivat tulla verotetuiksi TVL 3 § 7 kohdan mukaan

²⁵⁶ KHO:2013:51 eri mieltä ollut hallintoneuvos Matti Halén toteaa perusteluisaan, että trusti voisi tulla arvioiduksi TVL 3 § 7 kohdan mukaan. Tämä edellyttäisi hänen mukaansa sitä, ettei trustivarojen katsottaisi kuuluvan kenellekään henkilölle.

²⁵⁷ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 6.1.2 Trusti ja verovelvollisuus sekä Mikkola 2002 s.10 sekä Hautamäki 2014 s.351

²⁵⁸ Malmgren 2012 s. 327

²⁵⁹ Järvelä 2011 s. 184

²⁶⁰ Juanto 2009 s.249-250

(SEUT) ja sen artiklat syrjintäkiellosta ja vapaasta liikkuvuudesta.²⁶¹ SEUTiin sisältyy 18 artiklan mukainen yleinen kansalaisuuteen perustuva syrjintäkielto, mutta verotuksessa merkityksellisempiä ovat kuitenkin erityiset syrjintäkieltoa koskevat määräykset. EU-tuomioistuimen mukaan kiellettyä ei ole pelkästään kansalaisuuteen perustuva suora syrjintä, vaan kiellettyä ovat kaikki epäsuorankin syrjinnän muodot. Erilaisen kohtelun katsominen syrjinnäksi edellyttää sitä, että tilanteet ovat vertailukelpoisia ja niiden keskeiset ominaisuudet ovat samanlaisia.²⁶² SEUTissa turvataan tavaroiden, henkilöiden, palveluiden ja pääomien vapaa liikkuvuus. Perintöjen kannalta merkittävä periaate on SEUT 63 artiklan pääomien vapaa liikkuvuus²⁶³, jonka tarkoituksena on poistaa pääomanliikkeiden rajoituksia jäsenvaltioiden välillä sekä jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä.²⁶⁴ Periaate ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan sitä rajoittavat 64-66 ja 75 artiklojen poikkeukset. 65 artikla käsittelee nimenomaan verotusta ja sallii erilaisen kohtelun verovelvollisille, jotka ovat erilaisessa asemassa asuinvaltionsa tai sijaintivaltionsa suhteen.²⁶⁵ Lisäksi 65 artikla sallii välttämättömät toimenpiteet kansallisten verolakiin kiertämisen estämiseksi, vaikka tällainen toiminta rajoittaisikin pääomien vapaata liikkuvuutta.

EU-tuomioistuimen mukaan kiellettyihin pääomanliikkeiden rajoituksiin kuuluvat sellaiset kansalliset toimenpiteet, joiden seurauksena ”sellaisen henkilön jättämän perinnön arvo laskee, joka asui muussa valtiossa kuin siinä, jossa kyseinen omaisuus sijaitsee”. Kiellettyjä ovat myös säännökset, joiden perusteella ”muussa kuin siinä valtiossa, jossa kyseinen omaisuus sijaitsee ja joka perintöverottaa kyseistä omaisuutta, asuneen henkilön jäämistön arvo pienenee”.²⁶⁶

4.4. Milloin Suomella on oikeus verottaa mortis causa –tyyppinen trusti?

Veromuotona perintö- ja lahjaverotus eroaa olennaisesti sekä tuloverotuksesta että kulutusverotuksesta. Verotuksen kohteena on omaisuuden vastikkeeton siir-

²⁶¹ Helminen 2013 s. 521

²⁶² Juanto 2009 s.255

²⁶³ EU-tuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan perinnöt kuuluvat pääomanliikkeisiin. Ks. lisää Juanto 2009 s. 257

²⁶⁴ Malmgren 2008 s. 85

²⁶⁵ Helminen 2012 s. 103

²⁶⁶ Asia C-364/01 Barbier, asia C-256/06 Jäger, asia C-11/07 Eckelkamp sekä asia C-43/07 Arens-Sikken

tyminen verosubjektilta toiselle, ja verottaminenkin perustuu ennen kaikkea siihen, että vastikkeetta saatu omaisuus lisää saajansa veronmaksukykyä.²⁶⁷ Suomen valtion talousarviossa perintövero luokitellaan lahjaveron tapaan tulon ja varallisuuden perusteella kannettavaksi veroksi, kun taas vero-oikeustieteessä puhutaan omaisuuden siirtoon tai varainsiirtoon kytkeytyvästä verosta.²⁶⁸ Perintöverotuksessa veronalaista on periaatteessa kaikenlainen varallisuus, aineellinen tai aineeton, kunhan varallisuudella on rahassa mitattavaa arvoa. Kansainvälisissäkin tilanteissa ratkaistaan Suomen kansallisen lainsäädännön mukaan, onko kyseessä perintöverolain mukainen saanto.²⁶⁹

Suomen perintöverotuksesta säädetään perintö- ja lahjaverolaissa. Perintöverotuksen alueellisen ulottuvuuden lähtökohtana on asuinvaltioperiaate: ratkaisevaa on perinnönjättäjän, perillisen, testamentinsaajan, lahjanantajan tai lahjansaajan asuinpaikka kuolin- tai lahjoitushetkellä sekä omaisuuden sijaintipaikka. Perintöveroa onkin suoritettava perintönä tai testamentilla saadusta omaisuudesta, jos perinnönjättäjä, perillinen, testamentinsaaja, lahjanantaja tai lahjansaaja asui kuolin- tai lahjoitushetkellä Suomessa, tai perintönä, testamentilla tai lahjana saadusta Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta, sekä sellaisen yhteisön osakkeista tai osuuksista, jonka varoista yli 50 prosenttia muodostuu Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta.

Suomessa perintöverotus perustuu perintöosuusverojärjestelmään, jolla tarkoitetaan sitä, että perintöverotus kohdistetaan siihen omaisuuteen, jonka perillinen saa kuoleman johdosta. Jäämistöverojärjestelmässä kuolinpesä on verovelvollinen, ja vero katetaan jäämistövaroista ennen kuin jäljellä jäävä varallisuus jaetaan perillisten kesken.²⁷⁰ Vero määrätään jäämistön nettoarvon perusteella, joka tarkoittaa sitä, että varallisuudesta vähennetään ensin velat.²⁷¹ Suomessa perintöverotus tapahtuu sen sijaan laskennallisen osituksen ja jaon mukaan, joka toimitetaan pian perunkirjoituksen toimittamisen jälkeen. Jos reaalin jako poikkeaa laskennallisesta, on verotusta mahdollista oikaista jälkikäteen.²⁷² Vero määräytyy siis sen

²⁶⁷ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.325

²⁶⁸ Juanto 2009 s.348

²⁶⁹ Helminen 2013 s.513

²⁷⁰ Wikström 2006 s. 260–261

²⁷¹ Ossa 2016 1.4. Perintöosuus- ja jäämistöverojärjestelmän vertailua

²⁷² Aarnio - Kangas -Puronen – Rabinä 2016 s. 245

mukaan, kuinka paljon perillinen on saanut perintöä. Perintöosuusverojärjestelmälle on tyypillistä myös se, että vähennyksiä tehdään kahdessa vaiheessa: ennen jäämistön jakamista perintöosuuksiin sekä jäämistön jaon jälkeen suoraan perintöosuuksista henkilökohtaisten vähennysten kautta.²⁷³

Perintöverovelvollisuus alkaa siitä hetkestä, kun perinnönjättäjän omaisuus siirtyy perillisille ja testamentinsaajille PerVL 5 §:n mukaan. Pääsäännön mukaan omaisuus siirtyy perinnönjättäjän kuolinhetkellä, ei perintösaannon vastaanottamispäivänä. Poikkeuksen tähän muodostaa PerVL 7 §, jonka mukaan omaisuudesta, joka tulee perilliselle tai testamentinsaajalle omistus- tai muunlaisella oikeudella määrättyjen ehtojen täytyessä tai muuten myöhemmin kuin perinnönjättäjän kuollessa, tulee perintövero suorittaa vasta sitten, kun omaisuus on tosiasiasaatu. Perintö ja testamentti edellyttävät saajalta aktiivista toimintaa tullakseen täytetyiksi. PK 16 luvun mukaan perillisen tai testamentinsaajan on otettava perintö vastaan 10 vuoden kuluessa perinnönjättäjän kuolinpäivästä, tai muutoin saajan oikeus vanhentuu. Tämä tulee ottaa huomioon myös perintöverovelvollisuutta pohdittaessa: ellei perillinen tai testamentinsaaja saa veronalaista omaisuutta haltuunsa, ei perintöverovelvollisuuskään aktivoidu. Näin ollen perintöverovelvollisuuden voidaan katsoa syntyvän lopullisesti vasta silloin, kun perillinen tai testamentinsaaja ryhtyy perintöön. Perinnöstä ja testamentissa on myös mahdollista luopua. Tehokkaan luopumisen seurauksena luopujalle ei määrätä perintöveroa, vaan verovelkasuhde muodostuu luovutuksensaajan ja perittävän välille.

274

Perintöverotuksessa verovelvolliset on jaettu kahteen eri luokkaan sukulaisuuden perusteella, jotka on määritelty PerVL 11 §:ssä. Ensimmäiseen perintöveroluokkaan kuuluvat perinnönjättäjän aviopuoliso, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen, aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä perinnönjättäjän kihlakumppani tai avopuolisolain tarkoitettu avopuoliso saamansa PK 8 luvun 2 §:ssä tarkoitettun avustuksen määrään asti. Toiseen perintöveroluokkaan kuuluvat PerVL 11 §:n mukaisesti perinnönjättäjän muut sukulaiset sekä vieraat.

²⁷³ Ossa 2016 1.4. Perintöosuus- ja jäämistöverojärjestelmän vertailua

²⁷⁴ Puronen 2015 s. 95-97

Perintö- ja lahjaverolain 1.1.2008 tehty muutos merkitsi sitä, etteivät veroluokat seuranneet enää perintökaaren mukaista perimys oikeutta, vaan tämän jälkeen myös vanhat adoptiot rinnastetaan uusiin adoptioihin. Uudistuksen myötä kaikki suoraan alenevassa polvessa olevat ottolapset kuuluvat ensimmäiseen perintöveroluokkaan riippumatta siitä, milloin adoptio on tapahtunut.²⁷⁵ Ennen uudistusta kihlakumppani kuului kolmanteen perintöluokkaan ja maksoi perintöveroa toisen luokan mukaan. 1.1.1996 tapahtuneen muutoksen jälkeen perinnönjättäjän puolisoksi katsotaan myös hänen kanssaan avioliitonomaisissa olosuhteissa asunut henkilö tuloverolain puolisosäännöksen mukaisesti.²⁷⁶

Perintövero on Suomen lainsäädännön mukaan progressiivinen, eli veroa maksetaan sitä korkeamman prosenttimäärän mukaan, mitä suurempi tulo on.²⁷⁷ Perintöveron progressiivisuus ilmenee kahdella eri tavalla: sekä sukulaissuhteen että perinnön suuruuden perusteella.²⁷⁸ Progressiivista verotusta onkin puolustettu siihen vedoten, että tulojen kasvaessa myös maksukyky lisääntyy.²⁷⁹ Perintöverotus herättää paljon keskustelua, erityisesti sen vuoksi, että Ruotsissa näistä verotusmuodoista luovuttiin vuonna 2005 ja Norjassa vuonna 2014.²⁸⁰ EU-maista Ruotsi, Portugali, Viro, Latvia, Slovenia, Kypros ja Malta eivät kannata perintöveroa ollenkaan.²⁸¹

Perintöverotuksen alueellinen ulottuvuus on vuoden 1996 alusta saakka kiinnitetty saantomiehen tai saajan vakituiseen asuinvaltioon.²⁸² Suomella onkin oikeus verottaa perinnön ja lahjan perusteella saadut saannot kolmessa eri tapauksessa:

1. Jos perinnönjättäjä tai lahjanantaja asui Suomessa verovelvollisuuden alkaessa

²⁷⁵ Aarnio – Kangas 2009 s.

²⁷⁶ Tuloverolain 7 § 3 momentin mukaan puolisoita koskevia säännöksiä sovelletaan myös avioliitonomaisissa olosuhteissa verovuonna yhteisessä taloudessa avioliittoa solmimatta jatkuvasti eläneisiin henkilöihin, jotka ovat aikaisemmin olleet keskenään avioliitossa tai joilla on tai on ollut yhteinen lapsi.

²⁷⁷ Andersson 2006 s.4

²⁷⁸ Andersson 2006 s.120

²⁷⁹ Myrsky 2013 s. 36-37

²⁸⁰ Ossa 2016 1. Johdanto

²⁸¹ Puronen 2015 s.12, kts. HE 58/2007

²⁸² Puronen 2015 s. 95

2. Jos perinnönjättäjä tai lahjanantaja asui vieraassa valtiossa verovelvollisuuden alkaessa ja omaisuuden saaja asui Suomessa
3. Jos kumpikin saannon osapuolista asui vieraassa valtiossa verovelvollisuuden alkaessa ja saantoon sisältyy Suomessa sijaitsevaa omaisuutta.²⁸³

Henkilön asuinvaltiolla on keskeinen merkitys perintö- ja lahjaverovelvollisuuden syntymiselle ja laajuudelle. Veroa tuleekin suorittaa koko saannon arvosta, jos vähintään toinen saannon osapuolista asui Suomessa. Henkilön katsotaan asuvan Suomessa, jos hänellä on käytettävissään vain yksi vakituiseen asumiseen tarkoitettu huoneisto, joka sijaitsee Suomessa.²⁸⁴ Sen sijaan henkilön kansalaisuudella, oleskelulla jossain toisessa valtiossa tai sillä, että hänen perheensä tai varallisuutensa ovat eri valtiossa, ei ole merkitystä.²⁸⁵ Jos perittävä muuttaa maahan, jossa ei kanneta perintöveroa ollenkaan, mutta hänen perillisensä jäävät asumaan edelleen Suomeen, kuuluu perintö Suomen verotusvallan piiriin.²⁸⁶

Tärkeää on huomata, että asuminen määräytyy perintö- ja lahjaverotuksessa eri tavalla kuin tuloverotuksessa. Henkilöä ei pidetä Suomessa asuvana yli 6 kuukauden oleskelun perusteella, jos hänen vakituinen asuntonsa ja kotinsa on ulkomailta. Myöskään ns. kolmen vuoden sääntö ei tule kyseeseen, jolloin voi käydä niin, että tuloverotuksessa henkilöä pidetään Suomessa asuvana, mutta perintö- ja lahjaverotuksessa ei.²⁸⁷

Jos henkilöllä on useissa eri valtioissa sijaitsevia asuntoja, katsotaan hänen asuvan Suomessa, jos hänellä on täällä koti ja tarkoitus asua pysyväisluonteisesti. Pysyvyyttä osoittavia seikkoja ovat esimerkiksi perheenjäsenten asunnon sijaintivaltio, työpaikan sijainti, asumisen kesto kussakin asunnossa, tosiasiallinen oleskeluvaltio ja omaisuuden sijaintivaltio.²⁸⁸ Suomessa asuminen ratkaistaan tosiasiallisten olosuhteiden perusteella. Sillä, onko henkilö henkikirjoitettu Suomeen (kotikuntalaki 11.3.1994/201) ei ole ehdotonta merkitystä. Varsinainen asunto ja koti edellyttä-

²⁸³ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 1. Ohjeen tarkoitus

²⁸⁴ Merkitystä ei ole sillä onko asunto omistusasunto vai ainoastaan vuokralla.

²⁸⁵ Helminen 2013 a.515-516 sekä Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 2.2.1 Ainoa asunto Suomessa

²⁸⁶ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.348

²⁸⁷ Myrsky – Linnakangas 2009 s.196

²⁸⁸ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 2.2.2 Useita asuntoja eri valtioissa

vät että perinnönjättäjä on omistanut tai hallinnut pysyväisluonteisesti asuntoa Suomessa, jonka on täytynyt olla myös hänen kotinsa. Kodille ei kuitenkaan ole erillistä määritelmää, vaan tilan käyttö ratkaisee. Ratkaisu tehdään kokonaisharkinnan perusteella. Jos henkilöllä on asunto useammassa maassa, vain yksi näistä asunnoista voi olla varsinainen asunto ja koti. Jos valtioiden välillä on verosopimus, asumisvaltio määräytyy sopimuksen mukaan.²⁸⁹ Joskus henkilöllä voidaan katsoa olevan sekä Suomen verolain mukaan että vieraan valtion verolain mukaan asuinvaltio molemmissa maissa, jolloin puhutaan kaksoisasumistilanteesta.²⁹⁰ Näissä tilanteissa on otettava huomioon Suomen voimaansaattamat perintöverosopimukset, jotka saattavat rajoittaa Suomen oikeutta verottaa perintösaanto.²⁹¹

Ensimmäinen tilanne, jossa perintöverovelvollisuus voi aktualisoitua on se, että perinnönjättäjä asui Suomessa. Tällöinkin edellytyksenä on, että omaisuutta on saatu joko perintönä tai testamentilla.²⁹² Kysymykset siitä, kenellä on oikeus saada omaisuutta ja kuinka paljon ratkaistaan kuitenkin tietyissä tapauksissa vieraassa valtiolla voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.²⁹³

Kansainvälisissä perintötilanteissa tulee huomioida se, että perintö- ja lahjaverovelvollisuus määräytyy aina Suomen verolainsäädännön ja Suomen solmimien perintö- ja lahjaverosopimusten mukaan. Sen sijaan perillisten ja perintöosuuksien määräytymiseen voidaan soveltaa joko Suomen tai vieraan valtion lakia. Vieraan valtion lainsäädännöllä tarkoitetaan tällöin säännöksiä, jotka koskevat oikeutta saada omaisuutta veronalaisella saannolla ja sitä, mikä on saannon laajuus. Jos perinnönjättäjä asui kuollessaan Suomessa, perimyksen soveltuva laki määräytyy EU-perintöasetuksen mukaan. Tilanteissa, joissa sovellettavaksi tulee vieraan valtion laki, verovelvollisen on annettava Verohallinnolle selvitys sovellettavan vieraan valtion lain sisällöstä. Jollei selvitystä saada, eikä lain sisältö ole Verohallinnon tiedossa, verotuksessa sovelletaan Suomen lainsäädäntöä.²⁹⁴

²⁸⁹ Puronen 2015, s.91-93

²⁹⁰ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 2.3.1 Kaksoisasumisen käsite

²⁹¹ Hautamäki 2014 s. 370

²⁹² Hautamäki 2014 s.370

²⁹³ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 3.1.1 Edellytyksenä perintö-, testamentti-, lahja tai henkilövakuutussaanto

²⁹⁴ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 3.2 Perimyksen sovellettava laki

Toinen mahdollinen tilanne, jossa Suomella on oikeus verottaa perintösaanto, on kun perinnönsaaja asui perinnönjättäjän kuolinhetkellä Suomessa. EU-perintöasetuksen 21 artiklan 1 kohdan mukaan perilliset ja perintöosuudet määritetään pääsääntöisesti sen valtion lain mukaan, jossa perittävällä oli kuollessaan asuinpaikka. Jos perinnönjättäjän asuinpaikka hänen kuolinhetkellään oli Suomessa, perilliset ja perintöosuudet määritetään Suomen perintökaaren mukaan. Asuinpaikkaa ei kuitenkaan määritellä asetuksessa, mutta asetuksen johdanto-osan asuinpaikan määrittelyssä tulee huomioida kaikki asiaankuuluvat seikat, kuten perittävän oleskelu valtiossa, oleskelun olosuhteet ja syy. Perintöasetuksen mukaan määräytyvää lakia sovelletaan siitä riippumatta, onko se EU:n jäsenvaltion vai jonkin kolmannen valtion laki. Poikkeuksena edellä mainittuun pääsääntöön on testamentissa tai muussa kuolemanvaraismääräyksessä tehty määräys vieraan valtion lain soveltamisesta. Valinta on EU-perintöasetuksen mukaan tehtävä nimenomaisesti tai sen on muulla tavalla käytävä ilmi määräyksen ehdoista 22 artiklan mukaan. Samaisen artiklan mukaan sovellettavaksi laiksi voidaan määrätä ainoastaan sen valtion laki jonka kansalainen perinnönjättäjä oli valinnan tehdesään tai kuollessaan.

Jos perintöosuuksien määrittelyssä sovelletaan vieraan valtion lakia, tulee tätä kyseistä lakia soveltaa kokonaisuudessaan perimykseseen (EU-perintöasetus 23 artikla 1 kohta).²⁹⁵

²⁹⁵ Erityisesti lakia tulee soveltaa perimyksen alkamisen syihin, alkamisaikaan ja -paikkaan; edunsaajien, heidän perintöosuuksiensa ja perittävän heille mahdollisesti asettamien velvoitteiden määrittämiseen sekä muiden perintöoikeuksien, mukaan lukien eloonjääneen puolison tai kumppanin perintöoikeuksien, määrittämiseen; kelpoisuuteen saada perintö; perinnöttömäksi tekemiseen ja perintöoikeuden menettämiseen oman menettelyn johdosta; jäämistöön kuuluvan omaisuuden, oikeuksien ja velvoitteiden siirtoon perillisille ja mahdollisille testamentinsaajille, mukaan lukien perinnön tai testamenttisaannon vastaanottamiseen tai siitä luopumisen ehtoihin ja vaikutuksiin; perillisten, testamentin toimeenpanijoiden ja muiden jäämistön hoitajien valtuuksiin, erityisesti omaisuuden myynnin ja velkojen maksun osalta; vastuuseen perimykseseen liittyvistä veloista; jäämistön määrättävissä olevaan osaan, lakiosiin ja muihin jäämistöstä määräämistä koskeviin rajoituksiin sekä vaatimuksiin, joita perittävän läheisillä voi olla kuolinpesää tai perillisiä kohtaan; velvollisuuteen peräyttää lahjoja, ennakkoperintöjä tai testamenttisaantoja tai vastata niistä eri edunsaajien osuuksia määritettäessä; ja perinnönjakoon (EU-perintöasetus 23 art 2 kohta)

Kansainvälisissä perintötapauksissa tulee ottaa huomioon myös oikea perinnönjättäjä peräkkäissaannoissa. Erityisesti rajoitetuissa omistusoikeustestamenteissa perinnönjättäjä on voinut määrätä testamentilla omaisuudestaan niin, että se siirtyy ensisaajan kuoltua testamentin toissijaiselle saajalle. Jos ensisaaja tällaisessa tilanteessa asuu vieraassa valtiossa, katsotaan omaisuuden tulleen toissijaiselle testamentinsaajalle Suomessa asuneelta testamentintekijältä ensisaajan kuollessa.²⁹⁶

Velvollisuus suorittaa perintöveroa alkaa pääsäännön mukaan perinnönjättäjän kuolemasta (PerVL 5 §). Jos omaisuus kuitenkin saadaan myöhemmin esimerkiksi testamentin ehtojen tai muun syyn vuoksi kuin perinnönjättäjän kuollessa, perintöverovelvollisuus alkaa vasta kun omaisuus on saatu (PerVL 7 §). Veronalaista omaisuutta on kaikki Suomessa asuvan henkilön jäämistöosuuteen tai lahjaan sisältyvä omaisuus riippumatta siitä, missä valtiossa omaisuus sijaitsee. Merkitystä ole myöskään sillä, minkä valtion kansalainen omaisuuden luovuttaja tai sen saaja on.²⁹⁷

Suomessa kaksinkertainen verotus poistetaan perintö- ja lahjaverolain mukaisella hyvitysmenetelmällä, jolloin Suomi voi verovelvollisen hakemuksesta hyvittää Suomessa maksettavasta verosta henkilön vieraalle valtiolle maksaman veron.²⁹⁸ Vähentää voidaan vain vieraalle valtiolle maksettu vero, jolloin osavaltiolle tai alueelliselle veronsaajalle menevä vero ei ole vähennyskelpoista. Veron nimityksellä sen sijaan ei ole merkitystä. Ulkomaisen veron hyvitystä ei kuitenkaan saa vähentää siitä osasta perintö- ja lahjaveroa, joka kohdistuu Suomessa sijaitsevaan kiinteään omaisuuteen tai osakkeisiin ja osuuksiin yhteisössä, jonka varojen kokonaisarvosta yli puolet on Suomessa sijaitsevaa kiinteää omaisuutta (PerVL 4.1 § 2 kohta ja 18.1 § 2 kohta).²⁹⁹ Hyvittäminen edellyttää, että verovelvollinen todistaa todella maksaneensa veron ulkomailla.³⁰⁰ Veronhyvityksen määrä on yhtä suuri kuin vieraan valtion veron määrä, ei kuitenkaan suurempi kuin määrä, joka vastaa

²⁹⁶ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 3.2.4 Oikea perinnönjättäjä peräkkäissaannoissa

²⁹⁷ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 4.8 Veronalainen omaisuus

²⁹⁸ Helminen 2013 s.518

²⁹⁹ Myrsky – Linnakangas 2009 s. 198

³⁰⁰ Helminen 2013 s.518

yhtä suurta osaa perintö- tai lahjaverosta kuin saantoon sisältyvä vieraassa valtiossa sijaitseva omaisuus on koko saannon veronalaisesta määrästä.³⁰¹ Jos kaksinkertainen verotus jää hyvityssäännöksestä huolimatta poistamatta, verovelvollinen voi saada vapautuksen perintöverosta PerVL 53 § mukaisesti. Vapautus voidaan myöntää verovelvollisen hakemuksesta, jos veron periminen olisi kokonaistilanne huomioon ottaen ilmeisen kohtuutonta.³⁰²

Kolmas mahdollinen tilanne, jossa Suomi saa verottaa jäämistö-, lahja- tai vakuutussaannon, kun saantoon sisältyy Suomessa sijaitsevaa kiinteää omaisuutta tai osakkeita tai osuuksia yhteisössä, vaikkei kumpikaan saannon osapuolista asunut Suomessa verovelvollisuuden alkaessa.³⁰³ Perintönä tai testamentilla saadusta omaisuudesta on suoritettava aina veroa Suomeen riippumatta siitä, asuiko perinnönjättäjä tai perinnönsaaja Suomessa.³⁰⁴ Perilliset ja perintöosuudet voidaan tässäkin tilanteessa määritellä perinnönjättäjän kuolinhetken asuinpaikan valtion lain mukaan tai vaihtoehtoisesti perinnönjättäjän testamentti- tai muun kuolemanvarais määräyksen mukaisen valtion lain mukaan.³⁰⁵

4.4.1. Verosopimusten vaikutus Suomen oikeuteen verottaa perintösaanto

Eri maiden perintöverotuksen alueellista ulottuvuutta koskevien säännösten vuoksi sama perintö ja testamentti voivat tulla verotetuksi sekä Suomessa että josain toisessa valtiossa. PerVL 3 §:n perusteella voidaan kaksinkertaisen verotuksen estämiseksi solmia verosopimuksia, joilla rajoitetaan sopijavaltioiden verotusoikeuden laajuutta. Näissä verosopimuksissa voidaan sopia kuitenkin vain velvollisuudesta suorittaa veroa perintöveron alaisesta irtaimesta omaisuudesta. Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta vero suoritetaan näin ollen aina Suomeen.³⁰⁶ Verosopimus voi ainoastaan supistaa kansalliseen lainsäädäntöön perus-

³⁰¹ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 3.9.2 Veronhyvityksen määrä

³⁰² Helminen 2013 s.519

³⁰³ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 5.1 Verovelvollisuuden edellytykset sekä 5.2 Veronalainen omaisuus

³⁰⁴ Helminen 2013 s. 513-514

³⁰⁵ Perintö- ja lahjaverotus kansainvälisissä tilanteissa (A118/200/2015) 5.3 Perimykseen ja ositukseen sovellettava lainsäädäntö

³⁰⁶ Puronen 2015 s.85

tuvaa verotusta eikä koskaan laajentaa sitä. Perintö- ja lahjaverolain hyvityssäännöksen vuoksi verosopimusten merkitys on kuitenkin hyvin vähäinen.³⁰⁷

Perintöverotusta koskevien sopimusten taustalla on OECD:n mallisopimus, joka on laadittu vuonna 1982.³⁰⁸ Perintöverotusta koskevien sopimusten lukumäärä on jäänyt hyvin vähäiseksi, ja verosopimus on laadittu ainoastaan Alankomaiden, Yhdysvaltojen, Ranskan ja Sveitsin kanssa. Näiden lisäksi Suomi solmi vuonna 1989 Pohjoismaiden kesken monenkeskisen perintö- ja lahjaverotusta koskevan sopimuksen. Ruotsi kuitenkin irtisanoi sopimuksen luovuttuaan perinnön ja lahjan verottamisesta. Suomella on luonnos perintöverosopimuksesta Italian kanssa, minkä lisäksi Saksan kanssa ollaan neuvoteltu mahdollisesta perintöverosopimuksesta syyskuussa 2010.³⁰⁹

4.4.1.1. Suomen ja USA:n välinen perintöverosopimus esi- merkkinä

Suomi solmi jäämistön ja perinnön kaksinkertaisen verotuksen ehkäisemiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi sopimuksen Amerikan Yhdysvaltojen kanssa 3.3.1952 (SopS18/1952). Sopimusta sovelletaan tapauksiin, joissa vainaja tai perillinen on asunut Suomessa tai vainaja on ollut Yhdysvaltain kansalainen tai hänellä on ollut siellä laillinen kotipaikka. Hallituksen esityksen HE 46/1952 mukaan verotusoikeus jakautuu pääsääntöisesti kuolinpesään kuuluvan omaisuuden sijaintivaltion perusteella. Verosopimus pitää sisällään erityiset määräykset siitä, miten eri omaisuuslajien ja varallisuusosuuksien sijainti määräytyy. Jos säännökset eivät kata jotain omaisuusmuotoa, on molemmilla valtioilla verotusoikeus, jolloin toinen valtio myöntää suhteellisen vähennyksen verostaan sen omaisuuden osalta, joka sijaitsee toisessa sopimusvaltiossa.

Kyseisellä verosopimuksella on merkittävä vaikutus jäämistöoikeudellisten trustien verokohteluun Suomessa. Korkein hallinto-oikeus on ottanut tapauksessa KHO:2014:9 kantaa Suomen ja Yhdysvaltojen verosopimuksen soveltamiseen, kun jäämistöomaisuus sijaitsi Suomen ulkopuolella. Tapauksessa perinnönsaaja B oli

³⁰⁷ Helminen 2013 s.520

³⁰⁸ Model Double Taxation Convention on Estates and Inheritances and on Gifts, OECD 1982

³⁰⁹ Suomen voimassaolevat, allekirjoitetut, parafoidut ja neuvoteltavana olevat sopimukset perintö- ja jäämistöveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi, tilanne 6.9.2016

Suomessa asuva Suomen kansalainen ja perinnönjättäjä A Yhdysvalloissa asunut Yhdysvaltojen kansalainen. Tämän lisäksi jäämistöomaisuus oli verosopimuksen kolmannessa artiklassa tarkoitetulla tavalla sijainnut Yhdysvalloissa. Suomen vero toimisto oli toimittanut perintöverotuksen siten, että B oli joutunut suorittamaan perintöveroa kolmannen veroluokan mukaan. Verotuksen oikaisulautakunta oli B:n valituksesta kumonnut perintöverotuksen ja poistanut perintöveron. Veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö valitti tapauksesta Helsingin hallinto-oikeuteen, ja vaatinut vahvistettavaksi että toimitettu perintöverotus saatetaan voimaan. Oikeudenvilvontayksikkö katsoi, että verosopimukset V artiklan 2 kohdan mukaan Suomessa asuvalle perinnönsaajalle tuli määrätä perintövero myös Suomessa kun kyseessä oli Yhdysvalloissa sijaitseva omaisuus. Suomen veroviranomaisen tuli ainoastaan veroa määrätessään vähentää se liittovaltion vero, joka Yhdysvalloissa oli määrätty. Hallinto-oikeus katsoi ratkaisussaan, että perintöverosopimuksen V artiklan 2 kohdan määräyksessä kyse oli tilanteesta, jossa perinnönjättäjä oli asunut kuollessaan Suomessa. Koska perinnönjättäjä oli kyseessä olevassa tapauksessa asunut Yhdysvalloissa, tuli veroviraston perintöverotusta toimittaessaan jättää lukuun ottamatta Yhdysvalloissa sijainnut jäämistöomaisuus. Veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö valitti hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka ei kuitenkaan muuttanut hallinto-oikeuden päätöstä.

Kyseisen ratkaisun valossa on nähtävä, että Yhdysvalloissa sijaitseva omaisuus, jonka Yhdysvalloissa asuva Yhdysvaltojen kansalainen jättää Suomen kansalaiselle, tulee jättää Suomessa perintöverotuksen ulkopuolelle. Näin ollen jäämistöoikeudellinen trustisaanto, joka koostuu Yhdysvalloissa olevasta omaisuudesta, jää Suomen perintöverotusoikeuden ulkopuolelle.

4.5. Mortis causa –tyyppisten trustien verotus testamenttityyppinä hyödyntäen

Jäämistösuunnittelussa käytetyissä trusteissa peruskuvio on se, että asettaja, tässä tapauksessa perinnönjättäjä, jättää omaisuuden trusteelle, jonka tarkoituksena on huolehtia omaisuudesta edunsaajien hyväksi, jotka ovat usein perinnönjättäjän sukulaisia. Trustia käytetään apukeinona omaisuuden siirtämiseen perinnönjättäjän sukulaisille. Nämä jäämistöoikeudelliset trustit tuottavat ongelmia niin omistusoikeuteen kuin oikean verosubjektin löytämiseen liittyen. Vaikka oikea ve-

rosubjekti löydettäisiinkin, tulee myös arvioida, koska verotus tapahtuu eli omaisuuden katsotaan siirtyneen edunsaajalle. Oikean verosubjektin ja oikea-aikaisen verotuksen tapahtuminen vaihtelee eri trustityyppien välillä. Esimerkiksi harkinnanvaraisten tulojen trustissa trusteeella voi olla valta päättää, kenelle ja milloin hän jakaa varoja. Olisi kohtuutonta verottaa edunsaajaa, ennen kuin tämä on edes saanut omaisuutta trustista.³¹⁰

Jotta perintö voidaan verottaa, tulee perinnön siirtyä omistusoikeuksineen perinnönsaajalle. Perinnönsaajan tulisi näin ollen saada omaisuus hallintaansa sekä käyttää päätösvaltaa omaisuuteen liittyen. Tarkasteltaessa trustin elinkaarta voidaan erottaa kolme mahdollista tilannetta, joissa verotus voisi tapahtua:

- 1) Trustin asettaminen
- 2) Asettajan kuolinhetki
- 3) Trustin alaisen omaisuuden siirtyminen edunsaajille.³¹¹

4.5.1. Rajoitetun omistusoikeustestamentin verotus

Rajoitetussa omistusoikeustestamentissa testamentinsaajan omistusoikeutta on rajoitettu, eikä ensisaajalla näin ollen ole oikeutta määrätä saamastaan omaisuudesta täysin vapaasti, koska testamentissa omaisuudelle on määrätty perättäisäsaanto.³¹² Rajoitetun omistusoikeustestamentin ensisaajan perintöverotus ei kuitenkaan poikkea täyden omistusoikeustestamentin saajan perintöverotuksesta. Ensisaajan katsotaan saavan omaisuuden omistusoikeuksin ja hänen verovelkansa syntyy testamentintekijän kuolinhetkellä. Ensisaajan saama omaisuus arvostetaan testamentintekijän kuolinhetken mukaiseen käypään arvoon, eikä omaisuuden arvoa alenna se seikka, että ensisaajan omistusoikeutta rajoittaa testamenttauskelpoisuuden puute. Toissijaisen saajan verotus puolestaan lykkääntyy siihen hetkeen, jolloin ensisaajan oikeus lakkaa. Tämä hetki on yleensä ensisaajan kuollessa, mutta ensisaajan omistusoikeus voi olla myös määräaikainen. Toissijaisen saajan veroluokka määräytyy testamentin tekijän ja toissijaisen saajan välisen sukulaisuhteen mukaan, ei ensisaajan ja toissijaisen mukaan.³¹³

³¹⁰ Hautamäki 2014 s.368-369

³¹¹ Hautamäki 2014 s.369-371

³¹² Puronen 2015 s.24

³¹³ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.122

Vaikkei määräykset toissijaisista testamentin saajista synnyttäkään Englannin trustin kaltaista oikeudellista järjestelyä, voi tästä huolimatta rajoitetun omistusoikeustestamentin kaltainen tilanne aktualisoitua trustien oikeus- ja verotusvaikutuksia arvioitaessa. KHO:n ratkaisussa 2013:51 arvioitiin yhdysvaltalaisen trustin edunsaajan A:n perintö- ja lahjaverotusta. Tapauksessa A:n isoäiti oli perustanut trustin vuonna 1955 Yhdysvalloissa. Isoäidin kuoltua trustista oli tullut peruuttamaton, ja se jaettiin ensin kuuteen osaan isoäidin kuudelle lapselle. A:n isä lapsineen oli ollut edunsaajana yhdessä näistä trusteeista. A:n isän kuoltua 1988 hänen osuutensa oli jaettu edelleen kolmeen osaan hänen perillisilleen, joista A oli yksi. Nyt kysymyksessä oleva trusti oli alkuperäisestä trustista muodostunut osa, jossa mahdollisina edunsaajina olivat A puolisoineen ja lapsineen. Trustee, joka tässä tapauksessa oli yhdysvaltalainen pankki, pystyi harkintansa mukaan jakaa trustissa olevia varoja edunsaajille näiden tekemän hakemuksen johdosta trustin sääntöjen puitteissa.

Trustin sääntöjen mukaan edunsaajilla ei ollut omistusoikeutta trustissa olevaan omaisuuteen eikä heillä ollut trustin varojen jakamista koskevaa päätösvaltaa. Edunsaajilla oli oikeus saada trustista varoja esimerkiksi lääketieteellisten kulujen maksamista varten, koulutuskustannuksiin tai erityistä hätätilannetta varten. Trustin pääasiallisena tarkoituksena olikin edunsaajien olemassa olevan elintason säilyttäminen. Jos edunsaaja ei missään vaiheessa täyttänyt trustin säännöissä asetettuja edellytyksiä, ei hänellä välttämättä ollut oikeutta saada trustista lainkaan varoja. Trusti tuli purkaa, kun viimeisenä eläneen alkuperäisen edunsaajan kuolemasta oli kulunut 21 vuotta. Tällöin jäljellä olevat varat oli jaettava trustin sääntöjen mukaan edunsaajille, mikäli A ei ole määrännyt testamentissaan toisin. A:n mahdollisuus määrätä näistä trustin varoista oli kuitenkin rajoitettu, eikä hänellä esimerkiksi ollut oikeutta määrätä, että varat olisivat siirtyneet osaksi hänen kuolinpesäänsä. Ennen trustin purkautumista edunsaajat eivät omistaneet mitään tietyn suuruista osaa jakamattomasta trustista, eikä heidän osuuttaan siihen voitu määrittää etukäteen.

A pyysi ensin ennakkoratkaisua, pidetäänkö hänen trustista saamansa varallisuutta perintö- ja lahjaverolain mukaisena saantona. Jollei saantoa tullut verottaa perintönä tai lahjana, hänen toissijainen kysymyksensä oli, miten saanto verotetaan

Suomessa. Hän pyysi vastausta myös siihen, keneltä varallisuus katsottiin saaduksi, minkä veroluokan vero saannosta oli maksettava ja milloin hänen verovelvollisuutensa alkoi.

Verovirasto jätti ennakkoratkaisuhakemuksen tutkimatta, sillä sen mukaan ensin tuli ratkaista siviilioikeudellinen esikysymys siitä, kenellä oli omistusoikeus trustissa olevaan omaisuuteen ennen sen luovuttamista A:lle. Verovirasto kuitenkin katsoi, että trustin sääntöjen mukaan varojen omistusoikeus on ensin kuulunut ensisijaisena edunsaajana olevalle A:n isälle. Tämän kuoltua omistusoikeuden katsottiin siirtyvän lapsille. Perustelujen mukaan verovirasto katsoi, että trustin perustamisen yhteydessä perustaja on halunnut siirtää varat vastikkeettomasti edunsaajille. Vastikkeettomuuden vuoksi se katsoi luovutuksen täyttävän lahjan tunnusmerkit, vaikka lahjanlupaus voitiinkin joutua täyttämään jäämistöomaisuudesta. Lahjanlupauslain 4 §:n ja trustin ehtojen perusteella se katsoi, että A:lle annettu lahja on täyttynyt silloin, kun trusteeena toimiva pankki on saanut tiedon A:n isän kuolemasta. Näin ollen verovelvollisuuskin on alkanut samasta hetkestä. Ennakkoratkaisu jätettiin antamatta, koska se olisi tullut antaa ennen lahjoituksen toteuttamista.

A valitti päätöksestä hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus katsoi perusteluissaan, että trusteeena toimiva yhdysvaltalainen pankki oli ainoastaan oikeus hoitaa trustiin siirrettyä omaisuutta edunsaajien lukuun ja jakaa näille varoja trustin sääntöjen mukaisesti. Omistusoikeus perustelujen mukaan oli edunsaajilla siitä huolimatta, että omaisuuden käyttämisestä ja luovuttamisesta päättikin trustee. Hallinto-oikeuden mukaan Yhdysvaltojen lainsäädännölle, jonka mukaan trusti omistaa omaisuuden nimellisesti, ei ollut merkityksellistä Suomen oikeuden mukaan. Hallinto-oikeuden katsoi päätöksessään, että varat siirtyivät A:lle kun trusteeena toimiva pankki oli saanut tiedon A:n isän kuolemasta, jolloin se katsoi myös A:n verovelvollisuuden alkaneen.

A pyysi korkeimmalta hallinto-oikeudelta valituslupaa vedoten siihen, ettei edunsaajilla ollut oikeutta puuttua omaisuuden hallinnointiin ja trusteeen tekemiin päätöksiin omaisuuteen liittyen. A myös painotti, ettei varallisuus kuulunut edunsaajan varallisuuteen, eikä varoja voida ulosmitata edunsaajan velasta.

KHO:n päätöksen mukaan A ei ollut voinut käyttää omistajalle Suomen oikeuden mukaan kuuluvia oikeuksia ja saada trustin varallisuutta määräys- ja hallintavaltaansa vielä isänsä kuollessa vuonna 1988. Näin ollen A:n lahjaverovelvollisuuden voidaan katsoa alkaneen vasta, kun varojen luovutus trustista on tosiasiallisesti tapahtunut ja hän on saanut varat haltuunsa ja määräysvaltaansa. Tapauksessa oleellista olikin se, että A:n verovelvollisuuden katsottiin alkavan vasta hänen isänsä kuollessa, kun hän sai varat tosiasiallisesti haltuunsa.

Jos trustissa voidaan katsoa olevan rajoitettua omistusoikeustestamenttia vastaava tilanne, jossa henkilö saa varat haltuunsa vasta ensisijaisen saajan oikeuden päättyessä, tapahtuu perintöverotus PerVL 7 §:n mukaisesti vasta silloin, kun hän tosiasiassa saa varat haltuunsa. Perintöveroluokka määräytyy perinnönjättäjän ja toissijaisen saajan sukulaissuhteen perusteella, ei ensisijaisen ja toissijaisen perusteella.

4.5.2. Tuotto-oikeustestamentin verotus

Tuotto-oikeustestamentissa jälkisäädös antaa oikeuden korkoon tai muuhun toistuvaisluonteiseen tuottoon tietyille henkilöille omistusoikeuden mennessä jollekulle toiselle.³¹⁴ Eri tyyppisistä trusteista tähän ryhmään kuuluvat ainakin kiinteiden tulojen trusti (fixed trust), turvattujen tulojen trusti sekä harkinnanvaraisten tulojen trusti.³¹⁵ PerVL 2.2 §:n mukaan perintö- ja lahjaveroa ei ole suoritettava testamentilla tai lahjana saadusta elinikäisestä tai määräaikaisesta nautinto-oikeudesta, eläkkeestä tai muusta etuudesta. Saannon verovapautta perustellaan sillä, että oikeuden tuottama varallisuus kertyy oikeudenhaltijalle vähitellen tulevaisuudessa, eikä heti kuolinhetkellä.³¹⁶ Vaikka tuotto-oikeuden haltija on vapautettu perintöverovelvollisuudesta, maksaa hän normaalisti veroa varallisuudesta kertyvästä tuotosta tuloverolain 37.2 §:n mukaan.³¹⁷

³¹⁴ Puronen 2015 s. 24

³¹⁵ Tämä edellyttäen sitä, ettei omistusoikeuden katsota siirtyvän tuotto-oikeutta nauttiville henkilöille.

³¹⁶ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.152

³¹⁷ Ossa 2.3.4 Testamenttien luokittelu: tuoton verokohtelu

Testamentissa toiselle henkilölle perustettu tuotto-oikeus vähentää omaisuuden omistusoikeuden saajan mahdollisuuksia käyttää omaisuutta hyväkseen. Tästä johtuen PerVL 9.3 §:ssä säädetään, että omistajalle tulevan perinnön arvosta voidaan vähentää niiden velvoitteiden arvo, joiden nojalla verovelvollisen tulee keralla tai määräajoin toimittaa toiselle rahanarvoinen suoritus tai sallia toisen käyttää omaisuuttaan. Jotta kyseessä olisi PerVL 9.3 §:n mukainen vähennyskelpoinen velvoite, sen tulee täyttää kolme edellytystä: velvoitteen syntyperusteen tulee ajoittua perintöverovelkasuhteen alkuhetkeen tai tätä edeltävään aikaan³¹⁸, velvoitteen suorittamis- tai sietämisvelvoitteen tulee alkaa perintöverovelkasuhteen alkuhetkellä tai sen jälkeen³¹⁹ ja velvoitteen tulee toteutua käytännössä^{320,321}

Velvoite arvostetaan käyvän arvon periaatteen mukaisesti. Ratkaisevaa arvostamisessa on testamentista ilmenevä velvoitteen sisältö, kuten oikeuden laajuus, oikeudenhaltijan oikeudet ja velvollisuudet. Jos velvoitetta ei ole määritelty testamentissa, otetaan perusteeksi PK 12 luvun sääntely. Ensisijaisesti velvoitteen arvona käytetään vastaavan oikeuden todellista tuottoa, esimerkiksi huoneiston kohdalla vuokratun osakehuoneiston vuokratuloa. Jos etuuden todellista vuosituottoa ei tiedetä, tuotto arvioidaan verotuksessa. Arvioinnissa käytetään viittä prosenttia varallisuuden käyvästä arvosta kun kyseessä on esimerkiksi metsätila. Alempaa prosenttia voidaan käyttää, jos käyttöoikeuden sisältö on tavanomaista rajoitetumpi tai jos omaisuuden saaja voi tosiasiaassa käyttää omaisuutta jossain määrin. Esimerkiksi vapaa-ajan asunnoissa käytetään hallintaoikeuden vuosituotona kolmea prosenttia. Kun kyseessä on elinikäinen velvoite, vuosituotto kerrotaan PerVL 10 §:ssä säädetyillä kertoimilla. Sen sijaan määrävuosiksi pidätetyn oikeuden arvo lasketaan oikeuden voimassaoloajalta keskimääräisen vuotuisarvon ja kahdeksan prosentin pääomituskorkokannan mukaan.³²²

³¹⁸ Kuolinhetken jälkeen sovittuja käyttö- ja tuotto-oikeuksia ei vähennetä velvoitteina. Ks. KHO 7.5.1976 taltio 1838.

³¹⁹ Tällä tarkoitetaan sitä, etteivät velvoitteet tai rasitteet, jotka ovat syntyneet perinnönjättäjän elinaikana voi tulla vähennettäväksi velvoitteina.

³²⁰ Velvoitteen tulee olla todellinen, ja oikeudenhaltijan on saatava jotain etuutta tai taloudellista hyötyä tai hänellä tulee olla konkreettinen määräysvalta oikeuden perusteella tai ainakin konkreettinen mahdollisuus käyttää määräysvaltaa.

³²¹ Kolehmainen – Rabinä 2012 s.153-156

³²² Kolehmainen – Rabinä 2012 s. 156-159

Se, mistä ajankohdasta lukien legaatintuottoon saajaa verotetaan legaatintuottoisuuden tuotosta, on epäselvää. Ongelmaan on kolme vaihtoehtoa. Ensimmäinen legatintuottoa voi verottaa omaisuuden tuottamasta tulosta ja varallisuudesta jo perinnönjättäjän kuolinhetkestä lähtien. Toisen vaihtoehdon mukaan verotus tapahtuisi vasta siitä hetkestä, kun testamentti tulee lainvoimaiseksi ja kolmannen vaihtoehdon mukaan voitaisiin verottaa kun legatintuotto täytetään.³²³

Verotuksellisesti trustin arvioiminen tuotto-oikeustestamentin kannalta on ongelmallinen, sillä vaikka trustee hallitsee omaisuutta, ei omaisuus tosiasiallisesti kuulu hänelle. Näin ollen perintö- tai lahjaveron määrääminen trusteeelle tämän perusteella olisi vähintäänkin kohtuutonta. Sen sijaan tosiasiallisen edunsaajan eli henkilön, jolle tuotto-oikeus tulee, saanto on kokonaan perintö- ja lahjaverosta vapaa. Hän maksaa saamistaan suorituksistaan tuloveroa varallisuudesta kertyvästä tuotosta tuloverolain 37.2 §:n mukaan. Tilanteessa, jossa tällaiselta testamentintekijältä jää rintaperillisiä, siirtyy omistusoikeus perintökaaren mukaisesti heille³²⁴. Näin ollen omaisuuden omistajina pidetään rintaperillisiä, jolloin myös perintö- ja lahjaverotus kohdistetaan heihin. Verotusarvosta voidaan kuitenkin tehdä PerVL 9.3 §:n mukainen vähennys, jolloin perinnön arvosta vähennetään tuotto-oikeuden arvo.

4.5.3. Käyttöoikeustestamentin verotus

Käyttöoikeustestamentissa omistusoikeus omaisuuteen menee toiselle jonkun toisen saadessa samalla käyttöoikeuden testamentin perusteena olevaan omaisuuteen.³²⁵ Käyttöoikeustestamentin verotusta tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon sekä omistajan oikeudet saavan henkilön että käyttöoikeuden saavan verotus.³²⁶ Käyttöoikeuden saajan saanto ei ole perintö- eikä lahjaveron alainen. Henkilö, joka saa käyttöoikeuden rasittaman omaisuuden itselleen, saa tehdä vastaavanlaiset hallintaoikeusvähennykset verotusarvosta kuin tuotto-oikeustestamentinkin kohdalla.³²⁷

³²³ Ossa 2016 2.3.3 Testamenttityypit: legatintuottoon saajaa verotus

³²⁴ Olettaen, että perimyksen sovelletaan Suomen oikeuden mukaista perimysjärjestystä.

³²⁵ Puronen 2015 s. 24

³²⁶ Lindholm 2014 s.75-76

³²⁷ Wikström – Ossa – Urpilainen 2015 s.339

Hallintaoikeus pienentää omistusoikeuden saavalle tulevan perintöosuuden arvoa, ja tätä kautta myös omaisuudesta määrättävää perintöveroa. Vähennys tapahtuu siten, että perinnön arvosta vähennetään hallintaoikeuden pääomitettu arvo, jonka pohjana käytetään edun todellista vuosituottoa. Todellisen vuosituoton selvittäminen on kuitenkin hyvin hankalaa, ja tästä johtuen käytetään usein laskennallista vuosituottoa, jona pidetään normaalisti tiettyä prosenttiosuutta hallintaoikeuden kohteena olevan omaisuuden arvosta. Prosentti on tyypillisesti joko kolme tai viisi prosenttia. Jos kyseessä on elinikäinen hallintaoikeus, pääomitettu arvo riippuu käyttöoikeuden saajan iästä. Tällöin eliniäksi tarkoitettu käyttöoikeus etuuden vuosiarvo lasketaan kertomalla vuosiarvo vuositulokertoimella.³²⁸

Trustin oikeusvaikutuksia ja verotusta voidaan varmasti arvioida myös käyttöoikeustestamentin kautta, varsinkin tilanteessa, jossa omaisuus jää trusteen hallintaan ja perilliset saavat omaisuuden vasta tiettyjen ehtojen täytyessä tai määräajan jälkeen. Trusteeta ei tällöin veroteta hänen saamastaan käyttöoikeudesta, vaan hänen tehtävään on hallita omaisuutta todellisten edunsaajien hyväksi. Tosi-asialliset perilliset eli edunsaajat ovat tällöin omaisuuden omistajia, jolloin saanto tulee verottaa heidän tulonaan. He saavat kuitenkin tehdä perintöveron alaisesta omaisuudesta PerVL 9.3 §:n mukaisen vähennyksen, jonka suuruus riippuu siis trusteen ”käyttöoikeuden” käyvästä arvosta. Tässä tapauksessa trustille ominainen omistuksen kahtiajako ei kuitenkaan aktualisoidu.

4.5.4. Lykkäviä ja purkavia ehtoja sisältävien sekä muiden erityisehtoisten testamenttien verotus

PerVL 7 §: n mukaan verovelkasuhde ei synny vielä perinnönjättäjän kuollessa, vaan omaisuus tulee perilliselle vasta tietyn ehdon täytyttyä. Ehdon toteutuminen riippuu testamentissa tarkoitetun oikeuden voimaantulosta. Ellei verohallinto pidä testamenttimääräystä ehtona, se toimittaa verotuksen 5 §:n mukaisesti.³²⁹ Esimerkiksi tapauksessa KHO 1954 II 527 velvollisuus suorittaa perintöveroa alkoi perinnönjättäjän kuolemasta, vaikka alaikäinen testamentinsaaja tuli saamaan jäämistön haltuunsa vasta täysi-ikäiseksi tultuaan, kun testamentinsaajan, joka sai nauttia puoleksi jäämistön tuoton jo sitä ennen, katsottiin heti saaneen omistusoikeuden.

³²⁸ Lindholm 2014 s.75-76

³²⁹ Puronen 2015, s.129

keuden jäämistöön. (Ään. 12-8) Vähemmistö katsoi että omaisuus tuli testamentinsaajalle vasta kun tämä tuli täysi-ikäiseksi. Tällainen lykkäävä ehto voi hyvin sisältyä myös trustiin, jolloin velvollisuus suorittaa perintöveroa aktualisoituu vasta, kun edunsaaja tosiasiaassa saa omistusoikeuden omaisuuteen.

Purkavien ehtojen kohdalla verovelkasuhteen katsotaan syntyvän jo perinnönjättäjän kuolinhetkellä. Jos purkava ehto kuitenkin täyttyy viiden vuoden kuluttua perinnönjättäjän kuolemasta, verovelvollinen saa maksamansa veron takaisin tekeillä ilmoituksen Verohallinnolle säädettynä määräaikana (PerVL 39.2 §)³³⁰

Myöskään tarkoitamääräyksessä ei perusteta trustin kaltaista jaettua omistusoikeutta, vaan omistusoikeus annetaan testamentinsaajalle. Jos trustin edunsaajaa saa omaisuuden vasta tiettyjen ehtojen täytyessä, tulee hänestä perintöverovelvollinen, kun nämä ehdot täyttyvät hänen kohdallaan PerVL 7 §:n mukaisesti. Sen sijaan purkavissa ehdoissa trustin edunsaaja on perintöverovelvollinen heti testamentintekijän kuolinhetkestä lähtien. Edunsaaja ei saa tehdä perinnön alaisesta omaisuudesta vastaavanlaisia vähennyksiä kuin tuotto- ja käyttötestamentin kohdalla, vaan perintövero tulee maksaa koko omaisuuden käyvän arvon perusteella.

Erityistapauksensa muodostaa niin sanottu omistajattoman tilan testamentti. Tälle käyttöoikeustestamentin erityistyyppille on tyypillistä se, että hallintaoikeus menee ensin yhdelle taholle (joka on usein leski) ja omistusoikeus siirtyy toissijaiselle saajalle vasta ensimmäisen saajan käyttöoikeuden päätyttyä.³³¹ Omistajattoman tilan testamentin verotuskäytäntö oli pitkään epäyhtenäistä. Korkeimman hallintaoikeuden päätöksessä 2014:141 asetettiin kuitenkin yhtenäinen linja verotukselle. Nykyisin omistajattoman tilan testamentissa edunsaajan perintöverovelvollisuuden alkamisajankohta riippuu siitä, onko tämä suoraan testamentintekijän alenevassa polvessa oleva perillinen.³³² Jos edunsaaja on suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen, määrätään perintövero testamentin lykkäävästä ehdosta huolimatta suoraan ja heti perinnönjättäjän kuoleman jälkeen sanotulle saajalle.³³³

³³⁰ Puronen 2015, s.130

³³¹ Lindholm 2014 s.140

³³² Omistajattoman tilan testamentti ja testamentin saajan perintöverovelvollisuus (A103/200/2015)

³³³ Lindholm 2014 s.140

Saaja saa kuitenkin hyväkseen hallintaoikeusvähennyksen, joka lasketaan PerVL 10.2 §:n mukaisesti. Jos lopullinen saaja on muu sukulainen tai testamentintekijään nähden täysin vieras, toimitetaan tällaisen lykkäväehtoisin testamentin saajan perintöverotus vasta silloin kun hallintaoikeus päättyy.³³⁴

Omistajattoman tilan testamenttia vastaava tilanne voi tulla vastaan myös trusteissa, joissa asettaja määräisi trusteen nauttimaan omaisuuden hallintaoikeudesta kuolemaansa saakka. Tämän jälkeen trustin määräyksien perusteella saanto olisi jaettava muiden kuin perinnönjättäjän alenevassa polvessa olevien perillisten kesken. Tällöin asettajan kuolinhetkellä perintöveroa ei määrättäisi kenellekään. Trusteen kuollessa tai tämän käyttöoikeuden lakatessa muusta syystä omaisuus siirtyisi vasta sen lopullisille omistajille, jotka olisivat perintöverovelvollisia tästä hetkestä alkaen.

5. Johtopäätökset

Kuten eri testamenttityyppinä tarkastellessa huomattiin, ei Englannin oikeuden mukaiselle trustille voida löytää Suomen oikeudesta täysin kaikkia sen ominaisuuksia täyttävää vastinetta. Erityisesti omistuksen kahtiajako tuottaa ongelmia, sillä Suomessa omaisuudella voi olla ainoastaan tosiasiallinen omistaja, eikä muodollisia omistajia näin ollen voida hyväksyä. Meillä omistajana pidetään nimiperiaatteen mukaan sitä, jonka nimissä omaisuus eikä salaisia omistusoikeuksia voi luoda. Myöskään edunsaajat eivät voi saada yhtä laajoja oikeusturvakeinoja kuin mitä equity-oikeus tarjoaa.

Trustijärjestelyn selvittelyn tullessa ajankohtaiseksi perinnönjättäjän kuoleman jälkeen tulee ensimmäisenä tarkastaa trustin perustamisasiakirjan määräykset: mikä on trusteen asema, kuinka laaja hänen päätäntävaltansa on ja mikä on edunsaajien asema. Vasta tämän jälkeen voidaan lähteä pohtimaan, löytyykö trustille vastinetta Suomen oikeudesta. Suoraviivaisia johtopäätöksiä ei pelkän trustin muodon perusteella voidakaan tehdä, vaan jokaisen trustin elementit on purettava osiin, jonka jälkeen sen oikeusvaikutuksien arvioiminen on mahdollista.

³³⁴ Omistajattoman tilan testamentti ja testamentin saajan perintöverovelvollisuus (A103/200/2015)

Normaalisti verotuksen luokittelussa käytetään tuloverolain säännöksiä. Trusteihin voisi tulla sovellettavaksi TVL 3 § 7 kohta, jossa muu erityiseen tarkoitukseen varattu varallisuuskokonaisuus katsotaan yhteisöksi. Oikeuskäytännön ja kirjallisuuden, kuten myös Verohallinnon ohjeistuksen valossa katson, ettei perinteisiä jäämistöoikeudellisia trusteja tulla verottamaan yhteisinä. Katson, että säännös edellyttää varallisuuskokonaisuuden olevan rinnastettavissa muihin TVL 7 §:n mukaisiin yhteisömuotoihin, eikä lainsäätäjän tarkoituksena ole ollut luoda itsenäistä yhteisöjen kaatoluokkaa. Jos trusti muistuttaa muodoltaan säätiötä tai sillä on muunlainen yleishyödyllinen tarkoitus eikä varojen saajista ole tietoa, voisi trustin katsoa täyttävän yhteisön kriteerit. Koska yhteisökäsite ei täyty, tulee luokittelussa turvautua siihen, että ensin etsitään instituutiota vastaava siviilioikeudellinen järjestely, jonka jälkeen selvitetään tämän järjestelyn nykyinen verokohtelu.

Kuten KHO:n tapauksessa 2013:51 eri mieltä ollut hallintoneuvos *Matti Halén* toteaa, ulkomaisen oikeusjärjestyksen mukaisten siviilioikeudellisten järjestelyiden verokohtelua arvioitaessa oli ensin määriteltävä, mitä kansallista sopimusjärjestelyä kyseinen järjestely vastaa ja miten tämän järjestelyn verotus tapahtuisi normaalimuodossaan. *Halénin* mukaan trustien verotuksellisten kysymysten ratkaisemista vaikeuttaa se, että trustit vaihtelevat oikeudellisilta rakenteiltaan suuresti toisistaan riippuen siitä, minkä oikeusjärjestyksen tai trustityypin mukaan on toimittu ja mitä trustin säännöissä on sovittu. Esimerkiksi kiinteiden tulojen trustissa trustin edunsaaja voi olla omistajaa vastaavassa asemassa, jos edunsaajalla on oikeus kaikkeen trustin varojen tuottoon. Se, katsotaanko edunsaajan tosiasiasaavan omistusoikeuden, riippuu täysin kokonaisuarkinnasta. Sen sijaan harkinnanvaraisten tulojen trustissa, jossa trustin edunsaajan oikeudet ovat rajoitettuja siten, että hänelle myönnetään varoja vain anomuksesta harkinnanvaraisesti, eikä varoja tulla elinaikana muuten jakamaan hänelle, ei hänen asemansa ole samalla tavoin verrattavissa omistajan asemaan. Näiden kahden eri tilanteen verotuksenkin tulee poiketa toisistaan.

Jäämistöoikeudellisten trustien tarkastelu testamenttityyppien kautta on hieman kömpelöä, mutta nykyisen oikeuden mukaan paras mahdollinen tapa siihen. Huomion arvoista on se, että lähtökohtaisesti trusteen muodollinen omistusoikeus si-

vuutetaan kokonaan, eikä hänelle näin ollen muodostu ainakaan perintö- ja lahjaverotuksen näkökulmasta veronalaista saantoa. Trusteeta ei voida pitää Suomen oikeuden mukaisena omistajana, vaan hänen roolinaan on enemmänkin omaisuuden säilyttäminen edunsaajien hyväksi. Jos edunsaajat eivät saa omaisuutta valliinsa, tai heidän omistusoikeuttaan on jollain muulla tavalla rajoitettu, tulee tällaisen omaisuuden arvosta tehdä rasisitten laajuutta vastaava vähennys PerVL 9 §:n mukaisesti. Jos edunsaaja saa vain tuotto- tai käyttöoikeuden omaisuuteen, ei perintö- ja lahjaverotus aktualisoidu ollenkaan. On kuitenkin huomattava, ettei omaisuus voi jäädä täysin omistajattomaan tilaan, vaan omistusoikeuden, ja tätä kautta myös perintö- ja lahjaverovelvollisuuden, on langettava jollekulle. Jos testamentintekijällä on rintaperillisiä, menee omaisuus perintökaaren mukaisen perimyjärjestyksen mukaisesti heille, jolloin rintaperilliset ovat loogisesti perintöverovelvollisia. Vain poikkeustapauksessa omistajattoman tilan testamenttia vastaava tilanne voi aktualisoitua, jolloin perinnönjättäjän kuolinhetkellä ei määrätä perintöveroa kenellekään. Nykyisen oikeuskäytännön ja Verohallinnon voimassa olevan ohjeistuksen mukaisesti omistajattoman tilan syntyminen edellyttää, ettei omaisuus mene suoraan perinnönjättäjän alenevalle polvelle vaan omaisuuden on mentävä muulle sukulaiselle tai täysin vieraalle.

Omat haasteensa luo se, että perittävä voi vaatia perimyksen ja perinnönjakoon sovellettavan vieraan valtion lainsäädäntöä. Pääsääntöä perintöasetuksessa on perittävän kuolinhetken asuinpaikan lain soveltaminen perimyksen Jos perittävällä oli kuollessaan selvästi vahvempi liittymä toiseen valtioon, tulee tämän toisen valtion laki sovellettavaksi. Perittävä voi myös valita, että hänen perimyksensä sovelletaan sen valtion lakia, jonka kansalainen hän oli valinnan tehdessään tai kuolinhetkellään. Jos perittävällä on usean eri valtion kansalaisuus, hän voi valita näistä haluamansa. Edellytyksenä on tällöin, että kansalaisuusvaatimus täyttyy joko valinnan tai kuolinhetkellä. Perintöverotus tapahtuu kuitenkin edelleen Suomen lainsäädännön mukaan. Perintöasetuksessa trustien perustamiseen, hallintointiin ja purkamiseen liittyvät kysymykset on jätetty asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Kuitenkin perintöasetuksen johdanto-osan mukaan testamentilla perustettuun trustiin sovelletaan omaisuuden siirtymiseen ja edunsaajien määrittämiseen perimyksen sovellettavaa lakia

Suomella onkin perintöverotusoikeus, jos perittävä tai perinnönsaaja asui Suomessa verovelvollisuuden alkamishetkellä, tai jos perintönä saadaan Suomessa sijaitsevaa kiinteää omaisuutta. Suomen mahdollisesti solmimat perintöverosopimukset voivat kuitenkin rajoittaa Suomen oikeutta verottaa perintösaanto. Nykyisellään Suomella on voimassaoleva perintöverosopimus ainoastaan Alankomaiden, Yhdysvaltojen, Ranskan, Sveitsin kanssa ja Pohjoismaiden kanssa. Perintö- ja lahjaverolain 4.1 § 2 kohdan ja 18.1 § 2 kohdan hyvitys muusta kuin Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta vähentää myös Suomeen kertyvien perintöverojen määrää, sillä näissä tapauksissa Suomessa määrätystä verosta voidaan verovelvollisen hakemuksesta vähentää ulkomaille maksettu perintövero.

Yhdysvaltojen ja Suomen välinen perintöverosopimus vaikuttaa kuitenkin olennaisesti trustisaantojen verotukseen, ainakin tilanteessa, jossa perinnönjättäjä on Yhdysvaltojen kansalainen ja perittävä omaisuus koostuu Yhdysvalloissa sijaitsevasta omaisuudesta. Ilman perintöverosopimusta Suomella olisi oikeus verottaa saanto, jos perinnönsaaja asui perinnönjättäjän kuollessa Suomessa. Verotuskäytäntö Yhdysvalloissa olevaan omaisuuteen liittyen toteutettiin pitkään siten, että verottaja verotti perinnön myös Suomessa, mutta vähensi verosta Yhdysvalloissa myönnetyn veron. Vasta tapaus KHO:2014:9 linjasi perintösopimuksen oikean soveltamistavan, ja vahvisti, että tapauksissa, joissa sekä perinnönjättäjä että jäämistöomaisuus olivat Yhdysvalloissa, Suomen tuli jättää kyseinen perintöosuus perintöverotuksen ulkopuolelle. Tapauksen perusteella voidaan olettaa, että myös jatkossa yhdysvaltalaisen perinnönjättäjän jäämistöoikeudellinen trustisaanto, joka koostuu pääosin Yhdysvalloissa sijaitsevasta omaisuudesta, tulee jäämään Suomen verotusoikeuden ulkopuolelle.

Joskus trustijärjestelyä voidaan pitää näennäisenä, jolloin voidaan turvautua valesuostimien tarjoamaan oppiin, ja trust voidaan katsoa suoraan *ordre public* -periaatteen nojalla mitättömäksi. Jos kyseessä on sen sijaan aito trusti, lähtökohtana on, että ulkomaalaisia oikeudellisia järjestelyjä ja trustin asettajan tarkoituksia kunnioitetaan mahdollisuuksien mukaan.

6. Lopuksi

Tutkielmassani keskityttiin ainoastaan jäämistösuunnittelun välineenä käytettäviin mortis causa -tyyppisten trustien verokohteluun. Tutkielman ulkopuolelle jätettiin inter vivos-tyyppiset trustit, väilyhteisölain tarkoittamat trustit, valeoikeustoimina sekä ordre public -periaatteen perusteella sivuutettavien järjestelyiden verokohtelu. Myös TVL 3 § 7 kohdan mukaisina muina varallisuuskokonaisuuksina verotettavat trustit tarjoaisivat mielenkiintoisen jatkotutkimusaiheen.

Suomessakin ollaan viime aikoina herätty ja alettu kiinnittää huomiota jäämistösuunnitteluun. Trustien käyttö jäämistösuunnittelussa ei välttämättä ole paras ja tehokkain tapa, sillä kaikkia trustien oikeusvaikutuksia ei voida saattaa voimaan Suomen oikeuden mukaisesti. Aihetta koskevaa kirjallisuutta ei juurikaan ole, eikä oikeustapauksiakaan ole kuin muutama. Näin ollen trustia koskeva nykyinen oikeustila on vähintäänkin epäselvä. Tästä huolimatta suomalaisten asianajajien, tuomareiden ja verottajien tulee asennoitua siihen, että tulevaisuudessa trustien yleisyys lisääntyy. Tällöin oikeusvertailun ja kansainvälisen yksityisoikeuden hallitseminen on olennaista.